

**Міністерство освіти і науки України
Тернопільський національний педагогічний університет
Імені Володимира Гнатюка**

**Факультет педагогіки і психології
Кафедра спеціальної та інклюзивної освіти**

Магістерська робота

**на тему «ПАРТНЕРСТВО З БАТЬКАМИ ЯК НЕОБХІДНА УМОВА
УСПІШНОГО ІНКЛЮЗИВНОГО НАВЧАННЯ ДИТИНИ З ООП:
СКЛАДОВІ СПІВПРАЦІ»**

**Спеціальність:
016 Спеціальна освіта (Інклюзивна освіта)**

Студентки групи змІО-2_10
Головацької Олени Олексіївни

НАУКОВИЙ КЕРІВНИК:
доктор педагогічних наук, професор
Поліщук Віра Аркадіївна.

РЕЦЕНЗЕНТ:
Директор Теофіпольського ліцею №1
теофіпольської селищної ради
Хмельницького району Хмельницької
області
Бурлак Алла Адамівна

Робота захищена з оцінкою:
Національна шкала _____
Кількість балів: _____ Оцінка: ECTS _____

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПАРТНЕРСТВА З БАТЬКАМИ У СПЕЦІАЛЬНІЙ ТА ІНКЛЮЗИВНІЙ ОСВІТІ	7
1.1. Висвітлення сутності та напрямків партнерства з батьками, які виховують дітей з особливими освітніми потребами, у психолого-педагогічній і спеціальній літературі	7
1.2. Педагогіка партнерства як складова інклюзивного навчання дітей з особливими освітніми потребами	18
1.3. Чинники та умови налагодження партнерства з батьками в контексті інклюзивного навчання дітей з особливими освітніми потребами	28
Висновок до розділу 1	37
РОЗДІЛ 2. ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ПАРНЕРСТВА З БАТЬКАМИ ЯК НЕОБХІДНОЇ УМОВИ УСПІШНОГО ІНКЛЮЗИВНОГО НАВЧАННЯ ДИТИНИ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНІМИ ПОТРЕБАМИ: СКЛАДОВІ СПІВПРАЦІ	39
2.1. Аналіз реального стану співпраці педагогів і батьків у вирішенні завдань успішного інклюзивного навчання дитини з особливими освітніми потребами.....	39
2.2. Визначення бар'єрів і проблем у взаємодії закладів освіти та батьків.....	49
2.3. Форми і методи залучення батьків до процесу інклюзивного навчання дітей з особливими освітніми проблемами	54
2.4. Розробка рекомендацій щодо підвищення ефективності партнерства з батьками у вирішенні завдань успішного інклюзивного навчання дитини з особливими освітніми потребами.....	78
Висновок до розділу 2.....	85
ВИСНОВКИ	87
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	91
ДОДАТКИ.....	96

ВСТУП

Актуальність дослідження. В сучасному суспільстві зростає увага до забезпечення рівних прав і можливостей для всіх дітей, а інклюзивна освіта виступає одним із пріоритетних напрямів державної політики в галузі освіти. Вона передбачає створення умов, за яких діти з особливими освітніми потребами навчаються у звичайних закладах освіти, разом із своїми однолітками. Одним із чинників, що визначає успішність інклюзивного навчання, є партнерство між учасниками освітнього процесу – насамперед між педагогами та батьками дитини з особливими освітніми потребами. Проблема налагодження співпраці між закладом освіти та родиною дитини з особливими освітніми потребами набуває актуальності в умовах реформування освітньої системи, переходу до особистісного підходу та визнання унікальності дитини.

Досвід провідних країн із розвиненою інклюзивною системою освіти передбачає залучення батьків до освітнього процесу, що суттєво підвищує ефективність навчання та адаптацію дитини з особливими освітніми потребами у колективі. Батьки краще за всіх знають особливості розвитку своєї дитини, її потреби, сильні сторони та освітні труднощі. Вони можуть надати вчителям важливу інформацію, яка сприятиме індивідуалізації освітнього процесу та створенню сприятливого середовища для розвитку. У свою чергу, педагоги, взаємодіючи з батьками, отримують можливість краще зрозуміти потреби дитини, адаптувати навчальні матеріали, залучити додаткові ресурси та спеціалістів. Партнерство сприяє узгодженості дій між родиною та школою, забезпечує послідовність і системність у вихованні дитини з ООП.

Однак, як свідчить аналіз наукових праць з проблеми дослідження (А. Акмаєва (2018), О. Бабяк (2018), Н. Баташева (2018), Ю. Бистрова (2012), О. Гноєвська (2013), О. Гордійчук (2016), О. Гаврилов (2014), О. Глоба (2014), О. Дмитрієва (2017), І. Ілляшенко (2017), Т. Кірієнко (2016), Н. Компанець (2020), Л. Коваль-Бардаш (2020), Н. Колодна (2017), А. Колупаєва (2013), І. Мамайчук (2016), О. Романчук (2009), Х. Сайко (2017), Т. Скрипник (2019), Н. Софій (2017), Г. Супрун (2016) та ін.), реалізація ефективного партнерства

між школою та родиною стикається з рядом труднощів. Серед них – недостатня інформованість батьків про суть інклюзії, невпевненість у власних силах, емоційне виснаження, брак компетентності педагогів у сфері комунікації з родинами дітей з ООП, а також відсутність усталених механізмів співпраці учасників освітнього процесу. Часто спостерігається формальний підхід до залучення батьків до освітнього процесу, що знижує ефективність інклюзії загалом. Зважаючи на це, актуальним є вивчення партнерства з батьками.

Значущість дослідження зумовлена також потребою у провадженні системної моделі співпраці між сім'єю та закладом освіти, яка враховувала б культурні, соціальні, психологічні й педагогічні аспекти. У цьому контексті важливим є пошук оптимальних форм і методів роботи з батьками, які дозволили б їм стати активними учасниками освітнього процесу. Це можуть бути індивідуальні консультації, тренінги, батьківські клуби, участь у розробці індивідуальної програми розвитку дитини. Особливої уваги при цьому заслуговує необхідність побудови партнерства на основі рівноправності. Батьки не повинні розглядатися як пасивні спостерігачі чи виконавці вказівок фахівців, а як повноцінні учасники командної роботи, які мають право на власну думку та пропозиції. Таке партнерство потребує перегляду ролей педагогів і батьків.

Загалом, вивчення партнерської взаємодії з батьками є не лише теоретично значущим, але й має важливе практичне спрямування. Його результати можуть бути використані в роботі вчителів, асистентів учителів, соціальних педагогів, психологів та адміністрацій освітніх закладів, які прагнуть побудувати ефективну модель інклюзивної освіти. У цьому контексті визначення складових успішної співпраці, виявлення бар'єрів та шляхів їх подолання є умовою забезпечення якісної освіти кожної дитини з ООП. Відтак проблема організації партнерства з батьками дітей з особливими освітніми потребами, потребує подальшого наукового обґрунтування, що визначило вибір теми кваліфікаційної роботи – **«Партнерство з батьками як необхідна умова успішного інклюзивного навчання дитини з ООП: складові співпраці»**.

Мета дослідження – теоретичне обґрунтування і практичне упровадження партнерства з батьками як необхідної умови успішного інклюзивного навчання дитини з особливими освітніми потребами

Завдання дослідження:

1. Визначити основні підходи до сутності та напрямів партнерства з батьками, які виховують дітей з особливими освітніми потребами, у психолого-педагогічній і спеціальній літературі.

2. Охарактеризувати педагогіку партнерства як складову інклюзивного навчання дітей з особливими освітніми потребами.

3. Виявити чинники та умови налагодження партнерства з батьками в контексті інклюзивного навчання дітей з особливими освітніми потребами.

4. Дослідити сучасний стан і проблеми організації інклюзивного навчання дітей з особливими освітніми потребами на основі партнерства з батьками.

5. Обґрунтувати дієві форми, методи та засоби організації партнерства з батьками, які виховують дітей з особливими освітніми потребами та розробити відповідні рекомендації.

Об'єкт дослідження: партнерство закладу освіти з батьками, які виховують дитину з особливими освітніми потребами.

Предмет дослідження: особливості організації партнерства з батьками як умови інклюзивного навчання дитини з особливими освітніми потребами.

Методи дослідження: *теоретичні:* логічний, змістовий, порівняльний аналіз, систематизація, узагальнення теоретичних і експериментальних даних, що уможливило визначення сутності партнерства з батьками, які виховують дітей з особливими освітніми потребами, характеристику педагогіки партнерства як складової інклюзивного навчання дітей з особливими освітніми потребами, виявлення чинників та умов налагодження партнерства з батьками в контексті інклюзивного навчання дітей з особливими освітніми потребами; *емпіричні:* опитування (анкетування) батьків дітей, які виховують дітей з особливими освітніми потребами; *статистичні:* методи кількісного та якісного аналізу здобутих емпіричних даних.

База та вибірка дослідження. Емпіричне дослідження було проведено на базі закладу загальної середньої освіти «Теофіпольський ліцей №1 Теофіпольської селищної ради». У ньому взяли участь 20 батьків дітей, які виховують дітей з особливими освітніми потребами.

Теоретичне значення дослідження полягає у всебічному науково-практичному обґрунтуванні особливостей організації партнерства з батьками як необхідної умови успішного інклюзивного навчання дитини з особливими освітніми потребами. Зокрема, визначено підходи до сутності партнерства з батьками, які виховують дітей з особливими освітніми потребами, у психолого-педагогічній і спеціальній літературі, охарактеризовано педагогіку партнерства як складову інклюзивного навчання дітей з особливими освітніми потребами, виявлено чинники та умови налагодження партнерства з батьками в контексті інклюзивного навчання дітей з особливими потребами, запропоновано дієві шляхи, напрями, форми і методи організації партнерства з батьками в контексті інклюзивного навчання дитини з особливими освітніми потребами.

Практичне значення отриманих результатів полягає у можливості використання інформації про сучасний стан та проблемні аспекти організації інклюзивного навчання дітей з особливими освітніми потребами на основі партнерства з батьками фахівцями інклюзивно-ресурсних центрів, які прагнуть підвищити ефективність організації партнерства з батьками як необхідної умови успішного інклюзивного навчання дитини з особливими освітніми потребами, а також для студентів та викладачів закладів вищої освіти під час підготовки до занять зі спеціальної педагогіки та психології.

Апробація дослідження. Результати наукового дослідження знайшли відображення у статті: Поліщук В.А., Пришляк В.І., Головацька О. О. Чинники ефективного партнерства з батьками дітей з особливими освітніми потребами: соціально-психологічний вимір. *Наукові інновації та передові технології. Серія «Педагогіка», «Психологія»*. 2025. № 11 (51) 2025. С. 1743-1756. DOI : [https://doi.org/10.52058/2786-5274-2025-11\(51\)-1743-1755](https://doi.org/10.52058/2786-5274-2025-11(51)-1743-1755).

Структура й обсяг дослідження. Кваліфікаційна робота включає вступ, два розділи, висновки до розділів, загальні висновки, список використаної літератури та додатки. Загальний обсяг роботи становить 110 сторінок, з яких основний зміст дослідження займає 91 сторінку. Список використаних джерел налічує 63 позицій. Кількість додатків – 2.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПАРТНЕРСТВА З БАТЬКАМИ У СПЕЦІАЛЬНІЙ ТА ІНКЛЮЗИВНІЙ ОСВІТІ

1.1. Висвітлення сутності та напрямків партнерства з батьками, які виховують дітей з особливими освітніми потребами, у психолого-педагогічній і спеціальній літературі

У сучасних умовах інклюзивної освіти особливої актуальності набуває необхідність ґрунтовного висвітлення сутності та напрямків партнерства з батьками, які виховують дітей з особливими освітніми потребами. Саме ефективна взаємодія між фахівцями освітньої галузі та родинами таких дітей є запорукою успішної соціалізації, розвитку потенціалу дитини та реалізації її освітніх потреб. Тому психолого-педагогічна й спеціальна література повинна приділяти особливу увагу теоретичному обґрунтуванню та практичним аспектам такої співпраці, сприяючи формуванню системного підходу до підтримки родин і забезпечення якості освітнього процесу.

Як доводить А. Колупаєва (2012), інклюзивна освіта є одним із важливих напрямів освітньої політики, що базується на принципах недискримінації, рівності, доступності та поваги до людського різноманіття. Вона передбачає створення умов для навчання всіх дітей, незалежно від їхніх фізичних, психічних, інтелектуальних або сенсорних особливостей, у загальноосвітньому середовищі. Інклюзія – це не лише технічна інтеграція дитини з особливими освітніми потребами до школи, а насамперед зміна підходів до навчання, сприйняття різноманітності як норми та визнання унікальності кожного учня.

Упровадження інклюзивної освіти, як стверджує Т. Скрипник (2019), змінює парадигму педагогічної діяльності: вона потребує переосмислення ролі вчителя, залучення спеціалістів різного профілю, створення адаптивних навчальних програм і, що дуже важливо, активної участі батьків. Адже саме батьки є першими та найважливішими вихователями своєї дитини, незалежно від її освітніх потреб. Їхня підтримка, розуміння, знання особливостей розвитку

дитини відіграють надзвичайно важливу роль у досягненні позитивної динаміки у навчанні та соціалізації. Батьки мають розуміння потреб своєї дитини, її інтересів, страхів, емоцій і потенціалу. Тому партнерство між педагогами та батьками створює цілісну систему, що працює в інтересах дитини. Участь батьків у командному супроводі, у розробці індивідуальної програми розвитку, у моніторингу досягнень і труднощів учня дозволяє зробити освітній процес ефективним, особистісно орієнтованим і чутливим до змін у стані дитини.

На думку К. Лупінович (2023), співпраця з батьками в межах інклюзивної освіти також сприяє підвищенню їх педагогічної культури, формуванню довіри до школи та освітньої системи в цілому. Батьки, які залучені до навчального процесу, стають активними учасниками змін у школі, ініціаторами нових форм роботи, захисниками прав своїх дітей. Це дає змогу створити атмосферу відкритості, партнерства і взаємоповаги між усіма учасниками освітнього процесу. Особливо важливим є те, щоб участь батьків не зводилася лише до виконання технічних або організаційних функцій. Їх мають залучати до прийняття рішень, обговорення педагогічних стратегій, оцінювання результатів і планування подальших дій. Такий рівень взаємодії дозволяє педагогам краще розуміти контекст, у якому зростає дитина, виявляти джерела підтримки та труднощі, що можуть виникати поза школою.

Батьківська участь у навчанні дітей з особливими освітніми потребами, пише О. Нагорна (2016), не тільки сприяє успіху дитини, але й забезпечує психологічну стабільність усієї родини. Підтримка з боку школи, поради спеціалістів, спільне планування кроків допомагають батькам краще справлятися з викликами, зменшують тривожність і почуття самотності. Це надзвичайно важливо, адже родини дітей з ООП часто стикаються з емоційним вигоранням, суспільними упередженнями та браком інформації. Крім того, залучення батьків до освітнього процесу стимулює розвиток соціальних навичок у дитини. Коли вона бачить, що її батьки співпрацюють з учителями, вона відчувається прийнятою, підтриманою, впевненою у власних силах. Водночас педагогічний колектив отримує важливі сигнали з боку родини: які

методи спрацьовують, що викликає труднощі, яка форма комунікації є найефективнішою.

К. Островська (2012) наголошує, що не менш важливою є просвітницька робота з батьками, спрямована на формування в них розуміння суті інклюзії, прийняття особливостей розвитку дитини, усвідомлення важливості співпраці з фахівцями. У багатьох випадках саме браку знань або стереотипи можуть стати на заваді повноцінній участі батьків в освітньому процесі. Тому навчальні тренінги, консультації, підтримка з боку психологів і соціальних працівників є важливою частиною ефективного інклюзивного середовища.

Аналіз літератури (Л. Прохоренко, О. Бабяк, І. Недозим, Н. Баташева (2018)) показує, що функціонування інклюзивної моделі освіти можливе лише за умов системної взаємодії всіх її учасників – учнів, педагогів, адміністрації, фахівців і, безперечно, батьків. Це не тимчасовий проєкт чи окремий напрям роботи, а сталий принцип, на якому ґрунтується гуманістична і справедлива освітня система. І саме від глибини взаєморозуміння між школою і батьками залежить якість освітніх послуг для дітей з особливими освітніми потребами. При цьому участь батьків у навчанні дітей з особливими освітніми потребами є необхідним компонентом інклюзивної освіти. Вона забезпечує не лише кращі результати навчання, а й сприяє формуванню позитивного освітнього клімату, розвитку довіри, соціального включення та поваги до прав кожної дитини. Тому створення умов для такої участі має бути одним із пріоритетних завдань кожного закладу освіти, який прагне стати по-справжньому інклюзивним.

Вивчення наукових джерел уможливорює визначення сутності партнерства закладу освіти з інклюзивною формою навчання з батьками, які виховують дітей з особливими освітніми потребами:

1. Партнерство як взаємодія на основі довіри та поваги. При цьому партнерство між закладом освіти та батьками дітей з особливими освітніми потребами передбачає взаємодію, що ґрунтується на взаємній довірі, повазі до ролі кожного та визнанні унікального досвіду родини. Таке співробітництво спрямоване на досягнення спільної мети – забезпечення максимально повного розвитку потенціалу дитини. Освітняни та батьки виступають рівноправними

учасниками освітнього процесу, які спільно планують, аналізують і коригують дії в інтересах дитини. Наявність довірливих стосунків сприяє відкритій комунікації та кращому розумінню потреб учня. Це партнерство є основою для формування підтримувального освітнього середовища (Колупаєва, 2013).

2. Партнерство як системна співпраця з метою реалізації індивідуальної програми розвитку дитини. В цьому аспекті сутність партнерства полягає у цілеспрямованій, системній співпраці педагогічного колективу, фахівців інклюзивно-ресурсного центру та батьків з метою реалізації ІПР дитини. Батьки беруть активну участь у створенні ІПР, надаючи інформацію про особливості поведінки, емоційного стану та потреб дитини вдома. Вони разом з освітянами оцінюють досягнення, обговорюють труднощі та адаптують освітній маршрут. Така співпраця забезпечує послідовність у впливі школи й родини. Спільне планування дозволяє врахувати аспекти розвитку дитини, у тому числі поза навчальним середовищем (Овдій, 2014).

3. Партнерство як спільна відповідальність за результат. Так, партнерство між школою та батьками у контексті інклюзивного навчання – це розподілена відповідальність за успіх дитини. Заклад забезпечує методичну, психологічну та організаційну підтримку, а батьки сприяють реалізації освітніх цілей у домашньому середовищі. Обидві сторони зобов'язані дотримуватись спільних цілей, підтримувати стабільний ритм навчання та емоційний комфорт дитини. Успіх дитини розглядається не лише як результат діяльності педагогів, а як наслідок злагоджених дій учасників освітнього процесу. Такий підхід формує культуру партнерства, де кожен має свою роль, але спільну мету (Софій, 2017).

4. Партнерство як механізм соціального включення родини. Зауважимо, що партнерство з батьками дітей з особливими освітніми потребами виступає важливим механізмом їх соціального включення в життя освітнього закладу та громади загалом. Воно передбачає створення можливостей для активної участі батьків у шкільних заходах, педагогічних нарадах, прийнятті управлінських рішень, що стосуються інклюзивного середовища. Завдяки цьому родини перестають бути ізольованими, отримують підтримку, інформаційні ресурси та емоційне визнання. Партнерство долає бар'єри нерозуміння, стигматизації, які

часто виникають у суспільстві, і сприяє не лише успішному навчанню дитини, а й інтеграції родини у соціокультурний простір школи (Козак, 2020).

Як стверджують Т. Кравченко, І. Трубавіна (2014), партнерство закладу освіти з інклюзивною формою навчання з батьками, які виховують дітей з особливими освітніми потребами, виконує спектр функцій, які охоплюють освітній, соціальний, психологічний, організаційний та правозахисний виміри. Таке партнерство є не лише бажаним, а необхідним компонентом ефективної інклюзивної практики, адже забезпечує цілісність, послідовність і якість навчального процесу. Першою і однією з найважливіших функцій такого партнерства є інформаційна функція. Вона полягає в обміні знаннями, спостереженнями, результатами діагностики та педагогічного моніторингу між фахівцями освітнього закладу та батьками. Завдяки цьому вдається отримати повну картину розвитку дитини, її можливостей, труднощів і потреб, що суттєво впливає на коректне планування навчального процесу.

Другою важливою функцією є консультативна. Вона реалізується через надання батькам професійної підтримки з боку педагогів, психологів, логопедів, дефектологів та інших фахівців. Батьки отримують знання про особливості розвитку своєї дитини, методи корекційної роботи, шляхи стимулювання навчальної мотивації та формування соціальних навичок. Консультації також допомагають їм краще зрозуміти суть інклюзивного навчання, свої права та обов'язки в освітньому процесі. Це сприяє підвищенню їх педагогічної компетентності та впевненості у власних силах (Кравченко, Трубавіна, 2014).

Третя важлива функція – організаційна. Вона охоплює участь батьків у плануванні, проведенні та оцінюванні індивідуальної освітньої траєкторії дитини. Батьки можуть долучатися до створення ІПР, обговорювати цілі та методи і прийоми навчання, бути присутніми на засіданнях команди психолого-педагогічного супроводу. Вони також можуть брати участь у розробці адаптивних програм, визначенні необхідних засобів підтримки, а також у вирішенні логістичних питань, пов'язаних із навчанням дитини (Ковтун, 2014).

Четверта функція – мотивуюча, сутність якої полягає у формуванні позитивної мотивації до навчання як у дитини, так і в самих батьків. Партнерські взаємини дають родині відчуття значущості їх внеску в розвиток дитини, зменшують тривожність, підвищують готовність до співпраці. Коли батьки бачать результати спільної роботи з педагогами, вони залучаються до освітнього процесу та стають рушійною силою змін у житті своєї дитини (Бевзюк, 2017).

Наступна функція – соціалізуюча, яка забезпечує включення дитини з особливими освітніми потребами у соціальне середовище. Партнерство з батьками допомагає виявляти ситуації, що можуть сприяти або перешкоджати соціальній адаптації дитини, враховувати особливості сімейного виховання та сприяти розвитку навичок взаємодії з однолітками. Родина в тісній співпраці з освітнім колективом формує в дитини розуміння соціальних норм, моделей поведінки, способів комунікації, що особливо важливо для учнів із розладами спектра аутизму, порушеннями мовлення або поведінковими труднощами.

Шоста функція – психологічна, що передбачає взаємну психоемоційну підтримку та формування позитивного психологічного клімату у взаємодії школа – родина. Заклад освіти надає психологічну допомогу батькам, які можуть переживати почуття провини, страху, невпевненості чи соціального осуду. У свою чергу, підтримка з боку родини сприяє стабільному емоційному стану дитини, що позитивно впливає на її навчальні досягнення. Спільна робота з психологом може включати сімейне консультування, арттерапевтичні заходи, тренінги з розвитку емоційного інтелекту тощо (Кручек, 2012).

Сьома функція – координаційна, яка полягає в узгодженні дій між усіма учасниками освітнього процесу. Батьки стають учасниками командного супроводу, активно взаємодіють із класними керівниками, асистентами вчителя, корекційними педагогами, адміністрацією. Це дозволяє уникнути дублювання дій, суперечностей та забезпечити цілісність підтримки дитини. Зустрічі, листування, обговорення поточних справ сприяють швидкому реагуванню на зміни у стані дитини та коригуванню освітнього плану (Грабовенко, 2018).

Важливою також є комунікативна функція, яка передбачає відкритий, доброзичливий і регулярний діалог між закладом освіти і родиною. Комунікація має бути двосторонньою, з урахуванням думки батьків та готовністю педагогів йти назустріч, слухати, пояснювати, підтримувати та ін. Чітко налагоджена комунікація забезпечує порозуміння та зменшує кількість конфліктних ситуацій, які можуть виникати через нерозуміння або брак інформації (Макаренко, 2009).

Окремо виділимо правозахисну функцію, яка проявляється в тому, що спільними зусиллями школа та батьки захищають права дитини на якісну, доступну і безпечну освіту. В умовах інклюзії слід боротися з дискримінацією, упередженим ставленням, булінгом та іншими формами порушення прав дитини з ООП. Партнерство стає інструментом громадянської активності, що дозволяє залучати органи місцевого самоврядування, соціальні служби та громадські організації до вирішення важливих питань (Мартинчук, 2017).

Нарешті, партнерство виконує розвивальну функцію, адже сприяє не лише розвитку дитини, а й удосконаленню професійних навичок педагогів і батьків. Вони збагачують один одного досвідом, розширюють горизонти розуміння інклюзивного навчання, підвищують рівень власної толерантності, емпатії та педагогічної майстерності. Спільна діяльність створює умови для професійного та особистісного зростання всіх учасників освітнього процесу (Овдій, 2014).

Партнерство між закладом освіти з інклюзивною формою навчання та батьками, які виховують дітей з особливими освітніми потребами, є основоположною умовою для забезпечення якісного, індивідуалізованого та ефективного освітнього процесу. Така співпраця реалізується через низку взаємопов'язаних напрямів, що охоплюють як організаційно-практичні, так і психолого-педагогічні аспекти (Акмаєва, 2018; Гордійчук, 2016; Ковтун, 2014).

1. Інформаційний, головною метою якого є забезпечення постійного обміну інформацією між батьками та фахівцями закладу освіти. Це стосується, зокрема, особливостей розвитку дитини, її навчальних досягнень, змін у поведінці, емоційних реакцій та загального стану. Завдяки регулярному

зворотному зв'язку батьки мають можливість бути в курсі динаміки освітнього процесу, що дозволяє їм ефективніше підтримувати дитину вдома. Також педагогічні працівники зобов'язані інформувати родини про особливості інклюзивної освіти, її принципи, методи та законодавчі основи. Надзвичайно важливим є те, щоб ця інформація була доступною, зрозумілою та адаптованою до потреб конкретної сім'ї. За допомогою батьків педагогічні працівники отримують додаткові відомості про індивідуальні риси дитини, її вподобання, страхи, стилі навчання, що дає змогу створити сприятливі умови для розвитку. Таким чином, інформаційний напрям виступає підґрунтям для конструктивного діалогу та формування довіри між усіма учасниками освітнього процесу.

2. Консультативний – передбачає надання професійної підтримки батькам з боку педагогів, логопедів, психологів, спеціальних педагогів, соціальних працівників тощо. Багато родин не мають достатніх знань про особливості розвитку та виховання дітей з ООП, що може створювати труднощі у взаємодії з дитиною та у підтримці її навчання вдома. Консультації з фахівцями допомагають батькам краще зрозуміти природу труднощів дитини, навчитися адекватно реагувати на певні поведінкові прояви, використовувати корекційні методики в домашньому середовищі. Також консультації можуть стосуватися правових аспектів інклюзивної освіти, можливостей залучення додаткових ресурсів, оформлення відповідної документації. Педагоги, у свою чергу, мають можливість отримати від батьків інформацію, яка допоможе гнучко адаптувати освітній процес. Регулярне консультування створює простір для співпраці та формує атмосферу підтримки і розуміння. Консультативний напрям важливий також і тим, що він сприяє підвищенню педагогічної культури батьків, розширює їх компетентності у сфері інклюзивної освіти.

3. Психолого-педагогічна підтримка, метою якої є надання емоційної, психологічної та педагогічної допомоги родині, яка виховує дитину з ООП. Часто батьки таких дітей перебувають у стані психологічного напруження, переживають почуття провини, тривоги, стикаються з соціальною ізоляцією та осудом з боку оточення. Заклад освіти має створити умови для того, щоб родина відчувала підтримку, прийняття та готовність до співпраці.

Психологічна допомога може реалізовуватися як у формі індивідуальних консультацій, так і через групові заняття, тренінги, зустрічі з іншими батьками. Дуже важливо, щоб педагогічні працівники вміли будувати емпатійну взаємодію з родиною, демонстрували розуміння та повагу до переживань батьків. Педагогічна підтримка передбачає допомогу в організації освітнього середовища вдома, поради щодо режиму дня, ігрової діяльності, спілкування з дитиною. Вона допомагає батькам відчувати, що вони не самотні у складній ситуації, що поруч є команда фахівців, які зацікавлені у добробуті дитини.

4. Спільне планування індивідуальної освітньої траєкторії. У межах інклюзивного навчання кожна дитина з ООП повинна мати ІПР, яка враховує її особливості, потреби, рівень розвитку та потенціал. Створення ІПР – це процес, у якому важливою є активна участь батьків. Саме вони знають дитину краще за всіх, можуть повідомити про її сильні сторони, проблемні моменти, емоційні реакції. Фахівці школи мають не лише інформувати батьків про зміст ІПР, а й залучати їх до обговорення цілей, методів, форм оцінювання результатів. Така взаємодія дозволяє створити реалістичну, гнучку й ефективну освітню програму, яка не суперечить можливостям дитини. Крім того, батьки, залучені до процесу планування, відчувають відповідальність за результати, що підвищує їх залучення у навчання дитини. Планування ІПР спільно з родиною сприяє досягненню узгодженості дій між усіма учасниками процесу, формує єдиний підхід до розвитку дитини в умовах школи та вдома.

5. Організаційно-управлінський; передбачає активне залучення батьків до управлінських процесів, які стосуються організації інклюзивного навчання. Це включає участь батьків у роботі команд психолого-педагогічного супроводу, в обговореннях щодо створення ІПР, формуванні умов освітнього середовища, адаптації розкладу, виборі додаткових ресурсів тощо. Важливо, щоб батьки мали право голосу у прийнятті рішень, які безпосередньо впливають на успішність і добробут їхньої дитини. Така участь посилює відповідальність з боку родини та формує в них відчуття причетності до загального процесу. Водночас це дозволяє закладу освіти краще зрозуміти реальні потреби дитини,

уникнути формалізму в управлінських рішеннях і впроваджувати дійсно ефективні форми підтримки.

6. Освітній – полягає у спільній діяльності школи та родини з формування в дитини навчальних, соціальних і життєвих навичок. Йдеться не лише про академічні знання, а й про розвиток базових умінь, необхідних для повноцінного функціонування в суспільстві. Батьки відіграють важливу роль у підтримці освітнього процесу вдома: допомагають з виконанням завдань, мотивують до навчання, навчають побутовим навичкам, формують режим дня. Успішне партнерство передбачає, що педагоги надають батькам рекомендації щодо методів навчання, які найкраще підходять для дитини, враховуючи її індивідуальні особливості. Водночас родини мають можливість ділитися своїм досвідом, результатами спостережень за дитиною в домашньому середовищі, що збагачує педагогів новими підходами. Особливу увагу в межах освітнього напрямку слід приділяти розвитку навичок самостійності, комунікації, вирішенню конфліктів, плануванню часу та відповідальності.

7. Комунікативний – визначає якість взаємодії між усіма учасниками освітнього процесу. Його суть полягає у створенні системної, відкритої та двосторонньої комунікації між педагогами, адміністрацією школи, фахівцями та батьками. Комунікація має бути регулярною, послідовною та побудованою на засадах взаємної поваги. Вона повинна включати як офіційні (зустрічі, батьківські збори, електронна пошта, месенджери), так і неформальні заходи (індивідуальні розмови, спільні заходи). Важливо забезпечити і передачу інформації, і зворотний зв'язок, коли батьки можуть висловити свою думку, задати питання, звернутись по допомогу. Педагоги мають бути відкритими до діалогу, вміти вислухати й знайти спільне рішення у складних ситуаціях.

8. Правозахисний. Його метою є захист прав дитини з особливими освітніми потребами на рівний доступ до якісної, безпечної та повноцінної освіти. Партнерство між батьками та закладом освіти передбачає спільні дії щодо недопущення дискримінації, стигматизації, упередженого ставлення або ізоляції таких дітей. Батьки, як найперші й найвідповідальніші захисники інтересів дитини, мають право знати про всі законодавчі норми, що регулюють

інклюзивну освіту, і активно користуватись цими правами. Водночас заклад освіти повинен забезпечувати реалізацію норм права в щоденній практиці: створювати безпечне середовище, вільне від булінгу; забезпечувати доступ до спеціальних програм, ресурсів, фахівців; не допускати порушення прав дитини в процесі навчання. Спільна участь у розробці індивідуальних програм розвитку, комунікація з адміністрацією, участь у засіданнях команд супроводу – все це є дієвими механізмами реалізації правозахисної функції.

9. Соціалізуючий, суть якого полягає у підтримці процесу інтеграції дитини з особливими освітніми потребами у дитячий колектив, формуванні навичок комунікації, взаємодії, співпраці. Соціалізація є однією з найважливіших умов успішного розвитку дитини, її подальшої адаптації в суспільстві, формування самооцінки, емоційного благополуччя. Співпраця школи з батьками у цьому напрямі має бути послідовною та чутливою до індивідуальних потреб кожної дитини. Вчителі, асистенти вчителя, соціальні педагоги мають працювати над створенням середовища, у якому дитина не відчуває себе «іншою». А батьки, зі свого боку, можуть сприяти налагодженню зв'язків дитини з однолітками поза школою, підтримувати участь у спільних заходах, спонукати до спілкування.

10. Просвітницький – передбачає підвищення рівня обізнаності батьків щодо особливостей розвитку їх дитини, сучасних підходів до навчання, корекційної роботи та соціального супроводу. Часто батьки не мають спеціальної педагогічної чи психологічної підготовки, їм важко зрозуміти, як саме допомогти дитині в навчанні чи поведінці. Завдання школи – надати їм цю інформацію доступно, послідовно й практично. Це можуть бути індивідуальні консультації, інформаційні бюлетені, тренінги, семінари, майстер-класи, тематичні зустрічі. Залучення фахівців – логопедів, психологів, дефектологів, нейропсихологів – значно підвищує ефективність просвітницької діяльності.

Отже, у психолого-педагогічній та спеціальній літературі партнерство з батьками, які виховують дітей з особливими освітніми потребами, розглядається як важлива умова успішної реалізації інклюзивної освіти. Його суть полягає у взаємодії, що ґрунтується на довірі, відкритості, взаємоповазі та

спільній відповідальності за розвиток дитини. Виокремлено такі напрями партнерства з батьками, як інформаційний, консультативний, психолого-педагогічний, освітній, комунікативний, соціалізуючий, правозахисний та просвітницький. У взаємозв'язку вони формують комплексну модель підтримки, що сприяє повноцінному розвитку особистості дитини, її соціальній інтеграції та забезпеченню рівного доступу до якісної освіти.

1.2. Педагогіка партнерства як складова інклюзивного навчання дітей з особливими освітніми потребами

У контексті сучасної інклюзивної освіти надзвичайно актуальним постає питання педагогіки партнерства як складової навчання дітей з особливими освітніми потребами. Партнерська взаємодія між усіма учасниками освітнього процесу – педагогами, батьками, фахівцями супроводу та самими учнями – створює сприятливі умови для реалізації індивідуального потенціалу дитини, розвитку її соціальних, навчальних і життєвих компетентностей. Вивчення сутності педагогіки партнерства є важливим для обґрунтування та практичного впровадження інклюзивного підходу, оскільки забезпечує цілісне бачення взаємин, заснованих на співпраці, взаємоповазі та спільній відповідальності.

Так, у праці Г. Матюхи (2018) педагогіка партнерства як складова інклюзивного навчання дітей з особливими освітніми потребами визначається як модель взаємодії між усіма учасниками освітнього процесу, яка базується на принципах рівності, довіри та взаємної підтримки. У такій педагогіці вчителі, батьки, діти та фахівці виступають як рівноправні партнери, кожен з яких вносить свій внесок у освітній процес.

На думку С. Савченко (2024), педагогіка партнерства дозволяє створити умови для глибшого розуміння потреб дитини, що сприяє більш ефективній адаптації навчальних програм, методик і підходів до конкретних особливостей учня з ООП. Такий підхід також передбачає гнучкість і відкритість до змін, оскільки вимагає постійної комунікації та обміну інформацією між усіма

сторонами. Важливо, що педагогіка партнерства не лише фокусується на інклюзії в освітньому середовищі, але й на забезпеченні гармонійної взаємодії між дитиною, її сім'єю та освітнім закладом.

Д. Шульженко (2009) пише, що педагогіка партнерства у контексті інклюзивного навчання дітей з особливими освітніми потребами є педагогічною парадигмою, що ґрунтується на принципах взаємодії і спільної відповідальності між усіма учасниками навчального процесу. У такій моделі кожен партнер, будь то педагог, батьки чи фахівці, має рівні права на прийняття рішень, що стосуються розвитку та освіти дитини. Цей підхід передбачає не лише консультації та підтримку, а й активну участь батьків у навчанні своїх дітей, у розробці індивідуальних програм розвитку, а також у процесі оцінювання досягнень учнів. Важливою складовою педагогіки партнерства є розуміння того, що лише за умов тісної співпраці між школою і родиною можна забезпечити підтримку дитині з особливими потребами, дозволяючи їй адаптуватися до освітнього середовища та розвивати свої сильні сторони. Цей підхід сприяє розвитку дитини з ООП як повноправного учасника освітнього процесу та забезпечує їй рівні можливості для навчання і соціалізації.

Педагогіка партнерства в інклюзивному навчанні дітей з особливими освітніми потребами, на думку Л. Ніколенко (2022), сприяє створенню динамічного освітнього середовища, яке враховує індивідуальні потреби кожної дитини. Вона передбачає взаємодію не лише з батьками, але й з іншими фахівцями – психологами, логопедами, дефектологами – які разом з педагогами беруть участь у розробці та реалізації індивідуальних програм навчання та корекції. В педагогіці партнерства важливим є принцип «спільного навчання», коли всі учасники освітнього процесу працюють на досягнення спільної мети – розвитку дитини в умовах рівності, підтримки та взаєморозуміння. Оскільки діти з особливими освітніми потребами можуть стикатися з труднощами у навчанні та соціалізації, партнерство дозволяє забезпечити необхідні умови для їхнього розвитку, включаючи адаптацію до різних ситуацій.

За словами А. Колупаєвої (2012), педагогіка партнерства як складова інклюзивного навчання спрямована на побудову освітнього процесу, в якому

школа і родина працюють як єдина команда для досягнення успіху дитини з особливими освітніми потребами. Вона передбачає активну участь батьків у всіх етапах навчання, від планування до оцінювання результатів, що дозволяє коригувати освітній процес відповідно до змінюваних потреб учня. Педагогіка партнерства у цьому випадку є не лише методологічним підходом, але й філософією, яка ставить у центр взаємодії дитини, її сім'ю, школу, враховуючи інтереси кожної зі сторін. Це сприяє розвитку у батьків відповідальності за успіхи дитини в навчанні, а у педагогів – чутливості до індивідуальних особливостей кожного учня. Важливо, що це допомагає створити відкриту та прозору комунікацію, яка є основою для розвитку інклюзивного освітнього середовища, де діти з ООП мають рівні можливості для реалізації потенціалу.

Педагогіка партнерства, стверджує Н. Софій (2017), забезпечує належну підтримку та створює сприятливе середовище для повноцінного розвитку кожної дитини. Вона ґрунтується на принципах взаємодії, співпраці та рівноправ'я усіх учасників освітнього процесу, зокрема педагогів, батьків, фахівців, а також самих учнів. Важлива особливість, що суб'єкти виступають не як окремі одиниці, а як єдина команда, яка разом працює над досягненням спільної мети – створення умов для ефективного навчання та розвитку дітей з особливими потребами. Педагогіка партнерства підкреслює важливість включення родини до навчального процесу, оскільки саме батьки найкраще знають особливості розвитку дитини і можуть бути учасниками її освіти.

Однією з основних переваг педагогіки партнерства О. Нагорна (2016) називає те, що вона дозволяє забезпечити індивідуальний підхід до дитини. Кожна дитина з особливими освітніми потребами має унікальні можливості, потреби і проблеми, які вимагають індивідуальних методів підтримки. Педагогіка партнерства допомагає визначити ці потреби на самому початку навчання та створити відповідні умови для того, щоб дитина могла розвиватися максимально ефективно. У цьому контексті важливу роль відіграє комунікація між педагогами та батьками, що дозволяє краще розуміти специфіку навчальних труднощів дитини та відповідно коригувати освітній процес.

I. Підласий (2010) наголошує, що педагогіка партнерства створює атмосферу довіри і взаємоповаги, що дозволяє формувати відкриту комунікацію між школою і родиною, між усіма учасниками навчального процесу. У результаті, батьки стають не лише отримувачами інформації, а й активними учасниками навчального процесу, що дозволяє ефективніше допомагати дітям з особливими потребами в адаптації до шкільного середовища та навчання. Батьки, які активно залучені до освітнього процесу, можуть краще зрозуміти методи навчання та корекції, які застосовуються в школі, і, у свою чергу, підтримувати й використовувати такі методи вдома.

Педагогіка партнерства, стверджує Х. Сайко (2017), також сприяє інтеграції дітей з особливими потребами в колектив однолітків. Через тісну співпрацю між школою та родиною можна розвивати навички соціальної адаптації дитини, покращувати її комунікативні здібності та допомагати в адаптації до різноманітних соціальних ситуацій. У цьому процесі важливу роль відіграє не тільки підтримка з боку педагогів, але й взаємодія з однокласниками. Коли батьки активно залучені до навчального процесу, вони можуть сприяти розвитку таких соціальних навичок у своїх дітей, які потрібні для комфортної взаємодії з іншими дітьми в класі та поза ним.

Важливим аспектом педагогіки партнерства Ю. Красовицький (2010) називає також постійний моніторинг і оцінку результатів навчання та розвитку дітей з особливими потребами. Батьки, які беруть участь у цьому процесі, можуть надати цінну інформацію про успіхи і труднощі, з якими стикається дитина, що дозволяє педагогам вчасно коригувати підхід до навчання. Такий підхід сприяє забезпеченню більш високої якості освіти, оскільки всі учасники процесу мають змогу своєчасно реагувати на зміни в потребах дитини. Постійна взаємодія дозволяє не лише виявляти проблеми, а й разом працювати над їх вирішенням, застосовуючи новітні методики та ресурси.

Педагогіка партнерства в інклюзивному навчанні, пише С. Миронова (2017), сприяє зниженню рівня стигматизації дітей з особливими освітніми потребами. Коли батьки активно залучені до процесу навчання, це допомагає формувати в них правильне розуміння інклюзивної освіти і ставлення до дітей з

особливими потребами. Водночас, через активну участь батьків, усі учасники освітнього процесу можуть зрозуміти, що інклюзивне навчання – це не лише про дітей з особливими потребами, а й про створення загального простору для розвитку та взаємоповаги. Це має великий вплив на атмосферу в класі, сприяє формуванню толерантності, співчуття і підтримки з боку інших учнів.

Крім того, доводить Л. Ніколенко (2024), педагогіка партнерства створює умови для постійного професійного розвитку вчителів та інших фахівців, які працюють з дітьми з особливими освітніми потребами. Взаємодія з батьками дозволяє педагогам отримувати зворотний зв'язок про ефективність використаних методів і підходів. Це також сприяє професійному зростанню педагогів, оскільки дозволяє адаптувати методики відповідно до потреб учнів. Важливо, що педагогіка партнерства включає не тільки співпрацю між педагогами, психологами, соціальними працівниками, а й інтеграцію сучасних технологій, що дозволяють зробити освітній процес доступним і ефективним.

Узагальнимо, що педагогіка партнерства стає важливим інструментом для забезпечення рівних можливостей для дітей з особливими освітніми потребами. Завдяки спільним зусиллям школи та родини можна створити інклюзивне освітнє середовище, де кожна дитина, незалежно від її потреб та можливостей, має рівний доступ до якісної освіти, а також можливість повноцінно розвиватися і реалізуватися. Роль батьків є безумовно важливою, оскільки їх підтримка та залучення допомагають не лише покращити навчальні результати, а й забезпечити емоційну та соціальну підтримку дітям.

Аналіз наукової літератури (Н. Компанець, Л. Коваль-Бардаш (2020), Л. Юзефик, Н. Купина (2002)) показує, що педагогіка партнерства, як складова інклюзивного навчання дітей з особливими освітніми потребами, виконує низку функцій, які сприяють ефективному включенню таких дітей у загальний освітній процес, створенню для них комфортних умов навчання та розвитку.

Одна з головних функцій педагогіки партнерства полягає в забезпеченні рівноправної взаємодії між усіма учасниками освітнього процесу – педагогами, батьками, дітьми і фахівцями. Така взаємодія допомагає створити єдину команду, яка працює на досягнення спільної мети – гармонійного розвитку

дитини з особливими освітніми потребами. Важливо, що в цій команді кожен має право на висловлення своєї думки, а рішення приймаються на основі консенсусу, що забезпечує адаптацію освітнього процесу до потреб учня.

Іншою функцією педагогіки партнерства є забезпечення індивідуалізації навчання. Завдяки тісній співпраці між педагогами та батьками можна краще зрозуміти потреби та можливості кожної дитини. Це дозволяє розробляти індивідуальні програми розвитку, які враховують не лише академічні здібності, але й особливості емоційного та соціального розвитку дитини. Індивідуальний підхід сприяє формуванню умов для максимального розвитку потенціалу дитини та мінімізації її труднощів у навчанні. У цьому контексті педагогіка партнерства забезпечує гнучкість освітнього процесу та дозволяє коригувати навчальні методики відповідно до змінюваних потреб учнів.

Важливою функцією є організація підтримки та корекції. Педагогіка партнерства передбачає співпрацю не лише між педагогами та батьками, а й із фахівцями, такими як психологи, дефектологи, логопеди, соціальні працівники. Кожен з цих фахівців має свою роль у забезпеченні підтримки дитини. Педагог, працюючи в тісній взаємодії з іншими спеціалістами, може своєчасно отримувати рекомендації щодо корекційних методик і технологій, що сприяють подоланню труднощів у навчанні дитини. Батьки мають можливість отримувати консультації та рекомендації, які дозволяють їм підтримувати дитину вдома, створюючи відповідне середовище для розвитку та навчання.

Не менш важливою є функція соціалізації, яку педагогіка партнерства виконує в інклюзивному навчанні. Завдяки співпраці між школою та родиною створюються умови для соціальної інтеграції дітей з особливими потребами в колектив однолітків. Це важливий аспект розвитку таких дітей, адже інтеграція в суспільство та соціальні кола є одним з важливих завдань інклюзивної освіти. Спільна робота педагогів і батьків дозволяє створити для дитини комфортне середовище, яке сприяє розвитку комунікативних навичок, формуванню дружніх стосунків і позитивному досвіду взаємодії з іншими учнями.

Педагогіка партнерства також виконує важливу функцію розвитку у дітей з особливими потребами навичок саморегуляції. Спільно з педагогами і

батьками дитина може навчитися встановлювати цілі, планувати свою діяльність, оцінювати результати своєї роботи, що є важливими елементами розвитку життєвих навичок. Батьки, активно беручи участь у навчанні своєї дитини, допомагають їй формувати ці навички в домашньому середовищі, що забезпечує їх сталість і практичне застосування. Ця функція важлива для розвитку незалежності дитини та її здатності до самоосвіти в майбутньому.

Функція підтримки емоційного благополуччя також виконує важливу роль в контексті педагогіки партнерства. Спільна робота батьків і педагогів дозволяє створити для дитини безпечне середовище, в якому вона відчуває підтримку, розуміння та турботу. Врахування емоційного стану дитини є важливим у контексті її навчання, оскільки стрес, тривога або відчуття відчуження можуть негативно позначатися на навчальному процесі. Педагоги та батьки повинні працювати разом, щоб підтримувати позитивний емоційний клімат у класі і вдома, забезпечуючи дитині стабільність та впевненість у собі.

Окрім цього, педагогіка партнерства виконує функцію захисту прав дітей з особливими освітніми потребами. Взаємодія між педагогами і батьками сприяє захисту прав дитини на рівний доступ до освіти, на розвиток у комфортному та безпечному середовищі. Педагоги разом із батьками можуть вчасно виявити порушення прав дитини, дискримінацію або несправедливе ставлення з боку однокласників чи інших учасників освітнього процесу, що дозволяє реагувати на подібні ситуації, забезпечуючи правову та психологічну підтримку дітям.

Завдяки педагогіці партнерства також формується функція активної участі батьків у процесі навчання. Батьки не лише отримують інформацію про успіхи і труднощі своєї дитини, а й беруть участь у плануванні освітнього процесу, розвитку індивідуальних планів навчання та корекції. Це дозволяє їм не лише розуміти, як краще підтримати дитину в навчанні, але й активно сприяти поліпшенню її результатів. Батьки можуть бути залучені до організації додаткових занять, корекційних програм, що дає можливість врахувати інтереси і потреби дитини з ООП у навчанні та розвитку.

У педагогіці партнерства важливою функцією є просвітницька. Вказане стосується як батьків, так і педагогів, які повинні мати актуальні знання про методи інклюзивного навчання та специфіку розвитку дітей з особливими потребами. Спільна робота над підвищенням кваліфікації педагогів та інформуванням батьків сприяє створенню більш ефективних освітніх практик, що відповідають сучасним вимогам і підходам у навчанні дітей з ООП.

Важливим аспектом дослідження є технології та інструменти педагогіки партнерства, які дозволяють створити ефективне середовище для співпраці між педагогами, батьками, фахівцями та учнями. Одним з основних інструментів є комунікаційні технології, які забезпечують постійний зв'язок між школою і родиною. Використання сучасних електронних засобів комунікації, таких як електронна пошта, соціальні мережі або спеціалізовані освітні платформи, дозволяє обмінюватися інформацією про прогрес дитини з ООП, організувати дистанційні консультації або обговорення питань, що виникають в процесі навчання. Завдяки таким інструментам, навіть на відстані, батьки та педагоги можуть залишатися в контакті, що сприяє постійному моніторингу успіхів дитини та своєчасному реагуванню на виникаючі проблеми (Мамайчук, 2016).

Іншим інструментом є використання технологій персоналізованого навчання, які дозволяють адаптувати освітній процес до індивідуальних потреб учнів з особливими освітніми потребами. Це може включати в себе як адаптовані навчальні матеріали, так і спеціальні програми для розвитку мовлення, соціальних навичок або когнітивних здібностей. Такі інструменти дозволяють знижувати бар'єри для учнів з особливими потребами, забезпечуючи їм можливість навчатися в індивідуальному темпі, отримуючи необхідну підтримку та ресурси для подолання труднощів. Використання таких технологій допомагає педагогу та батькам більш ефективно працювати разом, оскільки вони можуть моніторити прогрес дитини, аналізувати її сильні та слабкі сторони, а також коригувати освітній процес відповідно до змін у розвитку (Дмітрієва, 2017).

Особливо важливими є цифрові інструменти для проведення моніторингу та оцінки успіхів дитини. За допомогою спеціалізованих програм і платформ

педагоги можуть зібрати детальну інформацію про навчальні досягнення дитини, а також відстежувати зміни в її емоційному та соціальному розвитку. Оцінка результатів навчання за допомогою таких інструментів дає змогу своєчасно виявити проблеми та надавати відповідну корекційну допомогу. Важливою є також роль батьків – за допомогою онлайн-платформ або мобільних додатків вони можуть отримувати звіти про успіхи дитини, що дозволяє брати участь у коригуванні освітнього процесу на домашньому рівні (Бевзюк, 2017).

Важливою частиною педагогіки партнерства є також використання інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ), які дозволяють створювати інтерактивне навчальне середовище. Інтерактивні дошки, мультимедійні презентації, навчальні відео, інші мультимедійні засоби використовуються в інклюзивному навчанні для того, щоб зробити освітній процес доступним і цікавим для дітей з різними освітніми потребами. Вони дозволяють організувати навчання, яке не лише сприяє засвоєнню навчального матеріалу, але й розвиває творчі здібності учнів, їх мотивацію до навчання та комунікативні навички. Такі інструменти допомагають створювати умови для взаємодії між дітьми з ООП та однолітками, що є важливою складовою процесу соціалізації (Ілляшенко, 2017).

Використання адаптивних технологій також є важливою складовою педагогіки партнерства в інклюзивному навчанні. Це можуть бути спеціальні пристрої для дітей з порушеннями слуху, зору або руховими обмеженнями. Наприклад, для дітей з порушеннями слуху використовуються системи аудіо-або відео-сповіщення, а для дітей з порушеннями зору – спеціалізовані пристрої для читання текстів. Завдяки таким технологіям можна забезпечити рівні умови для навчання учнів, а також стимулювати їх інтерес до навчання та розвитку. Це дає змогу педагогам, фахівцям і батькам працювати разом, щоб ефективно використовувати ці інструменти в освітньому процесі (Лупінович, 2020).

Успішне використання ідей педагогіки партнерства неможливе без належної підготовки педагогів і батьків до ефективного використання технологій і інструментів для підтримки інклюзивного навчання. Педагоги

повинні бути ознайомлені з новітніми методиками, мати навички роботи з адаптивними програмами і платформами, вміти створювати інклюзивне середовище. Для цього необхідне підвищення кваліфікації педагогів, що включає освоєння нових технологій, адаптованих до специфіки роботи з дітьми з особливими потребами. Батьки також повинні мати доступ до інформації та ресурсів, які дозволяють їм ефективно підтримувати дитину вдома, взаємодіяти з педагогами та фахівцями і брати активну участь у навчанні (Савчук, 2011).

Завдяки переліченим технологіям та інструментам, педагогіка партнерства в інклюзивному навчанні дозволяє створити ефективне і гармонійне навчальне середовище, в якому кожна дитина з особливими освітніми потребами має можливість розвиватися, адаптуватися до соціуму та досягати високих результатів. Це є важливим кроком у реалізації концепції інклюзивної освіти, де кожна дитина, незалежно від її особливостей, має рівний доступ до освіти та можливість досягти успіху в навчанні та житті. Технології та інструменти педагогіки партнерства допомагають зробити цей процес більш ефективним, доступним і комфортним для всіх учасників освітнього процесу.

Отже, педагогіка партнерства є невід'ємною складовою інклюзивного навчання дітей з особливими освітніми потребами, оскільки сприяє створенню ефективної співпраці між усіма учасниками освітнього процесу – педагогами, батьками, фахівцями та самими учнями. Цей підхід дозволяє індивідуалізувати освітній процес, забезпечити підтримку розвитку дитини, формувати сприятливе середовище для її соціалізації та навчання. Педагогіка партнерства створює умови для залучення батьків до процесу прийняття рішень, надаючи їм можливість активно брати участь у формуванні та коригуванні освітніх траєкторій дітей. Вона допомагає мінімізувати бар'єри, які можуть виникати через особливі потреби учнів, і забезпечує рівні можливості для розвитку та успіху в навчанні кожної дитини. Педагогіка партнерства є важливим засобом реалізації принципів інклюзивної освіти, що забезпечує всебічний розвиток і соціальну інтеграцію дітей з особливими освітніми потребами.

1.3. Чинники та умови налагодження партнерства з батьками в контексті інклюзивного навчання дітей з особливими освітніми потребами

Взаємодія між закладом освіти та родиною є важливим фактором успішної реалізації інклюзивної освіти, оскільки лише через спільні зусилля педагогів, батьків і фахівців можна створити сприятливе середовище для навчання дітей з особливими потребами. Успішне партнерство залежить від низки чинників, таких як відкритість комунікації, готовність до співпраці, наявність підтримки з боку освітніх установ та надання батькам необхідних знань і ресурсів для ефективної допомоги своїм дітям. Тому з'ясування чинників, що забезпечують співпрацю з батьками, є необхідним кроком для покращення результативності інклюзивного навчання та створення гармонійної навчальної спільноти.

Т. Ілляшенко (2017) зазначає, що налагодження партнерства з батьками в контексті інклюзивного навчання дітей з особливими освітніми потребами є однією зі складових успіху цього процесу. Інклюзивна освіта передбачає створення рівних можливостей для дітей з різними освітніми потребами, що включає не тільки адаптацію навчальних матеріалів та методик, але й активну співпрацю всіх учасників освітнього процесу. Батьки є невід'ємною частиною цього процесу, оскільки вони можуть надати важливу інформацію про потреби та особливості розвитку своїх дітей, що допомагає педагогам коригувати освітній підхід та забезпечити найкращі умови для навчання. Партнерство з батьками дозволяє не лише досягти більшого успіху в адаптації дітей до навчального процесу, а й підвищити ефективність використання індивідуальних освітніх траєкторій, оскільки кожна дитина має свої унікальні потреби.

Одним із головних аспектів партнерства Л. Велітченко (2017) називає обмін інформацією між педагогами та батьками. Для ефективної роботи важливо не лише повідомляти батькам про успіхи або труднощі дитини в навчанні, а й активно залучати їх до процесу прийняття рішень, що стосуються освітніх та корекційних заходів. Це дозволяє створити цілісну картину розвитку

дитини, адже батьки можуть поділитися своїми спостереженнями про поведінку та емоційний стан дитини вдома, що є важливим для вибору найефективніших методик навчання. Такий підхід сприяє не лише успіху в навчанні, а й підвищує довіру між родиною та педагогами, створюючи атмосферу співпраці.

Важливою умовою для налагодження партнерства Н. Грабовенко (2018) визначає взаємну повагу та відкритість. Батьки повинні відчувати, що їхня думка та досвід цінуються, а педагоги мають бути готові до спільної роботи, виявляючи терпіння та підтримку. Це допомагає не тільки ефективно вирішувати проблеми, що виникають у процесі навчання, а й забезпечує дитині емоційну підтримку, необхідну для її розвитку. Батьки повинні бути готові до сприйняття нових підходів і методик, а також до участі в освітньому супроводі, що є складовою інклюзивного навчання. Важливо, щоб і педагоги, і батьки мали спільну мету – забезпечити найкращі умови для розвитку дитини, що має особливі потреби.

Іншою умовою для налагодження партнерства Н. Колодна (217) визначає організацію регулярних спільних зустрічей і консультацій, на яких можуть обговорюватися не лише успіхи дитини, а й потенційні труднощі, що виникають у навчальному процесі. Це створює можливості для спільного пошуку рішень і дозволяє вчасно виявляти необхідність корекції навчальних підходів або адаптації корекційних методик. Партнерство між батьками та педагогами має бути динамічним і адаптивним, оскільки потреби дитини можуть змінюватися з часом, і в цьому контексті важливо, щоб усі учасники освітнього процесу могли взаємодіяти, обмінюватися досвідом і коригувати свої дії залежно від ситуації.

Налагодження партнерства з батьками, як стверджує Ю. Манилюк (2012), також допомагає підвищити обізнаність родини про особливості розвитку дитини та сучасні методи навчання та корекції. Це дає батькам можливість краще розуміти потреби своїх дітей і активно брати участь у процесі їх навчання, створюючи для дитини підтримуюче середовище не лише в школі, а й вдома. Адже, як показує практика, успіхи в навчанні дітей з особливими

освітніми потребами часто залежить не тільки від кваліфікації педагогів, але й від того, наскільки батьки готові підтримувати своїх дітей у цьому процесі, допомагаючи їм долати труднощі та мотивуючи на досягнення.

Партнерство з батьками Л. Ніколенко (2024) вважає важливим елементом у процесі соціалізації дітей з особливими освітніми потребами. Взаємодія з однолітками, вміння працювати в команді та брати участь у колективних проєктах – це навички, які розвиваються не лише в школі, але й вдома, в родинному середовищі. Батьки можуть допомогти дітям розвивати навички, організовуючи спільні заходи, підтримуючи участь дитини в соціальних ініціативах. Це сприяє не лише розвитку особистості, але й забезпечує дитині можливість відчувати себе повноправним членом суспільства.

Однією з головних переваг партнерства Ю. Бистрова (2010) визначає забезпечення персоналізованого підходу до навчання кожної дитини. Тісна співпраця між педагогами закладу освіти та батьками дає можливість створювати індивідуальні освітні траєкторії, що враховують не лише академічні здібності, а й соціальні та емоційні потреби дитини. Індивідуальний підхід дозволяє дітям з особливими потребами досягти кращих результатів у навчанні, а також відчувати себе комфортно в навчальному середовищі закладу освіти.

Успішне налагодження партнерства з батьками, на думку І. Луценко (2015), також сприяє боротьбі з можливими стереотипами та упередженнями щодо дітей з особливими освітніми потребами. Спільна робота педагогів і батьків дозволяє змінити ставлення до таких дітей, формуючи більш толерантне і відкрито налаштоване середовище. Коли батьки активно долучаються до освітнього процесу, це дає можливість розвіяти стереотипи та покращити загальне сприйняття інклюзивної освіти в школі та в громаді в цілому.

Що стосується чинників налагодження ефективного партнерства з батьками в контексті інклюзивного навчання дітей з особливими освітніми потребами, то важливим чинником є відкритість і прозорість комунікації (Манилюк, 2012). Педагоги мають створити умови для регулярного, відкритого та двостороннього обміну інформацією з батьками, що включає не лише повідомлення про досягнення дитини, але й обговорення труднощів та потреб,

що виникають у процесі навчання. Така комунікація допомагає батькам краще розуміти, як їх дитина адаптується до навчального середовища, що вона потребує для розвитку, та які корективи необхідно внести в освітній процес. Крім того, відкритість у комунікації дозволяє швидко реагувати на будь-які зміни в поведінці чи емоційному стані дитини, що може впливати на навчання.

Ще одним важливим чинником є повага до думки батьків. Батьки мають унікальну можливість спостерігати за розвитком дитини в домашньому середовищі і можуть надати педагогам важливу інформацію, яка допоможе краще розуміти особливості поведінки, потреби та здібності дитини. Визнання важливості досвіду та спостережень батьків дає змогу не лише покращити освітній процес, але й зміцнити довіру між батьками та педагогами. Коли батьки бачать, що їхня думка цінується і враховується, вони стають більш готовими до співпраці та активної участі в освітньому процесі. Це допомагає створити ефективну команду, де кожен з учасників (педагоги та батьки) робить внесок у розвиток дитини. Повага до думки батьків також включає визнання того, що вони є основними експертами щодо своєї дитини, і їхня участь у прийнятті рішень, що стосуються освітнього процесу, є необхідною (Оржеховська, 2007).

Індивідуальний підхід до кожної родини також є важливим чинником у налагодженні партнерства з батьками. Кожна родина має свої специфічні умови, можливості та потреби. Наприклад, одна родина може мати більше часу для активної участі в навчанні дитини, а інша – менше через різні обставини, такі як робочий графік чи здоров'я. Врахування цих факторів дозволяє педагогам краще організувати співпрацю з батьками, надаючи підтримку в залежності від обставин. Індивідуальний підхід забезпечує не тільки зручніші умови для батьків, але й дозволяє більш ефективно підтримувати потреби дитини, враховуючи її особливості та можливості (Колупаєва, 2010). Наприклад, для родини, що має обмежений доступ до ресурсів, педагог може надати інші форми підтримки або допомогти в організації додаткових навчальних матеріалів.

Один з важливих чинників – це підготовка та навчання педагогів до налагодження співпраці з батьками. Для того, щоб успішно працювати з дітьми, які мають особливі освітні потреби, педагоги повинні мати відповідні знання та навички. Це включає не лише знання з педагогіки і методики, але й розуміння специфіки інклюзивної освіти, а також вміння співпрацювати з батьками, враховуючи їхні потреби та можливості. Підготовка педагогів включає освоєння спеціальних методик навчання та корекції, уміння застосовувати індивідуальний підхід, а також навички ефективної комунікації з батьками. Якщо педагоги добре підготовлені, це забезпечує більш ефективну роботу з дітьми і допомагає налагодити конструктивне співробітництво з родинами (Сухомлинський, 1978).

Ще одним важливим чинником є емоційна підтримка та довіра між школою і родиною. Створення атмосфери довіри є основою для ефективної співпраці. Батьки дітей з особливими освітніми потребами часто стикаються з труднощами та переживаннями, пов'язаними з розвитком і навчанням своїх дітей. Вони потребують не тільки професійної допомоги, але й емоційної підтримки. Педагоги, своєю чергою, повинні бути чутливими до емоційних потреб батьків, створюючи атмосферу, де батьки можуть почуватися комфортно, відкрито ділитися своїми переживаннями і питаннями. Це дозволяє зняти напругу і зменшити стрес, створюючи таким чином сприятливі умови для конструктивного обговорення потреб і проблем дитини. Коли батьки відчують підтримку з боку педагогів, це заохочує їх до активної участі в навчальному процесі, що сприяє успішному розвитку дитини (Левченко, 2017).

Важливим чинником співпраці з батьками є організація регулярних зустрічей і консультацій. Це важливо, щоб підтримувати постійну комунікацію між батьками і педагогами, забезпечуючи можливість обговорювати прогрес дитини, її труднощі та досягнення. Регулярні зустрічі дозволяють не лише обговорювати індивідуальні потреби дитини, але й коригувати освітній процес, вносячи необхідні зміни або адаптації. Такі зустрічі також дають батькам можливість задавати питання, отримувати поради та рекомендації від педагогів, а також ділитися своїми спостереженнями і переживаннями. Педагоги можуть

надавати поради, як підтримати дитину вдома, як допомогти їй подолати труднощі у навчанні або адаптації до колективу (Велітченко, 2017).

Одним з важливих чинників, що сприяють партнерству з батьками, є використання сучасних технологій для комунікації. З розвитком інформаційних технологій виникла можливість використовувати електронні платформи, чати та відеоконференції для полегшення взаємодії між школою та родиною. Ці технології дозволяють забезпечити швидкий і зручний обмін інформацією щодо прогресу дитини, а також допомагають у разі необхідності негайно вирішувати питання, що виникають. Завдяки таким інструментам, батьки можуть отримувати повідомлення від педагогів про успіхи або труднощі дитини в режимі реального часу, що дає можливість оперативно реагувати на ситуації та коригувати освітній процес. Крім того, використання таких технологій сприяє більшій відкритості і доступності для батьків, що позитивно позначається на рівні залучення та активності в освітньому процесі (Кірієнко, 2016).

Формування спільних освітніх цілей є ще одним важливим чинником налагодження партнерства між батьками та педагогами. Для того, щоб досягти найкращих результатів у навчанні та розвитку дитини, необхідно погодити загальні цілі і завдання, які будуть визначати напрямки її розвитку. Батьки і педагоги повинні разом формулювати цілі, враховуючи особливості дитини, її потенціал, сильні та слабкі сторони. Спільна робота над цілями дозволяє створити єдиний освітній план, який буде відповідати потребам дитини і забезпечувати її успішну соціалізацію. Вказане важливе, оскільки в контексті інклюзивного навчання дитина з особливими освітніми потребами потребує індивідуального підходу, і тільки за умови узгодженості цілей і завдань можна досягти гармонійного розвитку дитини. Батьки, які розуміють, що їх думка має вагу і вони є активними учасниками, активно залучаються до підтримки навчання своєї дитини, а також беруть на себе відповідальність за її розвиток.

Залучення батьків до процесу оцінки та корекції навчальних програм – це ще один важливий чинник налагодження партнерства. Активна участь батьків у розробці індивідуальних програм розвитку для їхніх дітей дозволяє створити оптимальні умови для їхнього навчання та корекції освітніх підходів. Педагоги

можуть запропонувати рекомендації щодо методик та технологій, які найкраще підходять для конкретної дитини, а батьки, своєю чергою, можуть внести свої пропозиції, ґрунтуючись на досвіді виховання дитини вдома. Спільна робота над оцінкою результатів навчання та корекцією програм дозволяє педагогам краще адаптувати освітній процес, щоб він відповідав потребам дитини і давав їй можливість розвиватися в комфортних умовах. Це не тільки покращує якість освіти, але й зміцнює партнерські відносини між батьками та школою, що є важливим аспектом у контексті інклюзивної освіти (Синьов, 2009).

Крім того, наявність відкритої комунікації між батьками і педагогами дає змогу швидко реагувати на зміни в поведінці або навчальних досягненнях дитини. Комунікаційні технології, такі як онлайн-платформи для обміну інформацією, дозволяють знижувати бар'єри між батьками та навчальним закладом, забезпечуючи безперервний потік інформації про дитини. Це дозволяє не тільки вчасно коригувати освітні стратегії, а й дозволяє батькам відчувати себе частиною освітнього процесу. Вони мають можливість бачити результат своєї участі, отримувати підтримку та активно впливати на розвиток дитини. Спільна участь у створенні індивідуальних планів розвитку та оцінці успіхів дає можливість досягти значно кращих результатів, оскільки воно базується на реальних потребах дитини з ООП та її родини (Миронова, 2017).

Важливим чинником, який сприяє успішному партнерству з батьками, є інформаційна підтримка родин. Батьки дітей з особливими освітніми потребами часто потребують допомоги у розумінні специфіки розвитку своїх дітей і вимог, які висуваються до них у рамках інклюзивного навчання. Тому важливо забезпечити батьків доступом до різноманітних ресурсів і матеріалів, що надають ґрунтовну інформацію про інклюзивне навчання, методи підтримки дітей з особливими освітніми потребами, а також рекомендації щодо того, як створити сприятливі умови для навчання вдома. Це можуть бути статті, методичні посібники, відео-уроки, вебінари, консультації з фахівцями, а також навчальні матеріали, що сприяють кращому розумінню потреб дитини. Такі ресурси допомагають батькам бути більш впевненими у своїх діях і прийнятті рішень, що стосуються освіти та розвитку їхніх дітей (Савченко, 2022).

Наступним важливим чинником партнерства з батьками є сприяння розвитку соціальних зв'язків. У процесі інклюзивного навчання надзвичайно важливо, щоб дитина не тільки отримувала освіту, але й була інтегрована в колектив, навчалась соціальним навичкам, взаємодії з однолітками, розвитку емоційного інтелекту. Батьки можуть відігравати важливу роль у цьому процесі через свою участь у позакласних та громадських заходах. Це може включати участь у шкільних святах, виставках, волонтерських програмах або інших заходах, які організуються в закладі освіти. Така активність не тільки сприяє соціалізації дитини, але й зміцнює зв'язки між батьками, учителями та іншими родинами, що покращує взаємодію та створює позитивну атмосферу в школі.

Постійний моніторинг і зворотний зв'язок – інший важливий чинник успішного партнерства між школою та батьками. Для того, щоб освітній процес був ефективним і відповідав потребам дитини, необхідно регулярно моніторити її прогрес. Це включає в себе не лише оцінку академічних досягнень, але й спостереження за соціальними та емоційними аспектами розвитку. Регулярний зворотний зв'язок з батьками дозволяє своєчасно коригувати освітній процес, надаючи педагогам та батькам можливість оперативно реагувати на зміни у стані дитини. Оскільки кожна дитина з особливими освітніми потребами має індивідуальні вимоги та способи навчання, необхідно забезпечити можливість для педагогів і батьків постійно обмінюватися інформацією, щоб адаптувати методики навчання та створювати найбільш комфортні умови для розвитку. Це може бути організовано у формі регулярних зустрічей, онлайн-консультацій, а також у вигляді спеціальних анкет для зворотного зв'язку (Тарасун, 2018).

Один з важливих чинників ефективного партнерства між школою та батьками дітей з особливими освітніми потребами – залучення фахівців з різних галузей. Співпраця з психологами, дефектологами, логопедами та іншими фахівцями є необхідною складовою у процесі навчання та підтримки дітей з особливими освітніми потребами. Ці професіонали мають спеціалізовані знання та навички, які допомагають створити оптимальні умови для розвитку кожної дитини. Вони працюють з педагогами та батьками, надаючи їм консультації та рекомендації з вибору методів навчання, корекційних заходів і психоемоційної

підтримки. Фахівці, які мають досвід роботи з дітьми з ООП, можуть допомогти в розробці індивідуальних планів розвитку та коригувати освітній процес, щоб він відповідав специфічним вимогам дитини (Островська, 2012).

Вагомим чинником ефективного партнерства між школою та батьками дітей з особливими освітніми потребами є створення інклюзивного середовища у школі, яке включає як фізичну, так і соціальну доступність для всіх учнів, включаючи дітей з особливими освітніми потребами. Організація фізичного простору, який забезпечує комфорт і безпеку для дітей з різними потребами, є необхідною умовою для успішного навчання. Це може включати адаптацію класних кімнат, наявність спеціальних засобів навчання, а також використання технічних допоміжних засобів, таких як слухові апарати чи спеціальні комп'ютерні програми, а також забезпечення доступу до різних навчальних матеріалів. Однак, фізична доступність – це лише одна частина інклюзивного середовища. Не менш важливим є створення соціального середовища, яке підтримує взаємодію між усіма дітьми, незалежно від їхніх фізичних чи психічних можливостей. Всі учні повинні відчувати себе частиною колективу, де їх приймають такими, якими вони є, і де існує взаємна підтримка. Інклюзивне середовище також передбачає розвиток толерантності серед учнів, педагогів та батьків, сприяючи формуванню культури взаємодопомоги.

Отже, налагодження ефективного партнерства між батьками та закладом освіти в контексті інклюзивного навчання дітей з особливими освітніми потребами є важливим фактором для досягнення успіху в навчальному процесі. Для цього необхідно враховувати ряд чинників та умов, що сприяють створенню конструктивної співпраці. Відкритість і прозорість комунікації між батьками та педагогами, повага до думки батьків і їхній досвід, індивідуальний підхід до кожної родини є основними складовими ефективної взаємодії. Важливою умовою є також підготовка педагогів, що дозволяє їм краще розуміти потреби дітей з особливими освітніми потребами та підтримувати батьків. Емоційна підтримка і створення атмосфери довіри сприяють тому, щоб батьки відчували себе впевнено і готовими до активної співпраці. Організація регулярних зустрічей, використання сучасних технологій для комунікації, а

також залучення батьків до процесу оцінки та корекції навчальних програм дає змогу забезпечити постійний зворотний зв'язок і підтримку прогресу дитини. Інформаційна підтримка родин, сприяння розвитку соціальних зв'язків, залучення фахівців різних галузей і створення інклюзивного довкілля в школі сприяють інтеграції дитини в колектив і покращенню якості її освіти.

Висновок до розділу 1

1. У психолого-педагогічній та спеціальній літературі підкреслюється важливість партнерства між закладами освіти та батьками дітей з особливими освітніми потребами. Це партнерство охоплює кілька напрямків, таких як інформаційний, консультативний, психолого-педагогічний, а також спільне планування освітніх траєкторій. Підхід до роботи з батьками має бути гнучким, індивідуалізованим і заснованим на взаємній довірі та розумінні потреб дитини, що дозволяє підвищити ефективність навчання та соціалізації таких дітей. Важливо, щоб батьки були активними партнерами у процесі навчання, адже їхній досвід і знання про дитину з ООП сприяють більш точному визначенню її освітніх потреб та шляхів їх практичної реалізації.

2. Педагогіка партнерства є важливою складовою інклюзивного навчання, адже вона дозволяє залучати батьків до активної участі у процесі навчання своїх дітей. Це взаємодія, яка включає спільне планування освітнього процесу, обмін інформацією і фаховими порадами. Вона сприяє ефективній підтримці як з боку педагогів, так і з боку батьків, що є необхідним для розвитку дітей з особливими освітніми потребами та забезпечення їм рівних можливостей для навчання і соціалізації. Така співпраця дозволяє адаптувати освітній процес до специфічних потреб кожної дитини, що підвищує її мотивацію та успішність.

3. Успішне налагодження партнерства з батьками в контексті інклюзивного навчання залежить від ряду чинників і умов, що включає відкриту комунікацію, повагу до думки батьків, індивідуальний підхід до кожної родини, а також підготовку педагогів до роботи з дітьми з особливими потребами. Важливим чинником є також емоційна підтримка, регулярні

консультації та використання сучасних технологій для полегшення комунікації. Підтримка соціальних зв'язків, створення інклюзивного довкілля, залучення фахівців із різних галузей сприяють розвитку конструктивного партнерства між батьками та закладом освіти. Завдяки взаємодії зростає не тільки ефективність освітнього процесу, але й покращуються соціальні аспекти розвитку дітей.

РОЗДІЛ 2

ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ПАРНЕРСТВА З БАТЬКАМИ ЯК НЕОБХІДНОЇ УМОВИ УСПІШНОГО ІНКЛЮЗИВНОГО НАВЧАННЯ ДИТИНИ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ: СКЛАДОВІ СПІВПРАЦІ

2.1. Аналіз реального стану співпраці педагогів і батьків у вирішенні завдань успішного інклюзивного навчання дитини з особливими освітніми потребами

Дослідження реального стану співпраці педагогів і батьків у вирішенні завдань успішного інклюзивного навчання дитини з особливими освітніми потребами є надзвичайно важливим у контексті розвитку сучасної освіти. В умовах інклюзивної освіти роль батьків у навчанні та розвитку дітей стає важливою, оскільки саме вони найкраще знають індивідуальні потреби та особливості своїх дітей. Однак, незважаючи на прогрес у цій сфері, існує низка проблем, пов'язаних із ефективною взаємодією педагогів і батьків, зокрема у плануванні та реалізації освітніх траєкторій для дітей з особливими потребами. Тому дослідження аналізованих питань дозволяє виявити перешкоди та розробити стратегії вдосконалення партнерства між закладами освіти та родинами, що сприятиме успішному навчанню таких дітей.

Дослідження реального стану співпраці педагогів і батьків у вирішенні завдань успішного інклюзивного навчання дитини з особливими освітніми потребами проводилося за допомогою спеціально розробленої нами анкети (Додаток А). Зазначимо, що анкета для опитування батьків з метою оцінки партнерства між школою та родинами дітей з особливими освітніми потребами охоплює різні аспекти взаємодії, які важливі для успішного інклюзивного навчання. Вона включає запитання щодо частоти отримання інформації про прогрес дитини, рівня залучення батьків до освітнього процесу та участі в засіданнях, а також доступності педагогів і фахівців для консультацій. Анкета досліджує методи комунікації, рівень підтримки та емоційну підтримку, яку

надає школа, а також оцінює інклюзивність закладу освіти. Важливими є питання про зворотний зв'язок, участь батьків у створенні індивідуальних програм розвитку дитини та допомогу фахівців. Окремо з'ясовується рівень соціальної інтеграції дитини та ефективність використовуваних комунікаційних засобів. Анкета завершується запитом для батьків, щоб вони могли поділитися думками щодо покращення партнерства та розвитку інклюзивного навчання.

Охарактеризуємо результати опитування 20 батьків дітей з особливими освітніми потребами щодо реального стану співпраці педагогів і батьків у вирішенні завдань успішного інклюзивного навчання дитини з особливими освітніми потребами.

Відповіді батьків на питання анкети «Як часто ви отримуєте інформацію від ЗЗСО щодо прогресу вашої дитини?» показали, що більшість отримує інформацію від ЗЗСО на регулярній основі. 45% осіб зазначили, що отримують інформацію щотижня, що свідчить про високий рівень інформованості батьків щодо прогресу їх дітей. 30% батьків зазначили, що отримують таку інформацію щомісяця, що також є позитивним результатом, хоча дещо рідший контакт може означати зниження рівня залучення. 15% респондентів вказали, що отримують інформацію один раз на семестр, що є недостатньо частим для ефективної підтримки процесу навчання та розвитку дітей. 10% батьків зізналися, що не отримують жодної інформації, що є серйозним сигналом про необхідність покращення комунікації з батьками в ЗЗСО.

Відповіді батьків на питання анкети «Чи відчуваєте ви, що ЗЗСО враховує ваші побажання та рекомендації щодо навчання вашої дитини?» показали, що для 40% з них їхні побажання враховуються повністю, що є дуже хорошим показником. Це свідчить про високий рівень взаємодії між батьками та ЗЗСО, коли школа здатна прислухатися до рекомендацій та враховувати їх для успішного навчання дітей. 25% батьків зазначили, що їхні побажання враховуються частково, що може означати потребу в удосконаленні процесу зворотного зв'язку та обговорення шляхів розвитку дитини. 20% респондентів відзначили, що школа не враховує їх побажання, що вказує на необхідність покращення взаєморозуміння між педагогами та батьками. 15% батьків не

з змогли відповісти на це питання через відсутність достатньої інформації про освітній процес.

Відповіді 50% батьків на питання анкети «Яким чином ЗЗСО комунікує з вами щодо інклюзивного навчання вашої дитини?» показали, що комунікація переважно здійснюється через особисті зустрічі, що є найефективнішим і найбільш особистим способом взаємодії. Це дозволяє обговорити всі аспекти освітнього процесу і прогресу дитини. 30% батьків зазначили, що комунікація відбувається через телефонні дзвінки, що є зручним для оперативного вирішення питань, однак може не забезпечувати таку глибину обговорень, як особисті зустрічі з батьками. 15% респондентів вказали, що використовують електронну пошту або месенджери, що є сучасними інструментами обміну інформацією, хоча інколи можуть не забезпечувати необхідного рівня особистого контакту. 5% батьків зазначили, що між ними і ЗЗСО немає регулярного контакту, що вказує на серйозну проблему в співпраці педагогів і батьків у вирішенні завдань інклюзивного навчання дитини з особливими освітніми потребами.

Відповіді 55% батьків на питання анкети «Чи є у вас можливість брати участь у засіданнях або зустрічах щодо інклюзивного навчання вашої дитини?» показали, що вони мають можливість брати участь у засіданнях або зустрічах завжди, що демонструє високе залучення ЗЗСО у партнерство з батьками. Це дозволяє батькам активно впливати на інклюзивне навчання та прогрес їхніх дітей. 30% респондентів сказали, що мають можливість брати участь іноді, що є непоганим результатом, але могло б бути покращено для забезпечення більшої активності батьків. 10% зазначили, що їх участь у таких заходах в ЗЗСО є рідкою, а 5% – немає можливості брати участь у таких засіданнях, що свідчить про обмеженість доступу до важливих обговорень та можливостей для взаємодії.

Відповіді батьків на питання анкети «Як би ви оцінили рівень доступності педагогів та фахівців ЗЗСО для консультацій?» показали, що 40% відчують високий рівень доступності педагогів та фахівців для консультацій. Це означає, що вони можуть отримати необхідну допомогу у будь-який час, що критично

важливо для процесу інклюзивного навчання. 35% респондентів оцінюють рівень доступності як середній, що вказує на можливості для покращення доступу до фахівців, особливо коли це стосується нестандартних потреб дитини. 20% батьків вважають, що доступність є низькою, що може створювати труднощі в ефективній підтримці їхніх дітей, і вказує на потребу в посиленні роботи з фахівцями ЗЗСО. 5% респондентів зазначили, що немає жодної доступності, що є серйозною проблемою в організації інклюзивного навчання.

Відповіді 40% батьків на питання анкети «Чи пропонують працівники ЗЗСО інформацію про методи та стратегії, які використовуються для інклюзивного навчання вашої дитини?» показали, що ЗЗСО пропонує таку інформацію регулярно, що є важливим для забезпечення прозорості процесу інклюзивного навчання і дозволяє батькам краще розуміти, як вони можуть підтримати свою дитину вдома. 40% респондентів отримують таку інформацію від фахівців ЗЗСО лише іноді, що свідчить про певні недоліки в регулярності та повноті надання даних. 15% батьків відзначили, що інформація надається рідко, і 5% – ніколи. Це свідчить про необхідність підвищення рівня інформованості батьків щодо методів інклюзивного навчання, що використовуються в ЗЗСО.

Відповіді батьків на питання анкети «Як ви оцінюєте рівень підтримки, який ваша дитина отримує від педагогів та фахівців ЗЗСО?» показали, що 35% з них оцінюють рівень підтримки як високий, що є важливим для забезпечення успіхів в інклюзивному навчанні дитини з особливими потребами. 30% респондентів зазначили, що підтримка є середньою, що вказує на можливість покращення в окремих випадках. 10% батьків зазначили, що підтримка є низькою, і 25% – відсутня. Ці відповіді підкреслюють важливість подальшого розвитку інклюзивних стратегій для підтримки кожної дитини.

Відповіді батьків на питання анкети «Чи задоволені ви рівнем емоційної підтримки, яку ЗЗСО надає вашій дитині?» показали, що 35% висловили повну задоволеність емоційною підтримкою, що вказує на важливу роль такої підтримки для дітей з особливими потребами. 35% респондентів зазначили, що вони частково задоволені, що може свідчити про потребу в додаткових ініціативах для покращення емоційного клімату співпраці з дітьми. 15% батьків

були не задоволені рівнем емоційної підтримки, що потребує уваги педагогів і психологів. 15% респондентів зазначили, що немає емоційної підтримки, що є серйозною проблемою в організації інклюзивного навчання.

Відповіді батьків на питання анкети «Як часто ви отримуєте зворотний зв'язок від фахівців ЗЗСО про успіхи або труднощі вашої дитини?» показали, що 20% отримують такий зворотний зв'язок дуже часто, що вказує на ефективну комунікацію і готовність ЗЗСО оперативно реагувати на потреби дітей. 35% респондентів отримують зворотний зв'язок іноді, що свідчить про деяку нерегулярність у комунікаціях, яка може впливати на підтримку процесу інклюзивного навчання. 25% батьків зазначили, що отримують зворотний зв'язок від ЗЗСО рідко, а 20% – ніколи. Це показує важливість покращення системи зворотного зв'язку в ЗЗСО для більш ефективної підтримки учнів.

Відповіді 35% батьків на питання анкети «Чи залучає ЗЗСО батьків до створення індивідуальних програм розвитку для вашої дитини?» показали, що їх активно залучають до розробки індивідуальних програм регулярно, що є важливою складовою партнерства. 40% респондентів зазначили, що їх залучають іноді, що вказує на можливість для підвищення частоти та якості цієї участі. 15% батьків заявили, що їх залучають рідко, а 15% – ніколи. Це вказує на важливість залучення батьків для забезпечення індивідуалізованої підтримки дітей з ООП.

Відповіді на питання анкети «Як ви оцінюєте рівень інклюзивності в ЗЗСО щодо ваших дітей?» показали, що 35% батьків оцінюють рівень інклюзивності в школі як високий, що свідчить про добре організовану інтеграцію дітей з особливими освітніми потребами в процес інклюзивного навчання. 45% респондентів зазначили, що рівень інклюзивності є середнім, що вказує на можливості для покращення, зокрема в організації середовища, що забезпечує рівні можливості для інклюзивного навчання всіх учнів. 15% батьків зазначили, що рівень інклюзивності в ЗЗСО є низьким, і лише 5% респондентів відповіли, що інклюзивність в ЗЗСО відсутня. Це є серйозним сигналом для необхідності покращення доступу до інклюзивного навчання дітей з особливими потребами.

Відповіді батьків на питання анкети «Чи вважаєте ви, що співпраця між ЗЗСО та батьками важлива для успішного інклюзивного навчання дитини з особливими потребами?» показали, що 85% респондентів вважають співпрацю між ЗЗСО та батьками дуже важливою для успіху навчання їхніх дітей, що підкреслює важливість активної участі батьків у процесі інклюзивного навчання. 10% зазначили, що співпраця важлива, але не критична, що може вказувати на менш інтенсивну участь батьків в інклюзивному навчанні їх дітей. 5% батьків не вважають співпрацю з батьками важливою, що потребує акцентування уваги педагогів та адміністрації ЗЗСО на співпраці з ними.

Відповіді на питання анкети «Як ви оцінюєте своє участь в інклюзивному навчанні вашої дитини?» показали, що 30% батьків активно залучені в процес інклюзивного навчання своєї дитини, що свідчить про їхнє прагнення брати участь у розвитку та підтримці своїх дітей з особливими освітніми потребами. 35% респондентів відзначили, що їх участь є помірною, що свідчить про деякі обмеження в залучення, можливо, через обмежений час чи інші причини. 20% вказали, що вони мінімально залучені, і 15% зазначили, що не беруть участі в інклюзивному процесі навчання своєї дитини, що вказує на необхідність посилення залучення вказаних батьків у такий процес.

Відповіді батьків на питання анкети «Чи маєте ви достатньо інформації про особливості інклюзивного навчання вашої дитини?» показали, що 55% осіб мають достатньо інформації про інклюзивне навчання. 25% респондентів сказали, що інформація є частковою, що вказує на потребу в додаткових ресурсах для більш детального пояснення особливостей інклюзивного навчання. 15% батьків відзначили, що їм не вистачає інформації, а 5% респондентів не знають, що таке інклюзивне навчання, що вказує на необхідність їх консультивання.

Відповіді на питання «Чи допомагають фахівці ЗЗСО (психологи, логопеди, дефектологи) вам у процесі навчання вашої дитини?» показали, що 35% батьків фахівці ЗЗСО допомагають завжди, що свідчить про належну підтримку в розвитку дитини з особливими потребами. 40% зазначили, що допомога надається іноді, що також є позитивним, але інколи може бути

недостатньо для потреб дитини. 20% батьків відповіли, що допомога від фахівців надається рідко, а 5% – що не отримують допомоги від фахівців. Це підкреслює важливість забезпечення доступу до професійних фахівців для максимального розвитку дитини.

Відповіді батьків на питання анкети «Чи є можливість для вашої дитини взаємодіяти з іншими дітьми в колективі?» показали, що для 40% з них, їхня дитина має можливість взаємодіяти з іншими дітьми регулярно, що свідчить про високий рівень інтеграції дитини в соціальне середовище ЗЗСО. 45% респондентів вказали, що взаємодія з іншими дітьми відбувається іноді, що може свідчити про певні обмеження або труднощі в соціалізації. 10% зазначили, що їхня дитина має можливість взаємодіяти рідко, і 5% – ніколи, що є серйозною проблемою і вимагає уваги з боку педагогів та адміністрації ЗЗСО.

Відповіді 35% батьків на питання «Якими інструментами для комунікації з вами користується ЗЗСО?» показали, що ЗЗСО використовує електронну пошту для комунікації, що є зручним інструментом для оперативного обміну інформацією. 40% респондентів користуються мобільними додатками, що є сучасним та зручним методом для підтримки комунікації. 20% батьків відзначили, що основним способом комунікації є особисті зустрічі, а 5% зазначили, що фахівці ЗЗСО використовують тільки телефонні дзвінки. Це вказує на необхідність вдосконалення та диверсифікації способів взаємодії з батьками.

Відповіді батьків на питання анкети «Як ви оцінюєте атмосферу довіри між вами та педагогами ЗЗСО?» показали, що 30% з них оцінюють атмосферу довіри як високу, що свідчить про сильний рівень взаєморозуміння та співпраці між батьками та ЗЗСО. 35% респондентів зазначили, що рівень довіри є середнім, що може вказувати на можливість для поліпшення комунікації та довіри між сторонами. 25% батьків вказали, що рівень довіри є низьким, і 10% – відсутній. Це свідчить про посилення взаємної довіри для ефективної співпраці фахівців ЗЗСО з батьками дитини з особливими освітніми потребами.

Відповіді 40% батьків на питання анкети «Чи відчуваєте ви, що ваша думка враховується при ухваленні рішень щодо інклюзивного навчання вашої

дитини?» показали, що їхня думка враховується завжди, що демонструє високе залучення батьків до прийняття рішень в ЗЗСО. 35% респондентів сказали, що їх думка враховується іноді, що може означати, що не всі пропозиції батьків реалізуються в процесі інклюзивного навчання їх дітей. 15% батьків вказали, що їх думка враховується рідко, і лише 10% – ніколи, що свідчить про потребу в залученні батьків до прийняття важливих рішень в ЗЗСО.

Відповіді батьків на питання анкети «Що, на вашу думку, можна покращити в процесі партнерства між ЗЗСО та батьками для покращення інклюзивного навчання вашої дитини?» включали пропозиції щодо більш регулярних зустрічей з педагогами, покращення комунікації через сучасні платформи, а також більшу участь батьків у розробці індивідуальних планів навчання. Батьки також зазначали важливість кращого використання фахівців для надання підтримки дітям з особливими освітніми потребами, а також більш активного залучення батьків до інклюзивного навчання.

На основі результатів опитування батьків виділено моделі партнерства між ЗЗСО та батьками дітей з особливими освітніми потребами, які є необхідною умовою для успішного інклюзивного навчання (рис. 2.1).

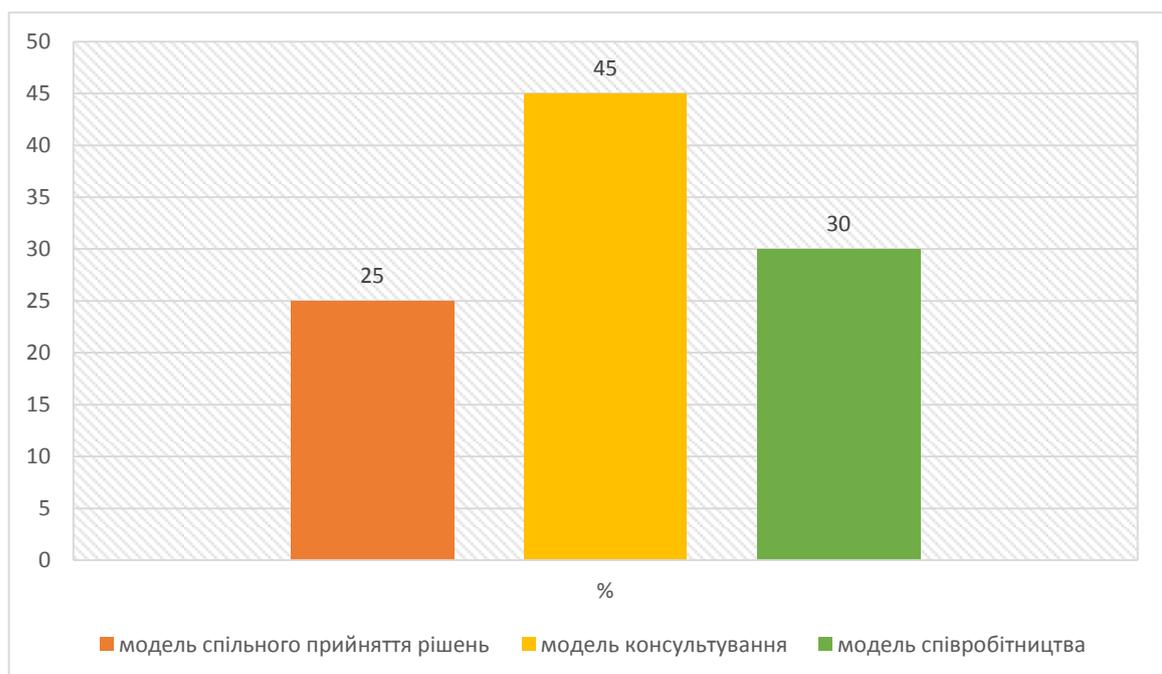

Рис. 2.1. Моделі партнерства між ЗЗСО та батьками дітей з особливими освітніми потребами (%)

Як бачимо, модель спільного прийняття рішень із фахівцями ЗЗСО продемонстрували 25% опитаних батьків. Ця модель характеризується активною і регулярною взаємодією між ЗЗСО та батьками, що сприяє глибокому розумінню потреб і успіхів дитини. Ця модель партнерства відзначається високою доступністю педагогів і фахівців ЗЗСО для консультацій, регулярними зустрічами та обміном інформацією про прогрес дитини. Відповіді батьків на питання анкети показали, що вони мають змогу регулярно отримувати зворотний зв'язок щодо успіхів чи труднощів своєї дитини, що є свідченням високого рівня комунікації між батьками та ЗЗСО. Крім того, такі батьки зазначили, що їхня думка завжди враховується при ухваленні рішень щодо інклюзивного навчання їх дітей, що є важливим фактором у створенні довіри та взаєморозуміння між усіма сторонами. В межах цієї моделі партнерства до інклюзивного навчання активно залучені всі його учасники, і це забезпечує належну підтримку розвитку дитини з особливими освітніми потребами.

Таку модель партнерства, як консультування, продемонстрували 45% опитаних батьків. Ця модель відзначається середнім ступенем залучення батьків до інклюзивного навчання та частковою регулярністю комунікації. Батьки отримують зворотний зв'язок та мають можливість бути присутніми на зустрічах щодо навчання своїх дітей, проте взаємодія може бути не такою інтенсивною, як на першому рівні. Респондентів зазначили, що їх участь в інклюзивному навчанні є помірною, а інформація надається іноді, але не завжди. Ця модель партнерства ще потребує вдосконалення, оскільки, попри наявність базових форм взаємодії, не завжди створюється можливість для повної інтеграції батьків у процес інклюзивного навчання. Наприклад, батькам не вистачає регулярної і детальної інформації щодо методів і стратегій, які використовуються для інклюзивного навчання їхніх дітей в ЗЗСО, а також що вони не завжди мають доступ до консультацій фахівців ЗЗСО. Це підкреслює необхідність включення батьків до інклюзивного навчання, де важливий індивідуальний підхід.

Модель партнерства «співробітництво» продемонстрували 30% опитаних батьків. Ця модель партнерства відзначається низьким рівнем участі батьків в інклюзивному навчанні та обмеженою комунікацією з ЗЗСО. Відповіді батьків, які зазначили, що не отримують зворотний зв'язок або їхня участь у навчанні дитини є мінімальною, свідчать про серйозні проблеми в організації партнерства. Батьки відчувають, що їхня думка не враховується при ухваленні рішень щодо інклюзивного навчання їхніх дітей, і вони не мають належної підтримки від педагогів або фахівців ЗЗСО. Респонденти також вказали, що їх дитина не має можливості взаємодіяти з іншими дітьми в колективі, що є проблемою в контексті інклюзивного навчання, де важливою є соціалізація та інтеграція дітей з особливими освітніми потребами. В рамках такої моделі партнерства необхідно значно покращити організацію комунікації та забезпечити більш активне залучення батьків до інклюзивного навчання, а також посилити підтримку дітей фахівцями ЗЗСО для максимального розвитку та інтеграції дітей.

Отже, результати опитування батьків підтвердили важливість партнерства між закладом освіти та сім'єю для успішної інклюзії дітей з особливими освітніми потребами. Виявлено, що хоча більшість батьків вважає співпрацю з педагогами необхідною умовою ефективного навчання, існують проблеми в регулярності комунікації, доступності фахівців та недостатньому залученні батьків до розробки індивідуальних програм розвитку дітей. Також зазначено, що рівень емоційної підтримки та інклюзивності в школах потребує значного вдосконалення. Вказане вимагає поліпшення організаційних процесів, розвитку комунікаційних каналів та підвищення кваліфікації педагогів для забезпечення умов для навчання та розвитку дітей з особливими потребами.

2.2. Визначення бар'єрів і проблем у взаємодії закладів освіти та батьків

В умовах розбудови інклюзивного освітнього середовища в Україні особливої актуальності набуває співпраця між батьками дітей з особливими освітніми потребами та фахівцями інклюзивно-ресурсних центрів. Родина виступає головною ланкою у процесі виховання та розвитку дитини, а тому її активне залучення до системи підтримки є необхідною умовою ефективної реалізації індивідуального маршруту розвитку кожної дитини. ЗЗСО виконують важливу місію – здійснюють комплексний супровід, психолого-педагогічну оцінку, консультування та рекомендації для забезпечення потреб дитини. Взаємодія між батьками й фахівцями центру має бути побудована на принципах партнерства, довіри, відкритого діалогу та взаємної підтримки. Лише за таких умов можливо створити сприятливе середовище для розвитку, адаптації та соціалізації дитини з особливими освітніми потребами.

На основі результатів опитування батьків дітей з особливими освітніми потребами виявлено низку бар'єрів та проблем у взаємодії між інклюзивно-ресурсними центрами (ЗЗСО) та батьками, що перешкоджають ефективному виконанню завдань інклюзивного навчання. І хоча більшість батьків визнають важливість партнерства з педагогами та фахівцями ЗЗСО, співпраця не завжди відповідає заявленим нормативним вимогам та очікуванням. Аналіз відповідей дозволяє ідентифікувати проблеми у реалізації основних завдань ЗЗСО, визначених законодавством України, зокрема Постановою Кабінету Міністрів України «Про затвердження Положення про інклюзивно-ресурсний центр».

Однією з найбільш помітних проблем є нерегулярна комунікація між ЗЗСО та батьками. Згідно з даними опитування, лише 45% батьків отримують інформацію про прогрес дитини щотижня, 30% – щомісяця, а решта отримує її надто рідко або взагалі не отримує. Це суперечить функції ЗЗСО щодо забезпечення системного супроводу осіб з ООП та надання рекомендацій щодо навчання. Недостатній обсяг зворотного зв'язку унеможливорює вчасне виявлення проблем у навчанні та корекцію індивідуальних програм розвитку.

ЗЗСО мають активізувати комунікацію з батьками, оскільки саме зворотній зв'язок є основою для ефективного впровадження інклюзивного підходу.

Ще одним бар'єром виступає недостатнє врахування думки батьків у прийнятті рішень щодо інклюзивного навчання. Лише 40% респондентів відзначили, що їхні побажання повністю враховуються, тоді як 20% вказали на повне їх ігнорування, а 15% не змогли відповісти. Це свідчить про порушення одного з основних принципів інклюзивної освіти – партнерської взаємодії. Відсутність реального діалогу між фахівцями ЗЗСО та батьками суперечить завданню центру надавати консультативну допомогу щодо організації освітнього процесу та формування позитивної мотивації до навчання.

Варто також зазначити, що комунікація з батьками нерідко здійснюється застарілими або обмеженими каналами. Хоча 50% батьків взаємодіють із фахівцями ЗЗСО через особисті зустрічі, 15% – через електронну пошту, а 5% – взагалі не мають жодного контакту. Такі результати демонструють потребу у розширенні каналів комунікації, зокрема через мобільні застосунки, відеозустрічі, платформи типу Zoom, Google Meet тощо. Використання сучасних інформаційно-комунікаційних технологій відповідає як потребам батьків, так і завданням ЗЗСО щодо інформування громади, налагодження співпраці з іншими установами, ведення електронного обліку звернень тощо.

Окремою проблемою є обмежена участь батьків у розробці індивідуальних програм розвитку дитини. Хоча 35% батьків залучаються до цього процесу регулярно, 15% взагалі не мають такої можливості. Ураховуючи, що одним з основних завдань ЗЗСО є надання рекомендацій щодо створення індивідуальної програми розвитку, вказана ситуація засвідчує про порушення принципу індивідуального підходу в навчанні дітей з ООП. Програма розвитку має формуватися за участі всіх суб'єктів освітнього процесу, включно з батьками, які є носіями інформації про дитину у позашкільному середовищі.

Значущим бар'єром є також недостатній рівень емоційної підтримки дитини з боку ЗЗСО. Лише 35% батьків висловили повне задоволення таким видом допомоги, тоді як 30% заявили про її часткову або повну відсутність. Це прямо суперечить положенням про надання психолого-педагогічної,

корекційно-розвиткової та психологічної допомоги дітям з ООП, що є пріоритетним завданням ЗЗСО. Своєчасна психологічна підтримка відіграє роль у розвитку емоційного інтелекту дитини, формуванні її самооцінки, у подоланні тривожності, страхів і труднощів у спілкуванні з ровесниками.

Батьки також вказали на невисоку доступність фахівців ЗЗСО: 20% оцінюють її як низьку, а 5% – відсутню. Ураховуючи завдання ЗЗСО щодо участі у консилиумах, семінарах, супроводі команд психолого-педагогічного супроводу, така ситуація є неприйнятною. Фахівці мають бути доступними для консультування батьків, обміну інформацією про стратегії роботи з дитиною, допомоги в кризових ситуаціях. Інакше знижується ефективність освітнього процесу та поглиблюється нерозуміння між усіма сторонами взаємодії.

Надзвичайно важливим в контексті дослідження є бар'єр, пов'язаний із недостатньою поінформованістю батьків про сутність інклюзивного навчання. Хоча 55% респондентів заявили, що мають достатню інформацію, решта – лише часткову або взагалі не орієнтуються в особливостях цього процесу. Це створює ризик спотворення очікувань, виникнення конфліктів з педагогами, недовіри до ЗЗСО. З огляду на завдання інклюзивно-ресурсного центру щодо підвищення обізнаності батьків, необхідно розширити систему інформаційно-просвітницької роботи з родинами: проводити семінари, видавати буклети, відеоуроки, організовувати інтерактивні консультації та круглі столи.

Також опитування засвідчило, що значна частина батьків не має змоги брати участь у зустрічах або засіданнях щодо навчання своєї дитини. Це суперечить положенню про залучення ЗЗСО до створення команди психолого-педагогічного супроводу, до якої мають входити й батьки як повноцінні учасники. Відсутність такого залучення свідчить про низький рівень демократизації взаємодії між закладом освіти та родиною.

Особливої уваги заслуговує питання соціалізації дитини з ООП. Частина батьків вказала, що їхня дитина рідко або ніколи не взаємодіє з однолітками. Це свідчить про відсутність належного середовища, де дитина могла б відчувати себе частиною колективу. Оскільки одним із завдань ЗЗСО є визначення рівня підтримки особи з ООП у закладі освіти, зокрема щодо потреби в асистенті

учня чи психолого-педагогічному супроводі, подібні ситуації свідчать про недооцінку або неправильну оцінку таких потреб. Невиконання цього завдання може призводити до ізоляції дитини, порушення права на рівний доступ до освіти та негативного впливу на її розвиток.

Ще один проблемний аспект – недостатнє інформування громади про діяльність ЗЗСО та відсутність системної взаємодії з іншими інституціями: ІРЦ, органами місцевого самоврядування, службами у справах дітей, медичними установами тощо. Опитані батьки рідко згадували про залучення таких партнерів, що може свідчити про низьку інтегрованість ЗЗСО у соціальну інфраструктуру громади. Такий стан речей обмежує можливості для комплексної допомоги дитині, яка потребує підтримки не лише в освітньому середовищі, а й у соціальному, медичному та сімейному контекстах.

Проблемним залишається й питання фахової допомоги з боку спеціалістів ЗЗСО. Близько 25% батьків повідомили, що їхня дитина не отримує належної корекційної підтримки або ця підтримка є рідкісною. Це суперечить обов'язковості надання корекційно-розвиткових послуг дітям з ООП, включно з логопедичними, психологічними, дефектологічними та іншими консультаціями. Якщо така підтримка не здійснюється або має епізодичний характер, то освітній процес не забезпечує потрібних результатів.

Визначені на основі опитування бар'єри і проблеми у взаємодії ЗЗСО та батьків узагальнено у таблиці 2.1.

Таблиця 2.1

**Бар'єри і проблеми у взаємодії ЗЗСО та батьків дітей
з особливими освітніми потребами**

Напрямок	Проблема / бар'єр	Характеристика
Комунікація	Нерегулярність контактів	Відсутність системного зворотного зв'язку між ЗЗСО та батьками щодо успішності дитини, корекційної роботи та її результатів.
Партнерська взаємодія	Недостатнє врахування думки батьків	Батьки часто не залучаються до прийняття рішень стосовно навчання та розвитку своєї дитини, відсутній реальний діалог.
Засоби зв'язку	Використання обмежених або застарілих каналів	Основна взаємодія відбувається через особисті зустрічі, при цьому майже не застосовуються сучасні цифрові технології.

	комунікації	
Індивідуальна програма розвитку	Обмежена участь батьків у створенні ІПР	Не всі батьки мають можливість брати участь у розробці індивідуальних програм, що знижує їхню ефективність і персоналізованість.
Емоційна підтримка	Низький рівень психологічної допомоги	Частина батьків не відчуває підтримки з боку фахівців ЗЗСО у сфері емоційного та психологічного благополуччя дитини.
Доступність фахівців	Обмежений доступ до консультацій	ЗЗСО не завжди забезпечують можливість регулярного контакту батьків з фахівцями, що перешкоджає вирішенню нагальних питань.
Інформованість	Часткова або відсутня обізнаність про інклюзивне навчання	Багато батьків не мають достатнього уявлення про принципи, цілі та ресурси інклюзивної освіти.
Залучення до прийняття рішень	Формальне запрошення на зустрічі або їхня відсутність	Батьки не завжди включаються до складу команд супроводу чи не можуть бути присутніми на засіданнях щодо освітнього процесу.
Соціалізація дитини	Недостатня взаємодія з однолітками	Діти з ООП часто ізольовані від соціального середовища, що шкодить їхньому емоційному та соціальному розвитку.
Взаємодія з іншими інституціями	Низька інтеграція ЗЗСО у соціальну інфраструктуру громади	Відсутність системної співпраці з місцевими службами, медичними установами, соціальними працівниками тощо.
Спеціалізовані послуги	Обмежений доступ до корекційно-розвиткової допомоги	Частина дітей не отримує необхідної підтримки з боку логопедів, психологів, дефектологів, що ускладнює освітній процес.
Індивідуальний підхід	Відсутність гнучкості у врахуванні потреб дитини	Практика роботи ЗЗСО не завжди враховує унікальні особливості та запити кожної дитини, що знижує ефективність її освітньої траєкторії.

Загалом, на основі результатів опитування можна виокремити такі ключові бар'єри у взаємодії ЗЗСО з батьками: нерегулярна комунікація; обмежений зворотний зв'язок; недостатня участь батьків у розробці ІПР; слабка емоційна підтримка; низький рівень доступності фахівців; недостатнє використання сучасних засобів зв'язку; дефіцит інформації про інклюзивне навчання; слабка соціалізація дітей; формальне залучення до консилиумів та засідань; слабка інтеграція з іншими соціальними й освітніми установами; обмежене надання спеціалізованих послуг; відсутність гнучких підходів до кожної дитини. У контексті виконання завдань, визначених для інклюзивно-ресурсних центрів, ці проблеми потребують системного вирішення. Необхідно переглянути механізми комунікації, активізувати участь батьків, забезпечити

безперервну підтримку та підвищити якість взаємодії всіх учасників освітнього процесу. Тільки за умов відкритого і партнерського діалогу між ЗЗСО, закладами освіти, батьками і громадськістю можливе створення ефективної інклюзивної системи, яка відповідатиме реальним потребам дітей з особливими освітніми потребами.

Отже, результати аналізу дозволяють виділити основні напрями, які потребують вдосконалення: систематизація комунікації між ЗЗСО та родинами; розширення каналів зворотного зв'язку; активне залучення батьків до ухвалення рішень щодо інклюзивного навчання їхніх дітей; підвищення доступності фахівців; оновлення підходів до просвітницької діяльності; зміцнення емоційної підтримки дитини; розвиток соціалізації; розширення міжвідомчої взаємодії та забезпечення повного спектра корекційних послуг. Тільки за умов партнерства, відкритості та системності у роботі ЗЗСО можливо реалізувати справді інклюзивну освітню політику, яка відповідатиме потребам дітей, а також родин і суспільства загалом.

2.3. Форми і методи залучення батьків до процесу інклюзивного навчання дітей з особливими освітніми проблемами

Необхідність обґрунтування дієвих форм, методів та засобів організації інклюзивного навчання дітей з особливими освітніми потребами на основі партнерства з батьками обумовлена важливістю інтеграції сімей у процес навчання та розвитку їх дітей. Партнерство між закладом освіти та батьками створює умови для ефективної підтримки дитини, врахування індивідуальних потреб та особливостей розвитку, а також для коригування навчальних підходів відповідно до змін у потребах дітей. Успішна реалізація інклюзивного навчання потребує активної співпраці між педагогами, фахівцями та батьками, що дозволяє адаптувати навчальні програми, застосовувати інноваційні методи та забезпечувати необхідні ресурси для розвитку кожної дитини з ООП.

Реалізація завдань організації партнерства з батьками як необхідної умови успішного інклюзивного навчання дитини з особливими освітніми потребами передбачає системний підхід до підготовки батьків до активної участі у навчанні та вихованні дітей. Однією з основних цілей є підвищення рівня психолого-педагогічної компетенції батьків, що дозволяє їм більш свідомо підходити до процесу виховання і освіти своїх дітей. Це включає у себе не лише отримання знань, а й розвиток практичних навичок, які допоможуть створити сприятливу атмосферу для навчання вдома, а також для взаємодії з педагогами.

Іншою важливою метою організації партнерства з батьками як необхідної умови успішного інклюзивного навчання дитини з особливими освітніми потребами є підготовка батьків до активної участі в освітньому процесі. Це передбачає не лише залучення батьків до організації навчальних заходів, але й створення умов для того, щоб вони мали змогу реалізувати свої ідеї та підходи до навчання дитини. Підвищення активності батьків у навчальному процесі є важливим кроком для досягнення більшої ефективності інклюзивного навчання, оскільки батьки можуть надавати корисну інформацію про особливості розвитку своєї дитини, що допомагає педагогам краще адаптувати навчальний процес.

Не менш важливою в аспекті організації партнерства з батьками як умови інклюзивного навчання дитини з особливими освітніми потребами є визначення та коригування системи ціннісних орієнтацій батьків. Це завдання передбачає допомогу батькам у розумінні важливості підтримки та розвитку особистісних якостей дітей, формування в них стійких моральних орієнтирів, а також надання знань про те, як впливати на розвиток таких цінностей у повсякденному житті. Вказане включає роботу з батьками щодо виховання дітей з ООП в умовах інклюзивного середовища, а також розвиток у них інклюзивних практик.

Окрім того, важливим завданням організації партнерства з батьками як необхідної умови успішного інклюзивного навчання дитини з особливими освітніми потребами є поліпшення навичок спілкування батьків з дітьми та залагодження конфліктів у родині. Це включає в себе тренінги та консультації,

що допомагають батькам освоїти методи конструктивного діалогу, а також стратегії для вирішення конфліктних ситуацій, що можуть виникати у процесі взаємодії з дітьми. Залучення батьків до таких процесів допомагає підвищити ефективність виховання, оскільки правильне спілкування сприяє розвитку емоційної та соціальної компетентності дитини.

Наступним завданням організації партнерства з батьками як необхідної умови успішного інклюзивного навчання дитини з особливими освітніми потребами є удосконалення розуміння фізичного, соціального та емоційного розвитку дитини. Батьки мають отримати необхідні знання щодо вікових особливостей розвитку дітей, а також практичні поради щодо підтримки їхнього розвитку в умовах інклюзивного навчання. Це дозволяє батькам краще розуміти потреби своїх дітей, а також адаптувати свій підхід до виховання, що в свою чергу сприяє кращій інтеграції дитини в суспільство (Бібік, 2017).

Зазначимо, що організація партнерства між закладом освіти і батьками дітей з особливими освітніми потребами є однією з важливих умов успішного інклюзивного навчання. Вона допомагає створити взаємодію, в основі якої лежить співпраця, довіра та активне залучення батьків до навчального процесу. Існує ряд дієвих форм, методів та засобів для реалізації цього партнерства, які дозволяють покращити освітній процес і забезпечити підтримку дітям з особливими потребами, серед них – консультації з батьками, залучення батьків до ухвалення рішень, застосування сучасних інформаційних технологій для комунікації з батьками, формування спільних освітніх цілей та ін.

Так, однією з форм інформаційної роботи є регулярні консультації з батьками. Вони проводяться у вигляді постійних зустрічей, консультацій та бесід, де педагогічний склад, включаючи психологів, дефектологів та логопедів, обговорюють успіхи та труднощі, що виникають у процесі навчання дитини. Така форма партнерства дозволяє оперативно коригувати освітній процес, надаючи батькам можливість бути в курсі змін, що відбуваються з їх дитиною. Крім того, такі консультації сприяють розвитку емоційної підтримки та довіри між школою та родиною (Прохоренко, 2018).

Залучення батьків до ухвалення рішень щодо навчання і розвитку їхньої дитини є ще одним важливим аспектом у побудові партнерських відносин з закладом освіти. Активна участь батьків у процесах планування та прийняття рішень щодо освітнього процесу підвищує їхню мотивацію до співпраці і відповідальність за результат. Така форма партнерства дозволяє батькам відчувати свою значущість у процесі розвитку їхніх дітей, а також знижує рівень непорозумінь, що можуть виникнути через недостатню поінформованість. Наприклад, разом з педагогами батьки можуть коригувати індивідуальні освітні плани, визначати цілі, методи навчання, що найбільше підходять їх дітям.

Іншим важливим методом організації партнерства є застосування сучасних технологій для комунікації з батьками. Використання електронних платформ, чатів, месенджерів, відеоконференцій дозволяє школам забезпечити постійний та зручний зворотний зв'язок із батьками. Наприклад, за допомогою спеціальних освітніх програм, платформ, електронних щоденників та мобільних додатків батьки можуть отримувати актуальну інформацію про успіхи своїх дітей, про хід виконання індивідуальних освітніх планів, а також мати змогу задавати питання спеціалістам. Це спрощує процес взаємодії та допомагає забезпечити більш ефективний моніторинг прогресу дитини. Регулярне обговорення навчальних досягнень і труднощів дитини в рамках зустрічей з педагогами та спеціалістами створює умови для більш гнучкого і адаптивного підходу до освітнього процесу. Окрім того, такі зустрічі можуть бути важливими для виявлення нових потреб дитини та коригування навчальних стратегій (Сайко, 2017).

Незважаючи на значну роль цих форм партнерства, існують ще й додаткові заходи, які можуть бути корисними для ефективно організації процесу. Наприклад, можна створювати спеціальні групи підтримки для батьків дітей з особливими освітніми потребами. У таких групах батьки можуть обмінюватися досвідом, дізнаватися про нові методи роботи з дітьми, а також отримувати емоційну підтримку. Це дозволяє батькам не тільки дізнатися про інклюзивну освіту, але й відчувати себе частиною спільноти, що має спільну

мету. Залучення батьків до позакласних заходів також є дієвим способом підтримки їхнього активного участі у навчальному процесі дитини. Наприклад, організація спільних творчих проєктів, заходів на свіжому повітрі або інтеграційних свят дає можливість дітям з особливими потребами соціалізуватися, а батькам – брати участь у житті школи. Такі заходи створюють атмосферу підтримки, де кожна дитина, незалежно від її можливостей, може відчувати себе частиною колективу.

Одним з важливих методів організації ефективного партнерства є надання психологічної підтримки як дитині, так і її родині. Психологічне консультування допомагає вирішувати емоційні труднощі, які можуть виникати у батьків через невизначеність та стрес, що супроводжує процес інклюзії. Регулярні консультації з психологами дозволяють створити сприятливу атмосферу для адаптації дитини до інклюзивного середовища, а також надають батькам корисні інструменти для підтримки емоційного стану дитини в домашніх умовах. Психологічна допомога включає розвиток соціальних і комунікативних навичок, допомогу у подоланні конфліктів, які можуть виникати між дитиною з ООП і однолітками, або між батьками і педагогами. Це сприяє не лише гармонійному розвитку дитини, а й збереженню здорових відносин між сім'єю та закладом (Шульженко, 2009).

Особливу увагу слід приділяти створенню комфортної та підтримуючої атмосфери у навчальному закладі, де кожен педагог, психолог і інші фахівці працюють в єдиному командному підході. Таке середовище допомагає дітям з особливими потребами почуватися впевнено та комфортно, а їх батькам – мати гарантії, що їхні діти отримують належну підтримку. Спільна робота школи та батьків допомагає усунути бар'єри, пов'язані з різницею у сприйнятті потреб дитини та з недостатньою поінформованістю про методи роботи з дітьми з особливими потребами. Важливим засобом є організація тренінгів і семінарів для батьків, де вони можуть навчитися використовувати методи розвитку дитини вдома – семінари з розвитку мовленнєвих навичок, корекційної фізкультури, терапії гри, розвитку соціальних навичок (Софій, 2017).

Важливим напрямком партнерства є адаптація навчального простору. Для того, щоб діти з особливими освітніми потребами могли навчатися на рівних з іншими учнями, необхідно забезпечити доступність фізичного і соціального середовища в школі. Це включає створення безбар'єрного простору, наявність спеціального обладнання та матеріалів для навчання, зручність переміщення для дітей з обмеженими фізичними можливостями. Педагоги повинні працювати з архітекторами та дизайнерами для того, щоб зробити освітнє середовище комфортним для кожної дитини, незалежно від її фізичних чи когнітивних можливостей. Це також може включати адаптацію класних приміщень, коридорів, туалетів і інших важливих зон для дітей з інвалідністю. Крім того, соціальний аспект адаптації має важливе значення, оскільки діти з особливими освітніми потребами часто стикаються з бар'єрами в комунікації з однолітками.

Для організації ефективної співпраці між закладом освіти та сім'єю в контексті інклюзивного навчання дітей з особливими освітніми потребами пропонуємо дієві форми, методи та засоби, спрямовані на удосконалення підготовки батьків та залучення їх до процесу гармонійного розвитку дитини з ООП. Основним завданням цієї методики є стимулювання пізнавального інтересу батьків, розширення їхнього досвіду та впровадження новітніх знань у сфері виховання і розвитку дітей. Важливою складовою цієї роботи є також підтримка особистісного саморозвитку батьків, що дозволяє їм краще зрозуміти потреби своїх дітей та сформувані позитивні стосунки у родині (Зверева, 2006).

Зазначимо, що запропоновані форми співпраці передбачають активне використання різноманітних інформаційних методів і прийомів, спрямованих на активне залучення батьків до освітнього процесу. Включення інноваційних методів і засобів роботи з батьками дозволяє адаптувати освітній процес до індивідуальних потреб кожної родини. Для цього застосовуються групові та індивідуальні консультації, семінари та тренінги, на яких батьки мають можливість отримати нові знання та навички у вихованні дітей з особливими освітніми потребами. Поряд із традиційними методами і методиками, використовуються інноваційні технології, що передбачають інтерактивні

засоби навчання, такі як рольові ігри, дебати, дискусії, мозкові штурми та інші активні форми взаємодії, що сприяють розвитку критичного мислення у батьків та підвищенню рівня їх педагогічної компетентності.

Особливо важливим під час організації партнерства з батьками як необхідної умови успішного інклюзивного навчання дитини з особливими освітніми потребами є створення сприятливої атмосфери, що забезпечує глибоке розуміння ролі кожного суб'єкта освітнього процесу в розвитку дитини з ООП. Педагоги, у свою чергу, мають бути готові до використання новітніх методів роботи з батьками, щоб ефективно підтримувати процеси інклюзії та забезпечувати успішну адаптацію дітей з особливими освітніми потребами. В умовах постійно змінюваного освітнього середовища необхідно враховувати індивідуальні потреби сім'ї та створювати для них умови для постійного саморозвитку через участь у просвітницьких та тренінгових заходах, що дозволяє сім'ям знайти методи виховання своїх дітей (Скрипник, 2019).

Організація партнерства з батьками як необхідної умови успішного інклюзивного навчання дитини з особливими освітніми потребами на основі зарубіжного досвіду передбачає використання різноманітних методів, форм та засобів, що базуються на перевірених світових практиках. Одним з ефективних засобів організації партнерства з батьками як необхідної умови успішного інклюзивного навчання дитини з особливими потребами є впровадження елементів зарубіжних методик і програм, які сприяють оптимізації співпраці між освітнім закладом та родиною, що забезпечує гармонійний розвиток дитини з ООП. Вказані програми дозволяють батькам і педагогам вибирати ефективні науково обґрунтовані стратегії, що відповідають специфічним потребам дітей.

Перелічимо актуальні зарубіжні програми і технології організації партнерства з батьками як необхідної умови успішного інклюзивного навчання дитини з особливими освітніми потребами. Огляд таких програм дає можливість педагогам підвищити свою професійну кваліфікацію та вдосконалити методи взаємодії з батьками. Відомою є національна програма удосконалення освіти батьків в США (The National Extension Parenting

Educators' Framework – NEPEF), яка включає в себе шість ключових аспектів, що сприяють розвитку ефективної співпраці між закладом освіти і родиною. Ці аспекти включають в себе навички зростання та встановлення рамок, розвиток і охоплення, виховання та побудову, що дозволяють педагогам та батькам краще зрозуміти потреби дитини та розвивати ці навички для досягнення успіху в освітньому процесі.

У межах національної програми удосконалення освіти батьків в США також використовуються важливі елементи, які довели свою ефективність у контексті інклюзивного навчання:

1. Важливо сприймати батьків як рівноправних партнерів у процесі визначення видів послуг, які будуть найбільш корисними для дітей та їх сімей. Такий підхід сприяє формуванню партнерських відносин і взаємної довіри між педагогами та батьками, що є основою успішного навчання дітей з особливими потребами. Адаптація інтервенцій для задоволення індивідуальних потреб кожної сім'ї є важливою для створення сприятливих умов для розвитку дитини.

2. Інтеграція послуг для різних категорій сімей дозволяє створити єдину підтримувальну мережу, що включає допомогу від інших батьків, які стикаються з подібними труднощами. Це дає змогу не лише покращити зв'язок між батьками, а й створити сприятливу атмосферу для спільної діяльності. Важливим елементом є допомога батькам у розвитку реалістичних очікувань щодо можливостей їхніх дітей, а також у попередженні виникнення перфекціонізму та гіперопіки, що можуть стати перешкодою на шляху до здорового розвитку дитини.

3. Навчання батьків методам управління поведінкою дітей, що включає оволодіння тактиками зниження стресу та управління стресовими ситуаціями. Батьки отримують інструменти для ефективного вирішення проблем, що виникають у процесі виховання, а також розвивають здатність встановлювати відповідні очікування та цілі для своїх дітей. Окремо важливою є цінність соціальної підтримки, яку батьки можуть отримати в межах програми. Це включає доступ до додаткових допоміжних систем, які можуть забезпечити підтримку родині поза межами освітнього закладу (Островська, 2012).

Завдяки використанню таких програм та інтервенцій батьки отримують можливість не лише покращити свої навички виховання, але й стати активними учасниками освітнього процесу, що є важливим елементом для досягнення успіху в інклюзивному навчанні дітей з особливими освітніми потребами. У такий спосіб створюється ефективна система підтримки, яка сприяє розвитку гармонійної особистості дитини та покращенню якості її освіти.

Основною формою організації партнерства з батьками як необхідної умови успішного інклюзивного навчання дитини з особливими освітніми потребами можуть бути заняття з використанням технологічних засобів дистанційного зв'язку. Така форма роботи дозволяє створити можливість для неформальних зустрічей, де батьки можуть спілкуватися на основі спільних інтересів, що забезпечує комфортне середовище для обміну досвідом та розвитку педагогічних навичок. Важливим аспектом таких зустрічей є моделювання педагогічних ситуацій, що дозволяє батькам ознайомлюватися з прикладами організації навчального процесу та підвищувати свою кваліфікацію. Однією з головних особливостей цієї форми є гармонійне поєднання теоретичного, методичного та технологічного аспектів, що забезпечує більш ефективне засвоєння матеріалу.

Вважаємо, що з метою оптимізації співпраці закладу освіти і сім'ї на основі партнерства є важливим аспектом організації інклюзивного навчання дітей з особливими освітніми потребами необхідно застосовувати дієві форми, методи та засоби, які сприяють активній взаємодії між педагогами та батьками. В основі такої співпраці лежить методика, що включає кілька етапів, кожен з яких має на меті зміцнення партнерських відносин, побудову довіри та забезпечення партнерства з батьками дитини з особливими потребами.

Перший етап – накопичення згоди. Цей етап є важливим для встановлення початкового контакту між педагогом і батьками. На цьому етапі педагог застосовує нейтральні, загальнодоступні теми для розмови, щоб знизити напругу та створити сприятливу атмосферу для взаєморозуміння. Важливою методичною стратегією є питання, на які не потрібно давати негайну відповідь, що дає батькам час для обміркування та полегшує спілкування. Це

дозволяє виявити готовність батьків до співпраці, зменшити їх початкову тривогу та упередження, сприяючи створенню першої зони згоди.

Другий етап – пошук спільних інтересів. На цьому етапі важливо виявити спільні теми, що можуть стати підґрунтям для подальшого діалогу. Педагог активно демонструє зацікавленість у поглядах батьків дитини з ООП, підкреслюючи важливість їхніх думок та інтересів. Це забезпечує позитивне емоційне забарвлення спілкування і сприяє розвитку довіри, що є важливим елементом для успішної співпраці. Виявлення спільних інтересів створює атмосферу підтримки та сприяє тому, щоб батьки почали відкрито ділитися своїми думками та переживаннями.

Третій етап – прийняття для обговорення особистих якостей та принципів. Після створення первинної згоди та виявлення спільних інтересів, настає етап, коли батьки готові до обговорення більш особистісних аспектів виховання дитини. Педагог підтримує активність батьків, підкреслюючи важливість їхніх поглядів та підходів. Це дозволяє формувати у батьків відчуття прийняття і розуміння, сприяючи поглибленню співпраці. Важливо, щоб на цьому етапі педагог активно погоджувався з висловлюваннями батьків, підкреслюючи подібність поглядів та готовність до конструктивного діалогу.

Четвертий етап – виявлення негативних рис, що можуть заважати ефективній співпраці. На цьому етапі педагог працює над тим, щоб батьки самі виявляли свої слабкі сторони і були готові до саморозкриття. Використовуються методи саморозкриття, що дають можливість батькам відверто говорити про свої недоліки і працювати над ними. Цей етап є критичним для подальшого розвитку співпраці, оскільки батьки дітей з ООП мають бути готові до змін та покращення власних підходів до навчання.

П'ятий етап – адаптація партнерів і готовність до перебудови. Педагог впливає на батьків, сприяючи їх готовності змінювати свої підходи та стратегії виховання. Педагогічна діяльність на цьому етапі включає в себе підказки та попередження, які дозволяють створити у батьків відчуття підтримки та безпеки в процесі змін. Важливим аспектом є створення перспективних планів співпраці, що дозволяє батькам бачити шляхи досягнення поставлених цілей.

Шостий етап – узгодження співпраці. Цей етап є завершальним, коли вже досягнутий ефективний контакт і співпраця стають продуктивними. Педагог активно радиться з батьками, даючи їм можливість приймати самостійні рішення щодо виховання дитини, спільно виробляючи стратегії та методи для подальшої роботи. Це дозволяє не лише забезпечити якісну взаємодію, а й створити основу для подальшої співпраці педагога з батьками (Сайко, 2017).

На всіх етапах організації партнерства з батьками як необхідної умови успішного інклюзивного навчання дитини з особливими освітніми потребами важливим є застосування технологічних засобів комунікації, що дозволяють здійснювати дистанційні консультації, організовувати онлайн-зустрічі та інші форми взаємодії. Це дає можливість педагогам і батькам бути постійно на зв'язку, обмінюватися досвідом і підтримувати один одного в процесі виховання дитини. Крім того, доцільним є проведення індивідуальних консультацій, тренінгів, семінарів, які допомагають батькам краще розуміти специфіку розвитку своїх дітей, а також адаптувати свої методи виховання до потреб дитини. Залучення батьків до спільних обговорень та розробки індивідуальних програм навчання і розвитку дітей дозволяє забезпечити високий рівень включення родин у процес навчання та підтримки дітей з ООП.

Однією з ефективних методик організації партнерства з батьками як умови успішного інклюзивного навчання дитини з особливими освітніми потребами є методика контактної співпраці, яка передбачає використання різних форм, методів і засобів для забезпечення інтеграції сімей у навчальний процес та створення умов для розвитку дітей. В основу цієї методики покладено ряд етапів, що сприяють підвищенню ефективності співпраці та взаємодії з родинами дітей.

Першим етапом у процесі організації співпраці є діагностичний напрям, який передбачає збір необхідної інформації про сім'ю. Вказане дозволяє педагогічному колективу отримати розуміння про соціально-психологічний клімат у родині, а також виявити особливості розвитку дитини. Важливою частиною цього процесу є відстеження і супровід сім'ї, що дає змогу своєчасно виявляти ознаки сімейного неблагополуччя, яке може впливати на успішність

дитини. Інформація, отримана на цьому етапі, використовується для залучення батьків до активної участі в освітньому процесі, створення індивідуальних програм для розвитку дітей з особливими освітніми потребами.

Другим важливим етапом є проведення інформаційно-просвітницької роботи з батьками, що включає створення спеціальних інформаційних матеріалів, таких як «батьківські пам'ятки». Такі матеріали надають батькам рекомендації щодо виховання, розвитку та підтримки дітей, особливо в контексті специфічних потреб, що виникають в процесі інклюзивного навчання. З цією метою також проводяться регулярні консультації та тренінги для батьків, де вони можуть отримати знання та навички для підтримки дітей.

Наступним етапом є впровадження внутрішнього моніторингу якості освіти, який дозволяє контролювати ефективність освітнього процесу через залучення батьків. Цей моніторинг забезпечує зворотний зв'язок, що дозволяє коригувати стратегії навчання і взаємодії з дітьми. Таким чином, родини активно залучаються до процесу оцінювання та покращення якості навчання, що є важливим аспектом організації інклюзивного навчання (Дмітрієва, 2017).

Перехід на новий рівень партнерства з батьками як необхідної умови успішного інклюзивного навчання дитини з особливими освітніми потребами стає можливим після проведення підготовчих заходів, коли встановлюється взаємодовіра між усіма учасниками процесу взаємодії. Батьки відзначають, що обмін думками на нейтральні теми, такі як здоров'я, виховання, соціальні питання, допомагає зняти напругу і сприяє особистісним змінам. Це дозволяє досягти більш глибокого розуміння один одного, а також сприяє зміні поглядів на інклюзивну освіту та виховання дітей з особливими освітніми потребами.

Методика контактної співпраці включає традиційні форми взаємодії, такі як круглі столи, на яких батьки можуть безпосередньо взаємодіяти з педагогами, обговорюючи важливі питання, що стосуються розвитку і навчання дітей. Наприклад, круглий стіл «Взаємозалежність сім'ї і закладу освіти в підвищенні ефективності особистісного зростання дитини з ООП» дозволяє не тільки обговорити актуальні проблеми, але й знайти оптимальні підходи до реалізації спільних цілей інклюзивного навчання дитини з ООП. Інноваційні

підходи до організації співпраці передбачають також використання сучасних технологій для забезпечення комунікації між батьками та педагогами – створення батьківських груп у месенджерах, де обговорюють актуальні питання навчання та виховання дітей. Це дає змогу створити платформу для обміну інформацією та підтримкою між батьками і педагогами (Акмаєва, 2018).

Важливим аспектом організації партнерства з батьками як необхідної умови успішного інклюзивного навчання дитини з особливими освітніми потребами є ознайомлення батьків з сучасними методиками виховання, такими як методика М. Монтесорі, Вальдорфська методика, методика Ж. Лендоффа, а також методики, орієнтовані на розвиток логічного мислення і творчих здібностей дітей, зокрема, методика з використанням логічних блоків Дьенеша. Залучення батьків до ознайомлення з цими методиками дозволяє створити єдину освітню платформу для розвитку дитини та розширити уявлення батьків про можливості навчання в умовах інклюзивної освіти (Грабовенко, 2018).

Додатковим інструментом для активізації пізнавального інтересу батьків можуть стати перегляди короткометражних фільмів і соціальних рекламних роликів, що стосуються тематики інклюзивної освіти та новаторських підходів у навчанні і вихованні. Після перегляду матеріалів організовують обговорення, де батьки можуть поділитися своїми думками, задати запитання та отримати роз'яснення від фахівців. Такий підхід дозволяє створити простір для критичного мислення і допомагає батькам краще зрозуміти потреби своїх дітей у контексті сучасних вимог до інклюзивної освіти (Лупінович, 2024).

Застосування елементів арттерапії в роботі з батьками може бути ще одним інноваційним методом, який активно використовують для розкриття емоційного потенціалу батьків та формування ефективних стратегій взаємодії з дітьми. Казкотерапія, танцювальна терапія, бібліотерапія, драматерапія, музикотерапія, ігротерапія, кольоротерапія та пісочна терапія дозволяють батькам навчитися знаходити способи впливу на емоційний стан дитини з ООП, покращувати взаєморозуміння і сприяти позитивній поведінці. Перелічені методики й техніки допоможуть батькам краще зрозуміти внутрішній світ дитини з ООП, ефективно реагувати на її потреби та психоемоційні стани.

Особливу увагу слід приділити обговоренню проблемних питань виховання, таких як залежність від Інтернету, ігрова залежність, гіперопіка, перфекціонізм у вихованні, а також особливості виховання дітей у неповних сім'ях. Всі ці теми можуть стати частиною бесід, на яких батьки можуть отримати практичні рекомендації в подоланні труднощів, з якими стикаються в процесі виховання дітей з ООП (Луценко, 2017).

Одним із головних напрямів організації партнерства з батьками як необхідної умови успішного інклюзивного навчання дитини з особливими освітніми потребами є інформаційна підтримка батьків, що здійснюється через різні канали та форми передачі інформації. Зокрема, важливими засобами є інформаційні стенди, рекламні листівки та буклети (паперові та електронні на сайті школи), які містять корисну інформацію про освітні можливості закладу освіти, організацію навчального процесу та підтримку дітей з особливими потребами. Пам'ятки та листівки з порадами для батьків допомагають створити чітке уявлення про роль родини в освітньому процесі (Гноєвська, 2013).

Особливу увагу в аспекті організації партнерства з батьками як необхідної умови успішного інклюзивного навчання дитини з особливими освітніми потребами варто приділяти проведенню вечорів запитань і відповідей, де батьки можуть безпосередньо познайомитися з роботою закладу освіти та обговорити проблеми, що їх турбують. Крім того, важливою є організація відкритих занять для батьків, що дозволяє їм спостерігати за навчанням дітей і ставати активними учасниками освітнього процесу. Спеціально організовані тематичні папки для батьків надають їм доступ до актуальних матеріалів, що сприяє розвитку їхніх знань у галузі педагогіки та психолого-педагогічної підтримки дітей. Також важливими є зустрічі в «Батьківській вітальні», де обговорюються важливі питання виховання та розвитку дітей, а також робота прес-центру, що висвітлює досягнення дітей, педагогів та загальні результати діяльності закладу.

Для формування практичних навичок батьків важливо залучати їх до участі в різних формах навчально-методичної роботи. Це можуть бути як індивідуальні, так і групові заняття, як традиційні, так і інноваційні форми

роботи. Для цього використовують лекції, тренінги, майстер-класи, практикуми, бесіди і дискусії, що дозволяють поглибити знання батьків щодо інклюзивного навчання, розвитку дітей з особливими освітніми потребами, а також розвинути їхні педагогічні навички. Спостереження за діяльністю фахівців закладу освіти, аналіз виховної діяльності дають можливість батькам побачити, як застосовуються теоретичні знання на практиці та як вони можуть реалізувати ці підходи в домашніх умовах.

Окрему увагу слід приділити формуванню усвідомленого батьківства, що є основою для підтримки дітей у навчальному процесі. Для цього важливими є читання та обговорення науково-популярної літератури, яка висвітлює питання виховання і освіти. Такі книги, як «Як виховати дорослого: підготовка дитини до успішного життя» Дж. Літкотт-Гаймса, «Школа майбутнього» К. Робінсона, «Багатий тато, бідний тато» Р. Кіосакі, надають важливі знання для розвитку у батьків відповідальності за виховання та освіти своїх дітей. Однак враховуючи, що не всі батьки виявляють інтерес до читання, можна застосувати змішаний підхід, що включає ще й використання відео- та мультимедійних ресурсів. Це дозволяє батькам отримувати актуальну інформацію через доступні для них засоби, наприклад, відео та інформаційні ролики в Інтернеті (Муренець, 2017).

Зокрема, для ознайомлення батьків з новітніми методами навчання дітей з ООП, використовують короткі відеосюжети, наприклад, з каналу «Euronews» програми «Learning World», що присвячена інноваціям в освіті. Обговорення цих відео проходить у формі інтелектуальних дискусій, де батьки можуть обговорити побачене, поділитися власними думками і отримати професійну підтримку. Відеосюжети, що стосуються розкриття таких тем, як «Мульти-сенсорне навчання», «Новаторські методи в освіті», «3-D технології та ігри у навчанні», «Наука, творчість і бізнес – три складові успіху сучасної освіти», викликають особливий інтерес у батьків і стають основою для обговорень та рефлексії. Завдяки таким заходам батьки отримують розуміння важливості їх участі в освітньому процесі, формується позитивна мотивація для активної співпраці з педагогами та фахівцями закладу освіти (Макаренко, 2009).

Оскільки однією із важливих передумов успішного інклюзивного навчання дитини з особливими освітніми потребами є створення умов для розвитку її емоційного інтелекту (EQ), що є основою для налагодження глибокої емоційної взаємодії між батьками та дітьми, для цього застосовують різні техніки та методи, зокрема такі, що дозволяють батькам краще зрозуміти внутрішній світ своїх дітей, а також вчать їх конструктивно виражати свої емоції. Однією з дієвих методик є техніка «Мова емоцій», яка допомагає батькам виявляти і правильно називати емоції, а також техніка «Що я відчуваю сьогодні», що сприяє глибшому самоусвідомленню емоційного стану як у батьків, так і у дітей з ООП. Важливим засобом спільної діяльності є «Емоційний фотоальбом-подорож», завдяки якому батьки разом з дітьми створюють сімейні фотографії, що відображають позитивні емоції та моменти щастя. Це не тільки покращує емоційний зв'язок між батьками та дітьми, а й сприяє розвитку вміння виражати і спільно переживати емоції. Крім того, метод «Компас емоцій» та «Скринька емоцій» дає можливість сім'ї дитини з ООП створювати візуальні асоціації із щастям, що стає важливим інструментом для розвитку емоційного інтелекту дитини з ООП (Мартинчук, 2017).

Основним завданням організації інклюзивного навчання є забезпечення ефективної комунікації між педагогами і батьками. Для цього необхідно використовувати різноманітні методи, такі як інтерв'ю, діагностика та моделювання освітніх ситуацій, що допомагають виявити потреби кожної дитини та на основі цього коригувати навчальний процес. Важливо також використовувати інноваційні методи, зокрема, методи групової роботи, такі як брейнстормінг, дискусії, «займи позицію», що дозволяють активізувати батьків у процесі обговорення та вирішення питань, що стосуються освіти їхніх дітей. Це сприяє формуванню у батьків відповідального ставлення до освітнього процесу, їхній активній участі у навчанні дитини (Островська, 2012).

Зокрема, організація партнерства з батьками як необхідної умови успішного інклюзивного навчання дитини з особливими освітніми потребами вимагає застосування інтерактивних форм, методів і засобів, спрямованих на створення партнерства, що базується на активному залученні батьків до

процесу навчання. Однією з ефективних форм роботи з батьками є «криголами» – методи активного навчання, які допомагають створити атмосферу довіри та безпеки серед батьків, сприяючи більш відкритому обміну досвідом і думками. Важливою складовою їх є забезпечення комфортних умов для учасників, де вони можуть почуватись вільно, не боячись висловлювати свої думки.

Прикладом ефективного криголаму є «Пам'ять про особистість», коли учасники знаходять три предмети у своїх сумках чи кишнях, які вони зазвичай носять із собою. Потім вони демонструють предмети групі та розповідають, чому обрали саме їх, які риси їх характеру або інтереси вони відображають. Ця вправа не тільки сприяє кращому знайомству між батьками, а й допомагає розуміти особистісні риси один одного, що важливо для розвитку співпраці.

Ще одним цікавим криголамом є «Взаємне представлення», де учасники, знайомлячись із новим партнером, проводять інтерв'ю один з одним, задаючи питання та дізнаючись цікаві деталі про співрозмовника. Після цього кожен учасник представляє свого партнера групі, зазначаючи три цікаві особливості. Така діяльність сприяє налагодженню глибокого взаєморозуміння та створенню довірчих стосунків серед батьків (Підласий, 2010).

Для залучення батьків до процесу навчання пропонують метод «Драже». Учасникам пропонується тарілка з драже, і батько має можливість взяти стільки цукерок, скільки забажає. Але з'їсти їх можна було тільки після того, як батьки поділяться з групою особистими фактами про себе, кількість яких відповідає кількості взятих цукерок. Цей метод не лише сприяє знайомству, але й дозволяв кожному учаснику відчувати свою важливість у групі, оскільки вони діляться частиною особистої інформації (Кручек, 2012).

Цікавим є метод «Сімейні історії», де батьки представляють себе через коротку історію свого прізвища або імені. У ході цієї вправи батьки можуть поділитися сімейними жартами або традиціями, що сприяє не лише знайомству, але й зміцненню зв'язків між родинами. Завершенням є підкреслення важливості індивідуальності кожної родини, цінності сімейних традицій (Сайко, 2017).

Однією з інноваційних форм організації партнерства між закладом освіти та батьками дітей з особливими освітніми потребами є створення «Платформи підтримки родин», що інтегрує різноманітні стратегії й методи співпраці, засновані на зарубіжному досвіді. Ця платформа ґрунтується на принципах відкритості, постійної комунікації, індивідуального підходу та використання технологій для забезпечення безперервної підтримки сімей в процесі інклюзивного навчання. Методика організації «Платформи підтримки родин» включає кілька ключових етапів:

1. Початкова діагностика й аналіз потреб. На початку співпраці з родинами проводиться комплексна діагностика освітніх, емоційних і соціальних потреб кожної дитини з особливими освітніми потребами. Це включає консультації з фахівцями (психологами, логопедами, педагогами), а також особисті зустрічі з батьками, щоб зрозуміти їхні очікування від навчання та особливості виховання вдома. Інформація з цієї діагностики стає основою для подальшого планування інклюзивного навчання та налаштування партнерства.

2. Інтерактивні онлайн-платформи та групи підтримки. Одна з основних інноваційних складових «Платформи підтримки родин» – це використання технологій для організації онлайн-зв'язку. Створення закритих онлайн-груп для батьків дозволяє забезпечити безперервну комунікацію, обмін досвідом і підтримку. Це може бути форум чи групи у месенджерах, де батьки можуть ділитися своїми переживаннями, ставити запитання і отримувати консультації від педагогів і фахівців. Залучення онлайн-ресурсів дозволяє зробити процес комунікації більш доступним і зручним для батьків, особливо якщо вони мають обмежений час чи доступ до фізичних зустрічей.

3. Інтерактивні вебінари та майстер-класи. Важливим елементом методики є проведення регулярних вебінарів і майстер-класів, де батьки можуть отримати актуальні знання і практичні навички щодо розвитку дитини з особливими освітніми потребами. Тема вебінарів може варіюватися від «Як підтримати емоційний розвиток дитини в умовах інклюзії» до «Техніки адаптації домашнього навчання для дітей з аутизмом». Під час таких зустрічей

батьки не тільки отримують інформацію, але й активно взаємодіють, задають питання, отримують конкретні рекомендації.

4. Спільне планування освітніх програм і завдань для дитини з ООП. Дієвим інструментом партнерства школи з батьками є спільне планування освітніх завдань для дітей. Це може здійснюватися за допомогою так званих «освітніх контрактів», де разом з батьками розробляються індивідуальні плани розвитку, що містять як навчальні, так і соціальні цілі. Цей процес передбачає регулярні зустрічі з педагогами, на яких обговорюється успішність виконання завдань, коригування програм і обмін досвідом.

5. Взаємодія партнерів через благодійні і волонтерські ініціативи. Зокрема, платформа підтримки родин може включати також елементи соціальної відповідальності. Організація благодійних ініціатив або залучення волонтерів до допомоги родинам дозволяє створити спільноту підтримки навколо дітей з особливими освітніми потребами. Це може бути, наприклад, організація зборів на благодійних акціях або створення спеціальних волонтерських груп, що надають допомогу родинам в адаптації до змін у навчанні та соціалізації.

6. Тренінги та психоемоційна підтримка батьків. Важливою складовою є заняття для батьків, які зосереджені на розвитку емоційної сфери. Це допомагає батькам краще розуміти емоційний стан своїх дітей, їх потреби, а також розвивати вміння ефективно реагувати на складні ситуації, що можуть виникати під час навчання. За допомогою спеціалізованих тренінгів батьки можуть вчитися технікам активного слухання, методам підтримки психоемоційного стану дітей і підвищувати свою здатність до саморегуляції.

7. Тематичні «круглі столи» та групи обговорення. Платформа включає також організацію регулярних зустрічей у форматі «круглих столів», на яких батьки можуть обговорювати конкретні питання, які виникають у процесі інклюзивного навчання їхніх дітей. Це можуть бути питання адаптації до нових умов навчання, вибір методик навчання або навіть подолання труднощів в комунікації з педагогами. Такий формат дозволяє не тільки обговорити важливі питання, але й отримати зворотний зв'язок від інших батьків та фахівців.

8. Індивідуальна консультація й підтримка психологів, а також інших спеціалістів. Однією з переваг пропонованої платформи є індивідуальні консультації з психологами, дефектологами, логопедами та іншими фахівцями, що можуть надати допомогу у вирішенні конкретних проблем, з якими стикаються батьки. Це включає як консультації онлайн, так і очні зустрічі, що дозволяє надавати підтримку у складних ситуаціях (Компанець, 2020).

Платформа підтримки родин може стати інноваційним інструментом для забезпечення ефективного партнерства між батьками та закладами освіти. Вона об'єднує різні форми комунікації та підтримки, що сприяють успішній адаптації дітей з особливими освітніми потребами до інклюзивного навчання.

Інноваційним методом організації партнерства з батьками як необхідної умови успішного інклюзивного навчання дітей з особливими освітніми потребами може бути метод «коуч-сесій». Пропонована методика ґрунтується на принципах індивідуалізації підходу, активної взаємодії між педагогами та батьками, використанні технологій дистанційної підтримки та розвитку емоційного інтелекту всіх учасників навчального процесу. Зарубіжний досвід показує, що такі методи покращують результативність інклюзивної освіти, створюючи середовище, де кожен член родини активно залучений до навчання дитини, а підтримка з боку освітнього закладу стає безперервною і системною.

Зазначимо, що аналізована методика проведення «коуч-сесій» передбачає комплексний підхід до розвитку партнерства між батьками та закладом освіти:

1. Визначення індивідуальних потреб кожної сім'ї. На початку організації коуч-сесій проводиться детальне інтерв'ю з батьками, яке дозволяє виявити специфічні потреби і очікування родини від навчання дитини з особливими освітніми потребами. В цьому етапі важливо розуміти як батьки сприймають свою роль у навчанні дитини, якими проблемами вони стикаються вдома і на яких етапах їм потрібна підтримка. Індивідуальний підхід допомагає сформуванню персоналізовану програму підтримки.

2. Індивідуальні коуч-сесії для батьків. Кожна коуч-сесія є інтерактивною та включає елементи психолого-педагогічної підтримки, тренінгу емоційного інтелекту та розвитку комунікаційних навичок. Під час сесій батьки отримують

знання про інклюзивне навчання, адаптацію домашнього середовища для дитини з особливими освітніми потребами, а також навчаються методикам ефективного взаємодії з педагогами та іншими батьками. Участь у таких сесіях сприяє розвитку критичного мислення і розумінню важливості постійної підтримки дитини в освітньому процесі.

3. Техніки активного слухання та зворотного зв'язку. Протягом коуч-сесій батьки навчаються активно слухати та надавати зворотний зв'язок не тільки своїм дітям, а й педагогам. Вказане допомагає створити атмосферу довіри та відкритості, де кожен учасник відчуває свою важливість у процесі інклюзії. Спільно із педагогами, батьки працюють над стратегіями ефективного взаєморозуміння, яке дозволяє досягти успіхів в адаптації та розвитку дитини.

4. Створення спільних освітніх планів для дітей з ООП. Однією з основних цілей коуч-сесій є розробка спільного освітнього плану для кожної дитини. Під час сесій батьки разом з педагогами визначають ключові цілі та стратегії розвитку дитини, включаючи як навчальні, так і соціальні аспекти. Цей план також включає можливості корекційних методик та інклюзивних підходів, які будуть застосовуватися як у навчальному закладі, так і вдома.

5. Регулярна оцінка прогресу і адаптація стратегії. Методика передбачає регулярну оцінку прогресу дитини та батьків в межах коуч-сесій. Це може бути реалізовано через звіти, анкети або спеціальні онлайн-платформи, де батьки можуть поділитися своїми спостереженнями і отримати рекомендації від педагогів та фахівців. Адаптація освітнього плану та змінення методів підтримки – важливий елемент цієї методики, що дозволяє ефективно реагувати на зміни в розвитку дитини або виникнення нових труднощів.

6. Використання цифрових технологій для підтримки дистанційної комунікації. Для зручності та доступності методика включає використання цифрових інструментів. Створюються онлайн-ресурси або групи в месенджерах, де батьки можуть взаємодіяти з педагогами, обмінюватися досвідом, отримувати консультації та матеріали для роботи з дітьми. Вебінари та онлайн-тренінги також є важливою складовою методики, оскільки вони

дозволяють забезпечити постійну підтримку і освіту батьків незалежно від їхнього місця проживання.

7. Міжнародна та міжсімейна взаємодія через онлайн-спільноти. Зокрема, інноваційною складовою є міжнародні онлайн-платформи для батьків, де родини можуть обмінюватися досвідом з іншими батьками з різних країн, що мають дітей з особливими освітніми потребами. Це допомагає розширити горизонти, дізнатися про нові підходи, програми та методики, які застосовуються в інших країнах. Так коуч-сесії стають частиною міжнародної спільноти, що сприяє розвитку інклюзивних практик у глобальному контексті (Ніколенко, 2022).

Загалом методика проведення «Сімейно-освітніх коуч-сесій» не лише сприяє покращенню взаєморозуміння між батьками та педагогами, а й створює середовище, де сім'ї відчують себе підтриманими і активно включеними в процес інклюзивного навчання. Вказане підвищує рівень довіри, допомагає розв'язувати проблеми на ранньому етапі і забезпечує сталий прогрес у розвитку дитини з особливими освітніми потребами.

Інноваційним способом організації партнерства з батьками в контексті інклюзивного навчання дітей з особливими освітніми потребами може стати модель «Партнерських освітніх лабораторій» (або «Education Partner Labs»). Цей метод активно використовує принципи співпраці, активного залучення батьків та педагогів, а також застосування технологій для забезпечення постійної комунікації та підтримки. В основі методу лежить концепція спільної розробки навчальних стратегій і підходів для дитини в атмосфері відкритості, довіри та взаємоповаги. Такий підхід є інноваційним, оскільки він забезпечує безперервне навчання і підтримку для батьків, а також дає змогу на практиці врахувати індивідуальні потреби кожної дитини в інклюзивному середовищі.

Методика проведення «Партнерських освітніх лабораторій» охоплює декілька основних етапів:

1. Ініціація лабораторії (залучення батьків та фахівців з навчання дитини з ООП), що передбачає організацію стартових зустрічей, на яких педагогічний колектив знайомиться з батьками дітей з особливими освітніми потребами.

Батьки дітей можуть поділитися проблемами, потребами та очікуваннями від навчального процесу. Важливою частиною цих зустрічей є створення атмосфери відкритості та довіри, де кожен з батьків має можливість висловити свої думки, а педагог намагається детально вивчити особливості дитини.

2. Створення індивідуальних «освітніх лабораторій» для кожної дитини. Після виявлення потреб дитини та її родини, створюється персоналізований освітній план. Кожен план розробляється в межах «освітньої лабораторії», де педагог, психолог та батьки активно співпрацюють. Спільно вони визначають, які методи та підходи будуть найефективнішими для розвитку дитини, включаючи інклюзивні стратегії, корекційні програми та технології адаптації навчального процесу. Важливою частиною є залучення до цього процесу і самої дитини з ООП, її вподобань та інтересів.

3. Формування мультидисциплінарних команд. В рамках лабораторії педагогічний процес не обмежується лише участю вчителя чи асистента. До співпраці залучаються фахівці з різних сфер: логопеди, психологи, соціальні працівники та фахівці з реабілітації та ін., що забезпечує цілісний підхід до розвитку дитини. Під час зустрічей в лабораторії перелічені фахівці разом з батьками обговорюють успіхи та труднощі дитини, розробляють стратегії для покращення її навчання та розвитку.

4. Інтерактивні та коучингові сесії для батьків. Оскільки інклюзивне навчання неможливе без активної участі батьків, в рамках «Партнерських освітніх лабораторій» проводяться регулярні коучингові сесії для родин. Під час цих сесій батьки отримують знання і навички, необхідні для того, щоб допомогти дитині у домашніх умовах. Зокрема, це тренінги з розвитку емоційного інтелекту, підтримки соціалізації дитини, методи покращення комунікації з дитиною, а також розв'язання конфліктних ситуацій.

5. Використання цифрових технологій для дистанційного супроводу. Так, моделі «Партнерських освітніх лабораторій» активно інтегрують інформаційно-комунікаційні технології. Для цього створюються спеціальні онлайн-платформи, через які батьки можуть отримувати індивідуальні рекомендації від педагогів, фахівців та психологів. Вони мають доступ до ресурсів для

самостійної роботи з дитиною вдома, включаючи відеоуроки, інтерактивні матеріали та поради щодо корекційних методик. Це дозволяє підтримувати безперервний процес взаємодії і в разі необхідності оперативно коригувати освітній план.

6. Регулярні сесії з аналізу прогресу та корекція ІІР. Важливою складовою методики є регулярний моніторинг прогресу дитини. Для цього організуються збори, на яких обговорюється успішність виконання завдань, досягнення цілей і труднощі, з якими зіткнулась дитина. В результаті цих зборів, батьки та педагоги разом із іншими фахівцями коригують освітній план, адаптують методи навчання в залежності від прогресу дитини та змін у її потребах. Це дозволяє забезпечити постійну підтримку і актуалізацію підходів до навчання.

7. Формування спільної «освітньої культури» через групові активності та обмін досвідом. Під час роботи лабораторій також організуються групові заходи, де батьки мають можливість ділитися досвідом з іншими родинами. Це можуть бути як навчальні тренінги, так і родинні свята, заходи для підтримки морального духу батьків та створення спільної атмосфери співпраці. Залучення до заходів допомагає батькам відчувати себе частиною спільноти та сприяє зниженню стресу, пов'язаного з інклюзивним навчанням (Скрипник, 2019).

Зазначимо, що запропонована модель «Партнерських освітніх лабораторій» є інноваційним способом організації партнерства між батьками та педагогами для успішного інклюзивного навчання дітей з особливими освітніми потребами. Цей підхід дозволяє активно залучати родини до освітнього процесу, забезпечувати їх необхідними знаннями і підтримкою, а також створювати середовище, де кожен учасник відчуває себе важливим і підтриманим.

Загалом, ефективне партнерство між закладом освіти та сім'єю є важливим фактором успішного інклюзивного навчання. Використання різноманітних форм, методів і засобів активного навчання, таких як «криголами», проектні методики та інформаційні технології, дозволяє не лише залучати батьків до освітнього процесу, а й формувати у них необхідні знання та навички для підтримки розвитку дітей з особливими освітніми потребами.

Цей підхід сприяє створенню сприятливого середовища для всебічного розвитку дитини, де важливим елементом є співпраця та підтримка між батьками і педагогами.

Отже, форми, методи та засоби організації інклюзивного навчання дітей з особливими освітніми потребами базуються на партнерстві з батьками і є важливими для забезпечення їх успішного розвитку. Використання діалогічної співпраці, інноваційних технологій, активних методів навчання та творчих завдань сприяє не лише покращенню взаєморозуміння між педагогами та батьками, а й розвитку необхідних навичок у дітей з ООП. Створення атмосфери довіри і співпраці, активне залучення батьків до процесу навчання дозволяє ефективно адаптувати освітній процес до індивідуальних потреб дитини з ООП, що є основою для її гармонійного і всебічного розвитку.

2.4. Розробка рекомендацій щодо підвищення ефективності партнерства з батьками у вирішенні завдань успішного інклюзивного навчання дитини з особливими освітніми потребами

Необхідність розробки рекомендацій педагогам закладів освіти з інклюзивною формою навчання щодо налагодження ефективного партнерства з батьками є актуальним кроком для забезпечення успішної інтеграції дітей з особливими освітніми потребами в освітній процес. Успіх інклюзивної освіти значною мірою залежить від тісної та взаємовигідної співпраці між педагогами та батьками, адже родина є найкращим експертом щодо потреб своєї дитини. Важливо, щоб педагоги мали чіткі знання та навички для побудови відкритого і довірливого діалогу з батьками, здатність враховувати їх побажання, коригувати методи навчання відповідно до індивідуальних потреб учня. Тому розробка практичних рекомендацій для педагогів є необхідною умовою для створення підтримуючого середовища, яке забезпечить максимальний розвиток і соціалізацію кожної дитини в інклюзивному навчальному середовищі.

Перша рекомендація передбачає створення відкритого діалогу з батьками. Педагогам закладів освіти з інклюзивною формою навчання необхідно активно залучати батьків до навчального процесу, встановлюючи відкритий і чесний діалог. Рекомендується організовувати регулярні зустрічі та консультації, на яких педагоги можуть обговорювати не лише прогрес дитини, але й труднощі, з якими вона стикається. Важливо створити атмосферу довіри, де батьки можуть вільно висловлювати свої думки та переживання. Така взаємодія сприяє кращому розумінню потреб дитини з боку педагога та батьків, а також дозволяє коригувати освітній процес з урахуванням конкретних особливостей. Підтримка батьків у складних ситуаціях, таких як труднощі з адаптацією до навчання, також є важливою складовою успіху інклюзивного навчання. Відкритий діалог дозволяє досягати гармонійної співпраці, що позитивно впливає на розвиток дитини. Крім того, така практика дозволяє виявити потенційні проблеми на ранніх етапах та своєчасно їх вирішувати.

Друга рекомендація передбачає залучення батьків до планування освітнього процесу. Педагоги мають включати батьків дітей з ООП у розробку індивідуальних навчальних планів, узгоджувати з ними цілі і завдання навчання, враховуючи специфіку розвитку дитини. Це дозволяє створити персоналізований підхід до навчання, що відповідає індивідуальним потребам кожного учня. Батьки можуть надати важливу інформацію про особливості поведінки, емоційного стану, а також інтереси дитини, що сприяє точному коригуванню навчального процесу. Спільне планування підвищує відповідальність батьків за результат і забезпечує кращу взаємодію в процесі навчання. Також, цей підхід допомагає педагогам зрозуміти сімейні умови і виклики, з якими стикається дитина, що дає змогу більш ефективно адаптувати навчальну програму. Активне партнерство у плануванні допомагає підтримувати гармонію в стосунках між школою та батьками, що в свою чергу позитивно впливає на успішність дитини.

Третя рекомендація передбачає регулярне надання зворотного зв'язку батькам з боку педагогів. При цьому педагогам рекомендується забезпечити регулярне та конструктивне надання зворотного зв'язку батькам про успіхи та

труднощі дитини. Важливо, щоб цей зворотний зв'язок був не лише позитивним, але й об'єктивним, з детальним описом конкретних досягнень і проблем. Це дозволить батькам чітко розуміти, в якому напрямку рухається їхня дитина і де необхідно вжити додаткових заходів. Регулярний зворотний зв'язок допомагає виявити проблеми на ранніх етапах і коригувати освітній процес до того, як вони стануть значними. Також це дозволяє батькам відчувати себе залученими до процесу, що збільшує їхню мотивацію і зацікавленість у розвитку дитини. Крім того, таке партнерство сприяє формуванню довіри між педагогами та батьками, що є важливим фактором у процесі інклюзивного навчання. Зворотний зв'язок має бути систематичним і обов'язково включати не лише оцінку навчальних досягнень, а й емоційне і соціальне благополуччя дитини.

Четверта рекомендація передбачає організацію просвітницьких заходів для батьків. Педагоги повинні організовувати різноманітні освітні заходи для батьків, такі як тренінги, семінари або групові консультації, де вони можуть дізнатися про специфіку інклюзивного навчання. Це дозволяє батькам краще зрозуміти потреби своїх дітей і з'ясувати, як вони можуть підтримати їхній розвиток вдома. Такі заходи також допомагають батькам знайти спільну мову з педагогами і обмінятися досвідом з іншими сім'ями. Окрім того, під час цих зустрічей можна надавати батькам рекомендації щодо роботи з дитиною, такі як вправи на розвиток мовлення або соціальних навичок. Ці навчальні заходи важливі не лише для підвищення обізнаності батьків, але й для зміцнення партнерських відносин між ними та закладом освіти. Рекомендується створити комфортне середовище для відкритого обміну думками та досвідом, що допоможе батькам отримати додаткову підтримку у вихованні своїх дітей.

П'ята рекомендація передбачає психологічну підтримку для батьків з боку педагогів. Для успішного інклюзивного навчання слід забезпечити психологічну підтримку не лише дітям з ООП, але й батькам. Педагоги мають регулярно організовувати консультації з психологами для батьків, на яких можна обговорити труднощі адаптації дитини, емоційні стани родини та шляхи подолання стресу. Такі консультації допомагають батькам краще зрозуміти

поведінку своїх дітей та ефективно реагувати на складні ситуації. Психологічна підтримка є важливою частиною партнерства, оскільки знижує рівень тривоги і стресу у батьків, що позитивно впливає на їх здатність підтримувати свою дитину. Крім того, на таких зустрічах можна надати батькам практичні поради щодо розвитку емоційної стійкості у дитини, а також підготовки до змін у навчальному процесі. Таким чином, психологічна підтримка сприяє гармонізації взаємодії між школою і родиною, що, в свою чергу, позитивно відображається на процесі навчання та розвитку дитини.

Шоста рекомендація передбачає інформування батьків про методи інклюзивного навчання. Педагоги повинні активно інформувати батьків про методи інклюзивного навчання, що застосовуються в школі. Це може бути здійснено через індивідуальні бесіди, електронні розсилки або тематичні збори для батьків. Важливо пояснити, як використовуються адаптовані методи навчання для підтримки дітей з особливими освітніми потребами, щоб батьки розуміли, як ці методи можуть бути використані вдома для покращення результатів навчання. Інформування батьків також допомагає їм ефективно взаємодіяти з педагогами, щоб адаптувати навчальні стратегії під потреби дитини. Це дозволяє створити єдину систему підтримки між школою та родиною, що є важливою умовою успіху інклюзивної освіти. Підвищення обізнаності батьків про методи навчання сприяє зменшенню їхніх сумнівів і страхів стосовно освітнього процесу дитини. Регулярне інформування про нові стратегії та інструменти дозволяє батькам почуватися більш впевнено і активно включатися в процес навчання своєї дитини.

Сьома рекомендація передбачає використання педагогами інформаційно-комунікаційних технологій для покращення комунікації з батьками. В сучасних умовах важливо використовувати технології для забезпечення ефективної комунікації між школою та батьками. Педагоги можуть створювати онлайн-платформи або використовувати месенджери і соцмережі для регулярного обміну інформацією про навчальні досягнення та проблеми дітей. Це дозволяє батькам бути в курсі всіх подій, прогресу дитини, а також швидко отримувати зворотний зв'язок від педагогів. Важливо, щоб цей процес був максимально

зручним і доступним для кожної родини. Крім того, можна використовувати відеоконференції для обговорення важливих питань, що дозволяє економити час і забезпечує зручний доступ до консультацій, навіть якщо батьки не можуть бути присутніми в школі. Використання таких технологій робить взаємодію між педагогами та батьками більш гнучкою і оперативною, що є особливо важливим для ефективного навчання дітей з особливими освітніми потребами.

Восьма рекомендація передбачає залучення батьків до організації шкільних заходів. Педагоги повинні стимулювати батьків до активної участі у позакласних заходах, таких як шкільні концерти, спортивні змагання чи творчі майстер-класи, що дозволяє не лише покращити соціальні навички дітей, а й сприяє їх інтеграції в шкільну спільноту. Батьки можуть допомогти в організації таких подій, долучитися до підтримки та заохочення дітей під час проведення різноманітних свят. Це дає можливість родинам познайомитись з навчальним процесом, а також з іншими сім'ями, що створює сприятливу атмосферу для розвитку інклюзії. Залучення батьків у шкільні заходи також сприяє формуванню відчуття відповідальності у батьків за успіхи їхніх дітей, що позитивно впливає на освітній процес і взаєморозуміння між педагогами і родинами.

Дев'ята рекомендація передбачає акцент на емоційну підтримку батьків. При цьому педагоги повинні приділяти особливу увагу емоційному стану батьків, оскільки їхня підтримка є важливою складовою ефективного навчання дітей з особливими потребами. Психологічна підтримка через консультації, тренінги або індивідуальні зустрічі дозволяє батькам краще розуміти свої емоції і справлятися з труднощами, які можуть виникати в процесі навчання дитини. Батьки можуть відчувати себе ізольованими, якщо вони не отримують достатньої підтримки або не знають, як краще допомогти своїй дитині в навчанні. Педагоги, надаючи емоційну підтримку, допомагають родинам зменшити стрес, сприяють відновленню віри в можливості своєї дитини і стимулюють більш активну участь у навчальному процесі. Важливо створити довірчу атмосферу, де батьки можуть відкрито обговорювати свої переживання,

що допомагає їм почуватися частиною команди, а не лише спостерігачами за навчальним процесом.

Десята рекомендація передбачає підтримку індивідуальних потреб дітей через спеціалізовану допомогу. Педагоги повинні працювати у тісній співпраці з іншими фахівцями, такими як психологи, логопеди, дефектологи, для того щоб надавати дітям з особливими потребами необхідну допомогу. Залучення фахівців до освітнього процесу є важливим аспектом для корекції розвитку дитини та створення індивідуального підходу до навчання. Батьки мають бути в курсі всіх додаткових заходів, які здійснюються для підтримки їхньої дитини, щоб вони могли продовжувати допомагати вдома. Спільна робота педагогів і батьків дозволяє створити єдину систему підтримки для дитини, в якій узгоджуються методи навчання, корекційної роботи та ін. Залучення батьків до процесу роботи з фахівцями допомагає не тільки поліпшити навчальні досягнення дитини, а й забезпечити узгодженість у підходах до розвитку дитини вдома та в школі.

Одинадцята рекомендація передбачає організацію індивідуальних консультацій для батьків. Педагоги мають організувати індивідуальні консультації для батьків, де вони можуть обговорювати специфічні проблеми, що виникають під час навчання дитини. Такі консультації дозволяють глибше з'ясувати потреби дитини, а також допомогти батькам зрозуміти, які методи і стратегії можуть бути ефективними для їх дитини. Індивідуальний підхід дозволяє педагогам точніше з'ясувати, які труднощі мають місце, та вибудувати співпрацю з батьками так, щоб дитина отримувала найбільшу підтримку на кожному етапі навчання. Такі консультації також можуть включати практичні рекомендації з організації домашніх занять, а також розвиток навичок самообслуговування або вдосконалення соціальних навичок дитини з ООП. Таке партнерство допомагає усунути непорозуміння, дозволяє обговорювати проблеми в більш індивідуальній та конфіденційній атмосфері.

Дванадцята рекомендація передбачає підтримку психологічного здоров'я та позитивного емоційного стану дитини. Зокрема, педагоги повинні звертати увагу на здоров'я та емоційний стан дитини з особливими потребами, оскільки

ці фактори безпосередньо впливають на успішність її навчання. Важливо проводити регулярні перевірки щодо фізичного та психологічного стану дітей і надавати батькам рекомендації по догляду, що допомагає підтримати емоційну та фізичну стійкість дитини. Це включає регулярні консультації з медичними працівниками, що дозволяє координувати зусилля педагогів і батьків у забезпеченні здоров'я дитини. Батьки повинні бути поінформовані про стан здоров'я дитини, особливо коли мова йде про специфічні проблеми, такі як порушення слуху, зору чи психоемоційні труднощі, які можуть виникати у процесі навчання. Педагоги повинні співпрацювати з медичними працівниками для забезпечення необхідної допомоги і забезпечення комфортного навчального середовища для дітей з особливими освітніми потребами.

Тринадцята рекомендація передбачає розвиток соціальних навичок дітей через інтеграційні заходи з батьками. Педагоги повинні організовувати інтеграційні заходи для дітей, що сприяють розвитку соціальних навичок у дітей з особливими потребами. Це можуть бути спільні проекти, групові заняття, ігри та майстер-класи, що дозволяють дітям взаємодіяти з однолітками. Батьки також можуть бути залучені до таких заходів, що дозволяє їм оцінити прогрес їхніх дітей, а також отримати більше розуміння того, як діти взаємодіють з іншими. Інтеграційні заходи можуть стати платформою для формування позитивних відносин між учнями, що важливо для соціальної адаптації дітей з особливими потребами. Спільна участь у заходах також сприяє формуванню партнерських відносин між батьками, школою та іншими членами громади, що стимулює відчуття належності та соціальної підтримки.

Чотирнадцята рекомендація передбачає пошук педагогами можливостей для додаткових освітніх ресурсів. Зокрема, педагоги повинні активно шукати додаткові можливості для покращення навчальних умов для дітей з особливими потребами. Це включає залучення додаткових освітніх ресурсів, таких як спеціалізовані матеріали, технічні засоби допомоги, а також інші програми, що можуть бути корисні для розвитку дитини. Батьки можуть бути залучені до цього процесу, оскільки вони можуть допомогти виявити додаткові ресурси або організувати підтримку з боку місцевих організацій. Тісна співпраця з батьками

щодо пошуку ресурсів дозволяє зібрати більше інформації про можливості для розвитку дитини, що може включати як індивідуальні навчальні плани, так і спеціалізовані технічні засоби для корекції навчання.

П'ятнадцята рекомендація передбачає залучення громади до підтримки інклюзивного навчання у співпраці з батьками. Педагоги можуть активно працювати з місцевими громадами, залучаючи організації, підприємства та інші структури для створення можливостей для розвитку дітей з особливими освітніми потребами. Партнерство з місцевими громадами може включати спільні проекти, екскурсії, тренінги для батьків або інші види діяльності, що допомагають інтегрувати дітей в ширший соціальний контекст. Батьки повинні бути залучені до цих ініціатив, що дозволяє не лише розширити можливості для розвитку дитини, але й сприяє створенню підтримуючого середовища в громаді.

Отже, розробка рекомендацій педагогам закладів освіти з інклюзивною формою навчання щодо налагодження ефективного партнерства з батьками є критично важливою для успішного впровадження інклюзивної освіти. Взаємодія між школою та родиною сприяє не лише кращому розумінню індивідуальних потреб дитини, але й забезпечує її всебічний розвиток у навчальному процесі. Тому педагогам необхідно надавати чіткі інструменти і стратегії для побудови відкритого, довірливого і конструктивного діалогу з батьками.

Висновок до розділу 2

1. Дослідження сучасного стану інклюзивного навчання виявляє низку важливих проблем, що пов'язані з недостатньою взаємодією між школою та батьками дітей з особливими освітніми потребами. Необхідно підвищувати обізнаність батьків та педагогів щодо специфіки інклюзивного процесу, адже відсутність ефективної комунікації може перешкоджати успішній адаптації дітей. Визначення і подолання цих проблем є основою для поліпшення якості навчання та розвитку дітей з особливими потребами. Це забезпечить не лише

інклюзивний доступ до освіти, але й створить умови для гармонійного соціального розвитку кожної дитини з ООП.

2. Організація інклюзивного навчання на основі партнерства з батьками вимагає використання різноманітних форм і методів взаємодії. Педагоги повинні забезпечити регулярний зворотний зв'язок з батьками, використовувати індивідуальні освітні плани та залучати фахівців для корекційної допомоги. Емоційна підтримка та інформування батьків, створення умов для їх активної участі в навчальному процесі допомагають забезпечити успіх інклюзивної освіти. Важливим є також формування партнерських відносин, що дозволяють налаштувати співробітництво. Врахування потреб батьків та активне залучення їх до освітнього процесу створює сприятливе середовище для розвитку дитини.

3. Рекомендації для педагогів включають розвиток комунікаційних навичок, регулярне проведення консультацій з батьками, залучення їх до ухвалення освітніх рішень, а також організацію індивідуальних консультацій і підтримку в кризових ситуаціях. Педагоги мають сприяти формуванню спільних освітніх цілей і активно використовувати сучасні технології для комунікації з батьками. Крім того, важливо створювати умови для емоційної підтримки родин, забезпечувати доступ до ресурсів та надавати можливість для інтеграційних заходів, що сприяють соціалізації дітей з особливими освітніми потребами.

ВИСНОВКИ

Проведене у кваліфікаційній роботі теоретичне й експериментальне обґрунтування особливостей організації партнерства з батьками як необхідної умови успішного інклюзивного навчання дитини з особливими освітніми потребами дає змогу стверджувати наступне.

1. Визначено основні підходи до сутності та напрямків партнерства з батьками, які виховують дітей з особливими освітніми потребами, у психолого-педагогічній і спеціальній літературі. Показано, що у психолого-педагогічній та спеціальній літературі партнерство з батьками, які виховують дітей із особливими освітніми потребами, розглядається як важлива умова успішної реалізації інклюзивної освіти. Його сутність полягає у взаємодії, що ґрунтується на довірі, відкритості, взаємоповазі та спільній відповідальності за розвиток дитини. Виокремлено такі напрямки партнерства з батьками, як інформаційний, консультативний, психолого-педагогічний, освітній, а також комунікативний, соціалізуючий, правозахисний та просвітницький. У взаємозв'язку визначені напрямки партнерства формують комплексну модель підтримки, що сприяє повноцінному розвитку особистості дитини з ООП, її соціальній інтеграції та забезпеченню рівного доступу до якісної освіти.

2. Охарактеризовано педагогіку партнерства як складову інклюзивного навчання дітей з особливими освітніми потребами. Показано, що педагогіка партнерства є складовою інклюзивного навчання дітей з особливими освітніми потребами, та сприяє створенню ефективної співпраці між усіма учасниками освітнього процесу – педагогами, батьками, фахівцями та самими учнями. Цей підхід дає змогу індивідуалізувати освітній процес, забезпечити підтримку розвитку дитини, формувати сприятливе середовище для соціалізації і навчання. Педагогіка партнерства створює умови для залучення батьків до процесу прийняття рішень, надаючи їм можливість активно брати участь у формуванні та коригуванні освітніх траєкторій дітей. Вона допомагає мінімізувати бар'єри, які можуть виникати через особливі потреби учнів, і забезпечує рівні можливості для розвитку та успіху в навчанні кожної дитини.

Педагогіка партнерства є важливим засобом реалізації принципів інклюзивної освіти, що забезпечує розвиток і соціальну інтеграцію дітей з особливими освітніми потребами.

3. Виявлено чинники та умови налагодження партнерства з батьками в контексті інклюзивного навчання дітей з особливими освітніми потребами: відкритість і прозорість комунікації між батьками та педагогами; повага до думки батьків і їхнього досвіду; індивідуальний підхід до кожної родини; спеціальна підготовка педагогів, що дозволяє їм краще розуміти потреби дітей з особливими освітніми потребами та підтримувати батьків; емоційна підтримка і створення атмосфери довіри; організація регулярних зустрічей; використання сучасних технологій для комунікації; залучення батьків до процесу оцінки та корекції навчальних програм; інформаційна підтримка родин; сприяння розвитку соціальних зв'язків батьків; залучення фахівців різних галузей; створення інклюзивного середовища в школі. Перелічені чинники сприяють інтеграції дитини в освітній колектив і покращенню якості її навчання.

4. Досліджено сучасний стан організації інклюзивного навчання дітей з особливими освітніми потребами на основі партнерства ЗЗСО з батьками. На основі результатів опитування, виділено три моделі партнерства між ЗЗСО та батьками дітей з особливими освітніми потребами, які є необхідною умовою для успішного інклюзивного навчання. Зокрема, таку модель партнерства, як спільне прийняття рішень, продемонстрували 25% батьків, які спостерігають активну і регулярну взаємодію із ЗЗСО, що сприяє розумінню потреб і успіхів дитини. Ця модель партнерства відзначається високою доступністю педагогів і фахівців для консультацій, регулярними зустрічами та обміном інформацією про прогрес дитини. На модель консультування в контексті партнерства із ЗЗСО вказали 45% батьків, які загалом отримують зворотний зв'язок та мають можливість бути присутніми на зустрічах щодо інклюзивного навчання своїх дітей, проте взаємодія може бути не такою інтенсивною. Про таку модель партнерства, як співробітництво, засвідчили 30% батьків, які не отримують зворотний зв'язок від ЗЗСО або їх участь в інклюзивному навчанні дитини є мінімальною. Вони також відчують, що їхня думка не враховується при

ухваленні рішень щодо інклюзивного навчання їхніх дітей, і вони не мають належної підтримки від педагогів або фахівців. Визначено проблемні аспекти реалізації партнерства ЗЗСО з батьками – труднощі у регулярній комунікації, обмежений доступ батьків до педагогів та фахівців ЗЗСО, недостатнє залучення батьків до процесу створення індивідуальних програм розвитку для своїх дітей, різний рівень готовності фахівців ЗЗСО до інклюзивного навчання дітей з ООП, недостатня чіткість та прозорість комунікації фахівців ЗЗСО з батьками та ін.

5. Обґрунтовано дієві форми, методи та засоби організації інклюзивного навчання дітей з особливими освітніми потребами на основі партнерства з батьками. Серед форм партнерства важливе місце займають індивідуальні консультації, семінари та тренінги для батьків, на яких вони отримують необхідні знання та навички для підтримки розвитку дитини. Семінари-дискусії, в яких батьки активно обговорюють проблеми і шукають оптимальні рішення, дозволяють розвивати спільну відповідальність за освітній процес. Методи активного навчання, зокрема діалогічне навчання, є важливим інструментом комунікації між батьками і педагогами. За допомогою таких методів, як рольові ігри, обговорення педагогічних ситуацій, дискусії та мозковий штурм, учасники не тільки обмінюються досвідом, а й сприяють розвитку критичного мислення та здатності до вирішення проблем. Прийоми взаємодії з батьками включають застосування індивідуальних освітніх планів, що дозволяє персоналізувати навчання дитини. Засоби організації партнерства з батьками включають застосування інформаційно-комунікаційних технологій. Використання онлайн-платформ для обміну інформацією, створення відео- та фотозвітів, а також документування результатів навчання допомагають батькам долучатися до навчального процесу і підвищити ефективність співпраці.

Рекомендації для педагогів та адміністрації ЗЗСО включають розвиток комунікаційних навичок (як власних, так і батьків дітей з ООП), регулярне проведення консультацій з батьками, залучення їх до ухвалення освітніх рішень, а також організацію індивідуальних консультацій і підтримку в кризових ситуаціях. Педагоги ЗЗСО мають сприяти формуванню спільних освітніх цілей і активно використовувати сучасні технології для комунікації з

батьками. Важливо створювати умови для емоційної підтримки родин, забезпечувати доступ до ресурсів та надавати можливість для інтеграційних заходів, що сприяють соціалізації дітей з ООП. Перелічені кроки допоможуть зміцнити партнерство між ЗЗСО і батьками, забезпечуючи ефективну підтримку дітей та сприяючи їхній успішній інтеграції в суспільство.

Перспективами подальшого дослідження можна визначити упровадження запропонованих форм, методів та засобів організації інклюзивного навчання дітей з особливими освітніми потребами на основі партнерства з батьками.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Акмаєва, А. С. (2018) *Формування готовності майбутнього вихователя до педагогічної взаємодії з батьками: дис. ... канд. пед. наук.* Київ, 2018.
2. Балл, Г. О., Папуча, М. В. (2007) *Діалогічність як форма існування і розвитку особистості.* Ніжин: Міланик.
3. Бевзюк, М. С. (2017) Сутність взаємодії вихователя з батьками дітей з особливими освітніми потребами. *Наукові записки. Серія: Педагогічні науки*, 156, 177-182.
4. Бистрова, Ю.О., Петруня, А.М., Коваленко, В.Є., Колодна, Н. А., Лупирь, С. А. (2012) *Комплексний супровід дітей в умовах навчального закладу: навч.-метод. посіб.* Луганськ: Лугань імені Тараса Шевченка.
5. Бібік, Н. М. (ред.) (2017) *Нова українська школа: порадник для вчителя.* Київ: Плеяди.
6. Велітченко, Л.К. (2017) Психолого-педагогічний практикум у системі підготовки вихователів до педагогічної взаємодії. *Педагогіка і психологія*, 4, 12-16.
7. Гаврилов, О., Глоба, О., Липа, В. (2014) *Прикладна корекційна психологія: навч. посіб.* Кам'янець-Подільський: Друк-Сервіс.
8. Гноєвська, О. (2013) Підготовка педагогів до роботи з батьками дітей, що навчаються в умовах освітньої інтеграції. *Логопедія*, 3, 28-32.
9. Гончаренко, С.У. (2011) *Український педагогічний енциклопедичний словник.* Рівне: Волинські обереги.
10. Гордійчук, О. Є. (2016) Підготовка майбутніх вихователів до роботи з батьками дітей з особливими потребами в умовах інклюзивної діяльності. *Інклюзивна освіта : досвід і перспективи*, 177-186.
11. Грабовенко, Н. В. (2018) *Соціально-педагогічна робота з сім'ями, що виховують дітей з обмеженими фізичними можливостями, в умовах реабілітаційного центру: автореф. дис. ... канд. пед. наук.* Київ, 2018.
12. Грищенко, М. (ред.) (2018) *Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої школи.* Київ.

- 13.Дмітрієва, О. І. (2017) Комплексний підхід до процесу реабілітації дітей з особливими освітніми потребами у сучасному навчальному закладі. *Науковий часопис НПУ ім. М. П. Драгоманова. Серія 19: Корекційна педагогіка та спеціальна психологія*, 34, 10-15.
- 14.Зверєва, І. Д. (ред.) (2006) *Основи батьківської компетентності: навч. посіб.* Київ: Наук. світ.
- 15.Ілляшенко, Т. (2017) Інтеграція дітей з особливими освітніми потребами у закладах освіти різних типів. *Початкова школа*, 12, 46-49.
- 16.Кірієнко, Т. (2016) Співпраця з родиною. Семінар для педагогів. *Початкова школа*, 10, 7-9.
- 17.Класифікація психічних і поведінкових розладів: клінічний опис і вказівки по діагностиці (2005). Київ: Сфера.
- 18.Ковтун, О. (2014) Єдиний освітній простір для педагогів, батьків та їхніх дітей. *Практика управління навчальним закладом*, 4, 7-15.
- 19.Козак, Н. (2020) Робота з батьками : нові підходи. *Початкова школа*, 7, 14-15.
- 20.Колодна, Н. А., Бистрова, Ю. А. (2010) Соціально-педагогічний супровід дітей з особливими освітніми потребами в умовах навчально-реабілітаційного центру. *Вісник ЛНУ ім. Тараса Шевченка (педагогічні науки)*. I, 10 (197), 80-91.
- 21.Колодна, Н. А., Муренець, Л. С., Примаць, О.Я. (2017) Навчально-реабілітаційний центр як педагогічна система соціалізації дітей з особливими освітніми потребами. *Директор школи*, 19/20, 85-104.
- 22.Колупаєва, А. А. (ред.) (2013) *Навчально-методичний посібник для батьків дітей з особливими освітніми потребами*. Кіровоград: Імекс-ЛТД, Ч. II.
- 23.Колупаєва, А. А. (ред.) (2010) *Путівник для батьків дітей з особливими освітніми потребами: навч.-метод. посіб.* Київ: Літопис – ХХ.
- 24.Колупаєва, А. А., Савчук, Л. О. (2011) *Діти з особливими потребами та організація їх навчання: наук.-метод. посіб.* Київ: АТОПОЛ.
- 25.Колупаєва, А. (2012) *Професійне співробітництво в інклюзивному*

- навчальному закладі: навч.-метод. посіб. Київ: А.С.К.
- 26.Компанець, Н.М., Коваль-Бардаш, Л.В. (2020) *Включення дітей з особливими потребами у соціальне середовище: особливості формування комунікації та подолання поведінкових розладів: навч.-метод. посіб.* Київ: Інститут спеціальної педагогіки і психології ім. М. Ярмаченка.
 - 27.Кравченко, Т.В., Трубавіна, І.М. (2014) *Допомога батькам у вихованні дітей.* Київ: ДЦССМ.
 - 28.Красовицький, М.Ю. (2010) *Практична педагогіка виховання : посібник з теорії та методики виховання.* Київ; Івано-Франківськ: Плай.
 - 29.Кручек, В. А. (2012) *Формування культури педагогічної взаємодії: монографія.* Київ: НАКККіМ.
 - 30.Левченко, К.Б. (ред.) (2017) *Левченко Альманах інноваційних технологій: практика та перспективи.* Київ: Юрисконсульт.
 - 31.Лупінович, К. (2024) Роль батьків у залученні дітей з особливими освітніми потребами в інклюзивний освітній простір. URL: <http://virtkafedra.ucoz.ua/elgurnal/pages/vyp11/1/lupinovychkseniia.pdf>.
 - 32.Луценко, І. (2015) Психолого-педагогічний супровід дитини з особливими потребами. *Психолог. Шкільний світ*, 40, 19-27.
 - 33.Макаренко, І. (2009) *Соціально-педагогічна підтримка батьків дітей з особливими освітніми потребами: дис. ... канд. пед. наук.* Луганськ.
 - 34.Мамайчук, І. І. (2016) *Психокорекційні технології для дітей з проблемами в розвитку.* Київ: Світич.
 - 35.Манилюк, Ю. (2012) Оптимальна модель педагогічної взаємодії з батьками у навчальному закладі. *Початкова школа*, 12, 11-14.
 - 36.Мартинчук, О. В. (2010) *Основи корекційної педагогіки: навч.-метод. посіб.* Київ: Київський ун-т імені Бориса Грінченка.
 - 37.Мартинчук, О.В., Маруненко, І.М., Луцько, К.В. (2017) *Спеціальна педагогіка: навч. посіб.* Київ : Ун-т імені Бориса Грінченка.
 - 38.Матюха, Г.В. (2018) Педагогіка партнерства як важливий компонент формули нової школи. *Актуальні проблеми педагогіки*, 14, 32-35.
 - 39.Миронова, С.П. (2017) *Підготовка вчителів до корекційної роботи в*

- системі освіти дітей з вадами інтелекту: монографія.* Кам'янець-Подільський: Абетка-НОВА.
- 40.Нагорна, О. Б. (2016) *Особливості корекційно-виховної роботи з дітьми з особливими освітніми потребами: навч.-метод. посіб.* Рівне.
- 41.Ніколенко, Л. (2022) Педагогіка партнерства як умова реалізації завдань розвитку особистості дитини у контексті Нової української школи. URL : <http://lib.iitta.gov.Ua/710749/1/%D0%9D>.
- 42.Овдій, Л. (2014) На порозі школи: співпраця з батьками. *Початкова школа*, 5, 49-52.
- 43.Орбан-Лембрик, Л. Е. (2010) *Психологія професійної комунікації: навч. посіб.* Чернівці: Книги – XXI.
- 44.Оржеховська, В. М. (2007) *Взаємодія навчального закладу і сім'ї: стратегії, технології і моделі.* Харків: Точка.
- 45.Островська, К.О. (2012) *Засади комплексної психолого-педагогічної допомоги дітям з аутизмом: монографія.* Львів: Тріада плюс.
- 46.Павелків, Р. В., Цигипало, О. П. (2010) *Дитяча психологія: навч. посіб.* Київ: Академвидав.
- 47.Підласий, І. П. (2010) *Продуктивний педагог: настільна книга вчителя.* Харків: Основа.
- 48.Постовий, В. Г. (2006) *Тенденції і пріоритети виховання дітей у сучасній сім'ї: монографія.* Київ: Інститут проблем виховання АПН України.
- 49.Прохоренко, Л.І., Баб'як, О.О., Недозим, І.В., Баташева, Н.І. (2018) *Бар'єри в навчанні та участі дітей із когнітивними порушеннями: особливості розвитку дітей із ЗПР, РАС, ГРДУ: метод. вісник.* Чернівці: Букрек.
- 50.Романчук, О.Д. (2009) Нейробіологічне походження та психологічні моделі аутизму. *НейроNEWS*, 5 (16), 14-19.
- 51.Савченко, С.В. (2020) Педагогіка партнерства у проекті Концепції «Нової української школи». URL: <https://slideshare.net/ippokubg/ss-6711976910>
- 52.Сайко, Х.Я. (2017) *Особистісна готовність корекційного педагога до виховання дітей з аутизмом: навчальний посібник.* Львів: Тріада плюс.

53. Синьов, В. (ред.) (2009) *Корекційна психопедагогіка. Олігофренопедагогіка : підручник. Ч. 2: Навчання і виховання дітей*. Київ: НПУ.
54. Скрипник, Т. В. (2019) *Діти з аутизмом в інклюзії: сценарії успіху: монографія*. Київ : Ун-т ім. Б. Грінченка.
55. Скрипник, Т. (2014) Психологічна підтримка сім'ї аутичної дитини. *Наукові студії із соціальної і політичної психології*, 14 (17), 203-209.
56. Скрипченко, О. В. (2012) *Вікова та педагогічна психологія: навч. посіб.* Київ: Каравела.
57. Софій, Н. З. (2017) *Розвиток ресурсних центрів для батьків дітей з особливими потребами: навч.-метод. посіб.* Київ: Плеяди.
58. Супрун, Г.В. (2016) Особливості вивчення міжособистісних стосунків батьків і дітей з розладами аутистичного спектра. *Особлива дитина: навчання і виховання*, 2, 76-82.
59. Сухомлинський, В. О. (1978) *Батьківська педагогіка*. Київ: Дніпро.
60. Тарасун, В. В. (2018) *Аутологія: теорія і практика: монографія*. Київ: Вадекс.
61. Шульженко, Д. І. (2009) *Основи психологічної корекції аутистичних порушень у дітей: монографія*. Київ: НПУ імені М. П. Драгоманова.
62. Юзефік, Л.О., Купина, Н.М. (ред.) (2002) *Організація роботи з батьками*. Тернопіль: Астон.
63. Ярмаченко, М.Д. (ред.) (2001) *Педагогічний словник*. Київ: Педагогічна думка.

ДОДАТКИ

Додаток А

Анкета для дослідження сучасного стану та проблем організації інклюзивного навчання дітей з особливими освітніми потребами на основі партнерства з батьками

Інструкція. Шановні батьки! Ми проводимо опитування з метою вивчення вашого досвіду партнерства з закладом загальної середньої освіти (ЗЗСО) під час інклюзивного навчання вашої дитини. Ваша думка є важливою для покращення процесу навчання та підтримки дітей з особливими освітніми потребами в ЗЗСО. Просимо чесно відповісти на питання анкети. Ваші відповіді допоможуть визначити, які аспекти партнерства ЗЗСО з батьками потребують удосконалення. Будь ласка, дайте відповідь на всі питання, використовуючи запропоновані варіанти відповідей, або запишіть вашу думку у відповідні поля чи рядки.

1. Як часто ви отримуєте інформацію від ЗЗСО щодо прогресу вашої дитини?

- Щотижня
- Щомісяця
- Один раз на семестр
- Рідко або ніколи

2. Чи відчуваєте ви, що ЗЗСО враховує ваші побажання та рекомендації щодо навчання вашої дитини?

- Повністю
- Частково
- Ні, не враховує
- Не знаю

3. Яким чином ЗЗСО комунікує з вами щодо інклюзивного навчання вашої дитини?

- Через особисті зустрічі
- Через телефонні дзвінки
- За допомогою електронної пошти чи месенджерів
- Немає регулярного контакту

4. Чи є у вас можливість брати участь у засіданнях або зустрічах з фахівцями ЗЗСО щодо інклюзивного навчання вашої дитини?

- Так, завжди
- Іноді
- Рідко
- Ніколи

5. Як би ви оцінили рівень доступності педагогів та фахівців ЗЗСО для консультацій?

- Високий

- Середній
- Низький
- Відсутня доступність

6. Чи пропонує ЗЗСО вам інформацію про методи та стратегії, які використовуються для інклюзивного навчання вашої дитини?

- Так, регулярно
- Іноді
- Рідко
- Ніколи

7. Як ви оцінюєте рівень підтримки, який ваша дитина отримує від педагогів та фахівців ЗЗСО?

- Високий
- Середній
- Низький
- Відсутній

8. Чи задоволені ви рівнем емоційної підтримки, яку ЗЗСО надає вашій дитині?

- Повністю задоволений(а)
- Частково задоволений(а)
- Не задоволений(а)
- Немає емоційної підтримки

9. Як часто ви отримуєте зворотний зв'язок від фахівців ЗЗСО про успіхи або труднощі вашої дитини?

- Дуже часто
- Іноді
- Рідко
- Ніколи

10. Чи залучає ЗЗСО батьків до створення індивідуальних програм розвитку для вашої дитини?

- Так, регулярно
- Іноді
- Рідко
- Ніколи

11. Як би ви оцінювали рівень інклюзивності в ЗЗСО щодо ваших дітей?

- Високий
- Середній
- Низький
- Відсутній

12. Чи вважаєте ви, що співпраця між ЗЗСО та батьками важлива для успішного навчання дитини з особливими потребами?

- Так, дуже важлива
- Важлива, але не критична
- Неважлива
- Не знаю

13. Як ви оцінюєте свою участь в інклюзивному навчанні вашої дитини?

- Активно залучений(а)
- Помірно залучений(а)
- Мінімально залучений(а)
- Не залучений(а)

14. Чи маєте ви достатньо інформації від фахівців ЗЗСО про особливості інклюзивного навчання?

- Так, достатньо
- Частково
- Ні, не вистачає
- Не знаю

15. Чи допомагають фахівці ЗЗСО (психологи, логопеди, дефектологи) вам у процесі навчання вашої дитини?

- Так, завжди
- Іноді
- Рідко
- Ніколи

16. Чи є можливість для вашої дитини взаємодіяти з іншими дітьми в колективі?

- Так, регулярно
- Іноді
- Рідко
- Ніколи

17. Якими інструментами для комунікації з вами користуються фахівці ЗЗСО?

- Електронна пошта
- Мобільні додатки
- Особисті зустрічі
- Тільки телефонні дзвінки

18. Як ви оцінюєте атмосферу довіри між вами та педагогами, іншими фахівцями ЗЗСО?

- Висока довіра
- Середній рівень довіри
- Низький рівень довіри
- Відсутність довіри

19. Чи відчуваєте ви, що ваша думка враховується фахівцями ЗЗСО при ухваленні рішень щодо інклюзивного навчання вашої дитини?

- Завжди
- Іноді
- Рідко
- Ніколи

20. Що, на вашу думку, можна покращити в процесі партнерства між ЗЗСО та батьками для покращення інклюзивного навчання вашої дитини?

Дякуємо за участь в опитуванні!

**Фрагменти занять, спрямованих на підвищення ефективності
партнерства фахівців ЗЗСО з батьками як необхідної умови успішного
інклюзивного навчання дитини з особливими освітніми потребами
(на прикладі дітей з розладом аутистичного спектра)**

Заняття 1

Тема: «Діти із особливими освітніми потребами: які вони?».

Вступне слово тренера. Повідомлення теми і мети заняття (3 хв.)

Вправа 1. «Долоньки».

Мета вправи – підготувати учасників до роботи, створити комфортну атмосферу для конструктивної роботи.

Хід вправи – відмалювати свою руку, і на кожному пальці написати:

1. Своє ім'я.
2. Місце роботи та посаду.
3. Улюблену страву.
4. Свої очікування.
5. Свої побажання.

Прийняття правил роботи:

1. *Приходити вчасно.*
2. *Спілкування за принципом «тут і тепер».* Для багатьох характерне прагнення вдатися до міркувань, обговорення давніх подій. У цьому випадку спрацьовує механізм психологічного захисту. Основна мета тренінгу в тому, щоб група перетворилась на дзеркало, в якому кожен зможе побачити себе. Це досягається частково тим, що в групі виникає зворотний зв'язок, що ґрунтується на довірливому спілкуванні.

3. *Конфіденційність.* Сутність принципу зводиться до рекомендації не виносити почуте, побачене за межі групи. Дотримання принципу допомагає встановленню довіри, дає змогу групі протягом тривалого часу зберігати дискусійний потенціал.

4. *Вимикати мобільні телефони* – учасники вимикають мобільні, щоб вони не заважали під час роботи.

5. *Говорити від власного імені* Відмова від безособових форм, які допомагають приховати особистісну позицію, ухилитися від прямого висловлювання в небажаних випадках. Замість словосполучень «Деякі говорять, що...», «Зазвичай кажуть...», вживати словосполучення з особовими дієсловами і особовими займенниками: «Я думаю...», «Я вважаю...».

6. *Оцінювати факти, а не людину.* Говорити про події, які відбулися у твоєму житті, а не про людину, котра їх пережила чи переповіла тобі.

7. *Активність.* Брати участь в подіях, вправах, ситуаціях, що виникають в групі.

8. *Бути лаконічним у висловлюванні.* Говорити тільки по темі («Стислість – сестра таланту»).

9. *Толерантність.* Слухати того, хто говорить, не переривати, використовувати звернення «ти» під час роботи групи, мати право висловлювати свою думку з будь-якого запитання.

10. *Відповідальність за свої слова та вчинки.* Подавати правдиву інформацію.

11. *Чесність та щирість.* Сприймати себе і інших такими, якими вони є насправді, оцінювати власні якості і властивості самостійно, на основі отриманої у групі інформації.

Психогімнастичні вправи.

Вправа 1. Учасники витягують картки з назвами поширених стереотипів щодо дітей із РАС – розумового, поведінкового, соціального, медичного. Наводять по три приклади кожного. По черзі зачитують.

Вправа 2. Роздаються картки з малюнками міфічних істот (злого або доброго). Завдання – описати характер та історію цих міфічних героїв, країну, де вони живуть, та ін.

Вправа 3. Учасники виконують роль «злого вчителя», «неврівноваженої мами», «тирана-батька», «однокласника дитини із РАС, який висміює її недоліки» тощо. Слухачі відгадують, хто перед ними. Аналізують позитивну та негативну роль стереотипів в життєдіяльності інклюзивного класу.

Міні-лекція. «Діти з РАС, їхні особливості».

Аутизм, РАС – це один із найпоширеніших видів розладів психологічного розвитку у дітей, який характеризується порушеннями у сферах соціального розвитку дитини, розвитку мови, здатності спілкуватися, а також стереотипною, обмеженою поведінкою.

На сьогодні дослідники виокремлюють не лише аутизм (ранній дитячий аутизм – РДА), а цілу групу розладів спектру аутизму (РСА), оскільки існує декілька можливих форм порушень – різних за важкістю і ступенем вираженості симптомів. Діти з РСА можуть дуже відрізнятися за здатністю встановлювати контакт з оточуючими як за допомогою мови, так і невербального спілкування, а також за рівнем інтелектуального розвитку. Важко відшукати хоча б двох дітей із однаковими симптомами аутизму. І якщо говорити про спектр та крайні форми вираженості симптомів, – це, з одного боку, соціально ізольовані немовні діти з вираженою інтелектуальною недостатністю, а з іншого – діти з високим інтелектом, розвиненою мовою, але дуже обмеженим колом інтересів та труднощами у спілкуванні і встановленні стосунків (ця частина спектру отримала назву синдрому Аспергера, або високофункціонального аутизму).

Наведемо найбільш типові симптоми РСА. Втім, їхня наявність не обов'язково означає діагноз «аутизм». Ці симптоми можуть бути обумовлені іншими розладами чи можуть бути частиною нормального розвитку дитини. Наявність аутизму може встановити лише компетентна команда фахівців на основі врахування усіх компонентів діагностичних критеріїв щодо РСА.

1. Дитина рідко встановлює зоровий контакт або ж встановлює його в незвичний спосіб (наприклад, дивиться скоса на вас чи наче крізь вас).

2. Виявляє значно менше цікавості до навколишнього світу, ніж від неї сподіваються.

3. Переважно бавиться сама, перебуває наче у своєму власному світі.
4. Не наслідує ігри інших дітей, поведінки батьків.
5. Зовсім не виявляє зацікавлення до гри з однолітками.
6. Дитина починала говорити, а потім перестала.
7. Не реагує на прості вказівки, на звертання до неї, хоча її поведінка в інших ситуаціях свідчить про те, що у дитини немає проблем зі слухом.
8. Розвиток мовлення дитини не відповідає її вікові.
9. Механічно повторює почуті слова, наприклад, висловлювання з телепрограм. Повторює їх багаторазово.
10. У спілкуванні не використовує ні жестів, ні міміки.
11. Повторює у відповідь останні слова, з якими до неї звертаються.
12. Надмірно боїться різких звуків (наприклад, шуму порохотяга), часто затуляє при цьому долонями очі, вуха.
13. Не хоче, щоби її торкалися, обіймали, гладили по голові.
14. Має стереотипні рухи, наприклад, клацає пальцями, крутить головою, погойдується.
15. Протестує проти змін у середовищі довкола неї чи в способі життя (наприклад, проти зміни меблів у помешканні чи зміни маршруту, яким ходить у садочок чи в школу).
16. Надмірно захоплюється числами, датами, поодинокими предметами, однією темою. Їй подобається крутитися на місці, або ж вона захоплюється предметами, що крутяться.
17. Має обмежене коло уподобань, наприклад, бавиться лише одним (часто незвичним) предметом, часто і багаторазово складає в ряд свої іграшки і т.п.
18. Дитину важко зупинити в її повторюванні стереотипних дій чи фраз, відвернути її увагу на щось інше.
19. Прив'язується до незвичних речей, любить бавитися стрічками, камінцями, паличками чи волоссям і т.п.
20. Потребує точного дотримання встановлених ритуалів, різко реагує на будь-які зміни (наприклад, наполегливо вимагає дотримуватися однакової послідовності дій, купуючи щось у крамниці, або ж їсти лише з певного посуду, вдягатися тільки у такий, а не інший одяг, ходити постійно тією ж дорогою і т.п.).

Причини розладів спектру аутизму лежать у будові та функціонуванні мозку. Оскільки цих причин може бути багато, тому і таким широким є спектр розладів, але всі вони сходяться до спільного кінцевого нейробіологічного субстрату – порушення функцій та взаємодії певних структур мозку, що відповідають за інтеграцію та синтез інформації, що надходить із різних сенсорних каналів, а також зон мозку, які відповідають за організацію поведінки загалом і соціальної зокрема. Сьогодні ми можемо з більшою чи меншою певністю сказати, що, ймовірно, основними тут є генетичні причини (полігенного характеру) разом із фактором органічного ураження центральної нервової системи (він може бути основним чи додатковим етіологічним фактором у меншій кількості випадків).

Тривалий час помилково вважалось, начебто аутизм обумовлений психологічними факторами, як-от негативне ставлення до дитини з боку батьків. На сьогодні це припущення однозначно відкинено, і РСА визнані етіологічно виключно біологічними розладами. Симптоми аутизму при цьому обумовлені особливостями будови та функціонування головного мозку дитини.

Діагностика РСА вимагає компетентної команди фахівців – дитячого психіатра, психолога, логопеда, спеціального педагога. Завданням фахівців є у співпраці з батьками всебічно обстежити дитину, рівень її розвитку у різних сферах і лише тоді на основі встановлених діагностичних критеріїв та із застосуванням спеціальних діагностичних шкал та протоколів визначити остаточний діагноз дитини, а також можливі супутні розлади та проблеми. На основі такого комплексного діагнозу в Центрі розвитку батькам будуть роз'яснені особливості специфічної форми РСА їхньої дитини, а також запропоновані адекватні рекомендації по цілісній програмі допомоги дитині.

Допомога дітям з розладами спектру аутизму – це довготривалий процес. Мозок дитини з РСА опрацьовує інформацію в особливий спосіб і саме цим зумовлюються труднощі її розуміння цього світу, зокрема людських стосунків, – звідси походить ота властива особам з аутизмом «соціальна сліпота». Тому загальна ідея допомоги полягає у тому, що ми маємо допомогти дитині розуміти світ, «подати» інформацію у такий спосіб, щоб вона навчилася розуміти, як у цьому світі жити, як з ним взаємодіяти – і зрештою розвиватися, реалізовувати в ньому свій потенціал, будувати стосунки. Це і є завданням різноманітних педагогічних, логопедичних, психологічних методик та втручань, спрямованих на те, щоб учити дитину розуміти світ, спілкуватися, взаємодіяти тощо.

Саме з вирішенням цих завдань Вам допоможе команда спеціалістів.

Вправа 4. «Ідеальна дитина – ідеальні батьки».

Інструкція. Батьки описують на листочках ідеальну, на їхню думку, дитину та ідеальних батьків. Бажаючі зачитують свої описи, а потім ведучий запитує: «А хто знає таких людей? Чи є вони в природі? Група приходить висновку, що ідеальних людей немає. Ведучий пропонує розірвати листочки з описами і прийняти своїх дітей і себе самих такими, які є.

Вправа 5. «Коли мені складно спілкуватися з дитиною, то я ...».

Інструкція. Учасники по черзі називають свої проблеми і труднощі в спілкуванні з дитиною, можливі способи їх вирішення. Якщо виникає заминка, то група пропонує свої варіанти вирішення проблемних ситуацій.

Заповнення таблиці «Сам і разом з дитиною».

Батьки повинні згадати і розподілити на дві колонки справи, обов'язки, які їх діти можуть виконувати самостійно і тільки за їхньої участі. Обговорення таблиці з питань: «Чи є у вас зіткнення з дитиною на ґрунті виконання будь-яких справ?», «Що він може виконувати і що він повинен виконувати сам?»

Висновки: при взаємодії з дитиною намагайтеся пам'ятати про те, як ви спілкуєтеся з нею; поступово знімайте з себе турботу і відповідальність за особисті справи вашої дитини; дозволяйте їй помилятися. Тільки тоді вона буде дорослішати і ставати «самостійною».

Вправа 6. «Сильні сторони моєї дитини».

Інструкція. Батьки говорять про сильні сторони своєї дитини, про те, що вважають цінним у неї. Потім йде обговорення, як використовувати ці якості.

Вправа 7. «Поема про дитячо-батьківську взаємодію».

Кожен учасник пише рядок, потім передає аркуш сусіду ліворуч, і той дописує свій рядок. Після того, як кожний напише по рядку на аркуші, закінчена поема повертається ведучому.

Вправа 8. «Валіза».

Один із батьків зі своєю дитиною виходить з приміщення, інші починають «збирати в дорогу валізу». В неї складають позитивні якості, які група цінує в людях; які допоможуть їм під час спілкування один з одним. Учасникам, котрі «від'їжджають», нагадують, що буде «заважати їм в дорозі»: негативні якості, яких треба позбутися, щоб життя покращилося. Потім тим, хто «від'їжджає», і хто знаходився поза приміщенням, зачитують і передають весь список корисних порад. Процедура повторюється за участю інших членів групи, поки всі учасники не отримають «валізу».

Мозковий штурм. «З якими особливостями дітей із РАС ми можемо зіткнутися в школі, вдома, поза школою?»

Робота в групах. «Шляхи подолання найбільш типових стереотипів про особливості дітей із РАС».

Домашнє завдання. Описати приклади особистого зіткнення зі стереотипами щодо дітей із РАС в школі і поза нею та проаналізувати, як це позначилось на спілкуванні з дітьми із РАС і появі в них навчальних труднощів, комунікативних бар'єрів тощо.

Підготувати та провести інтерв'ю з кимось із колег в контексті взаємодії із дитиною з РАС.

Рефлексія заняття.

Заняття 2

Тема: «Зміст і завдання соціального супроводу дітей із особливими освітніми потребами».

Криголами і психогімнастичні вправи.

Вправа 1. Стати в ряд, залежно від кольору волосся, а біля тренера має стояти людина з найбільш темним волоссям, замикати шеренгу – з білявим.

Вправа 2. Тренер роздає картки з назвами тварин (по дві з однаковими назвами). Учасники зачитують, що написано на їх картці (напис не повинні бачити інші). Завдання – знайти свою пару, користуючись невербальними засобами. Спочатку знайти пару, потім розповісти, хто ви.

Вправа 3. Учасник виходить за двері. Решта учасників поділяється на дві групи за певною ознакою (за кольором очей чи деталлю гардеробу). Учасник, що повертається, визначає, за якою ознакою група розділилася.

Вправа 4. Сісти в коло. Кожен по черзі оголошує побажання групі (на сьогодні).

Міні-лекція. «Завдання соціального супроводу дітей з РАС».

Передумовою успішності навчання дитини з особливими потребами є індивідуалізація навчального процесу, що виражається у плануванні індивідуальної програми розвитку, яка має на меті: 1) розробку комплексної

програми розвитку дитини з особливими потребами; 2) пристосування середовища до потреб дитини; 3) надання додаткових послуг і форм підтримки у процесі навчання; 4) організацію спостереження за динамікою розвитку учня.

Мозковий штурм. «Сутність соціального супроводу дітей з РАС».

Творче завдання (робота в малих групах). «Як можна попередити труднощі у навчанні і вихованні дітей із РАС?».

Домашнє завдання. Підготувати завдання: «Труднощі у роботі з дітьми із РАС, які траплялися у моїй професійній діяльності (описати 5-7 труднощів)».

Рефлексія заняття.

Заняття 3

Тема: «Подолання труднощів в організації соціального супроводу дітей із особливими освітніми потребами».

Обговорення домашнього завдання.

Психогімнастичні вправи.

Вправа 1. Учасники кидають один одному м'яч, при цьому запитуючи: «Якщо б ти був хіпі, то на твоїй футболці було б написано...» Кожний розповідає, що було б написано (намальовано) на футболці візаві спереду, ззаду. Той, кому кидають м'яч, повинен сказати, чи згоден він. Потім кожен розповідає про свої написи – гасла чи малюнки.

Вправа 2. Учасники створюють коло. Кожен по черзі називає ім'я, одне зі своїх теперішніх хобі, і одне бажане в майбутньому. Наступний повторює те, що сказав попередній учасник і оголошує свої. Так, усі учасники групи знайомляться з захопленнями та інтересами інших.

Вправа 3 («Інтерв'ю»). Кожний учасник виконує певну роль, іншу, ніж в реальності (наприклад, «вчителя інклюзивного класу», «соціального педагога», «практичного психолога», «матір / батька дитини із РАС» тощо). Решта учасників ставлять п'ять запитань щодо цієї соціальної ролі.

Вправа 4. («Я люблю...Я ненавиджу...»). Написати по п'ять тверджень, які починаються словами: «Я люблю... Я ненавиджу...». Учасники по черзі читають свої твердження.

Вправа 5. Пройти повз уявну лінію по-різному (змінюючи ходу, стрибаючи на одній нозі, танцюючи тощо. Всього пройти треба тричі).

Вправа 6. Завдання: згадайте дитину з РАС. Проаналізуйте: скільки разів (за 1 день):

- дивились на дитину зверху вниз.
- звертались до дитини з емоційно позитивним висловлюванням (радісним вітанням, схваленням, підтримкою).
- на дитину підвищували голос.
- звертались до дитини з негативним (докором, зауваженням, критикою).
- скільки справ зробили разом з дитиною з РАС.

Підсумок: чого більше – позитивних висловлювань, чи негативних вчинків по відношенню до дітей з РАС.

Міні-лекція. «Допомога сім'ям, які виховують дітей із РАС».

В умовах модернізації освітньої галузі підкреслюється важлива роль сім'ї у вирішенні завдань розвитку і навчання дітей з особливими освітніми

потребами. У цьому зв'язку увага суспільства прикута до проблем дітей з РАС та особливо до сімей, де вони виховуються, оскільки сім'я є важливим ресурсом, який у подальшому дозволить ефективно залучити родину до комплексної психологічної допомоги дитині з аутизмом. Найбільш гострими проблемами, з якими стикаються батьки дітей з РАС, є наступні:

- неадекватна поведінка дитини у громадських місцях (зацикленість і стереотипність рухів, агресія, аутоагресія, страхи);
- різке звуження кола спілкування родини;
- проблеми у взаємодії з оточуючими людьми;
- соціально-побутова непристосованість дитини;
- неможливість влаштувати дитину у дитячий садок і вийти на роботу;
- відсутність у батьків інформації щодо особливостей розвитку дитини;
- відсутність у батьків навичок взаємодії з дитиною з РАС;
- необхідність батьків у відпочинку;
- страх за майбутнє дитини тощо.

Адекватне сприйняття проблем, пов'язаних з вихованням у сім'ї дитини з психофізичними порушеннями, досягається не відразу і не всіма батьками.

Відомо, що пролонгована психотравмуюча ситуація має психогенний, фруструючий вплив на психіку батьків дітей з РАС і опосередковано негативно впливає на їхнє ставлення до дитини. Одні батьки переносять вплив стресу дуже важко, інші – знаходять в собі сили протистояти наявним труднощам, вміють самореалізуватися і досягають максимальних успіхів у соціалізації дитини.

В умовах модернізації освітньої галузі підкреслюється важлива роль сім'ї у вирішенні завдань розвитку і навчання дітей з особливими освітніми потребами. Сім'я сприяє формуванню моральних якостей, ставлення до світу людей, уявлення про характер міжособистісних та соціальних зв'язків тощо. Існує пряма залежність впливу родинного чинника на особливості розвитку дитини: чим сильніше виявляється сімейне неблагополуччя, тим більше виражені порушення у розвитку дитини. У цьому зв'язку передбачається, що надання психологічної допомоги сім'ям, в яких виховуються діти з аутизмом, дозволить через оптимізацію внутрішньої сімейної атмосфери, гармонізацію міжособистісних, подружніх, батьківсько-дитячих і дитячо-батьківських стосунків вирішити проблему комплексної допомоги таким дітям.

Відомо, що дитячий аутизм пов'язаний з дефіцитом базальної потреби в спілкуванні внаслідок патології, перш за все, емоційної та інтелектуальної сфер психіки. Аутизм не тільки формує особливі риси особистості дитини, але й впливає на всю її сім'ю, особливо на психологічний стан матері.

Взаємний вплив матері і дитини починається ще до народження малюка. Мати пов'язує з народженням дитини багато надій, створюючи у своїх мріях новий світ. Але розвиток дитини з аутизмом вже з народження відрізняється від розвитку звичайної дитини. Відстороненість від навколишнього світу, непередбачуваність поведінки, схильність до яскраво виражених афективних реакцій, неможливість домовитися з дитиною часто про найпростіші речі, стереотипність, відсутність або слабко виражена прихильність дитини з аутизмом до близьких істотно впливають на формування стосунків у сім'ї.

Дізнавшись про невтішний діагноз, батьки, в першу чергу, починають відчувати глибоке почуття провини, сім'я замикається в собі. Таким чином страждання близьких посилює страждання дитини.

Виокремлюють 3 типи сімей, які мають дитину з аутизмом: 1-й тип – сім'я, що пристосувалась. У ній не помічають власних «аутичних» тенденцій, і не визнають аутизм як явище, – в такій сім'ї батькам невідомо слово «аутизм», вони ніколи не зверталися за медичною допомогою, оскільки вважають, що у них цілком нормальна дитина, тільки дещо дивна; 2-й тип – в сім'ї визнають аутизм як явище, але уникають психіатричної інвалідації аутичної дитини; 3-й тип – делегує одного з членів сім'ї як пацієнта у велику психіатрію, – в такій сім'ї відбувається повна інвалідація найбільш аутичної дитини.

У багатьох сім'ях хвороба дитини викликає наростання емоційної напруги, зростання негативних емоцій, сім'я стає деструктивною і навряд чи зможе допомогти дитині так само ефективно, як ті сім'ї, які можуть пристосуватися до нелегкої задачі виховання дитини з аутизмом, згуртуватися, знизити рівень конфліктності.

Водночас, науковці і практики відмічають різко полярні ставленням батьків до дитини з аутизмом, її стану, можливостей розвитку, перспектив майбутнього. Так, частина батьків усуваються від спроб налагодити контакт з власною аутичною дитиною, відчуваючи відчай і депресію, частина батьків, навпаки, готові присвятити всього себе і все своє життя дитині. Кожна позиція продиктована почуттям провини відносно дитини і не сприяє побудові ефективної взаємодії з дитиною і соціумом.

Можна виокремити ряд проблем, що виникають у сім'ях, які виховують дітей з розладами аутичного спектра:

- професійна нереалізованість;
- звуження кола спілкування, втрата друзів;
- відсутність підтримки з боку родичів, друзів;
- втома, відсутність повноцінного відпочинку, інтересу до життя;
- зацикленість на інтересах дитини, неможливість реалізувати власні потреби;
- страх майбутнього (куди дитина піде після дитячого садка, школи, що стане з дитиною після смерті батьків);
- залежність від дитини;
- страх бути «поганою матір'ю», осуд незнайомими людьми, сором за свою дитину;
- проблеми у взаємостосунках у сімейній парі, неприйняття дитини чоловіком;
- самотність.

Таким чином, не можна розглядати дитину з аутизмом, не враховуючи її емоційного і психосоматичного симбіозу з матір'ю. У матері дитини з аутизмом існують соціальні та професійні потреби, які вона не може задовольнити, оскільки є емоційно і фактично занадто міцно прив'язаною до власної дитини.

Очевидно, сучасні сім'ї, які виховують дітей з аутизмом, відчувають низку психологічних проблем і потребують комплексної психологічної допомоги, спрямованої на оптимізацію дитячо-батьківських стосунків,

нормалізацію мікроклімату в родині. Серед проблем сім'ї особливо «гострими» є наступні:

1. Важкі переживання, стреси, депресія, відчуття втрати сенсу життя тощо.

2. Дисгармонійні стосунки в сім'ї (а саме: жорсткі рольові позиції, виражена надмірна опіка, суперечливість, непослідовність власної поведінці по відношенню до дитини, значні розбіжності членів родини у питаннях виховання, часто (особливо в неповних сім'ях) спостерігається особливий тип стосунків між матір'ю і дитиною, який можна назвати «симбіотично відштовхуючим» (сильна амбівалента прихильність, при якій відштовхування дитини поєднується з відчуттям сильної, майже фізіологічної близькості).

3. Соціальна самоізоляція сім'ї. Спілкування батьків між собою, спільні бесіди з психологом допомагають подолати кризовий стан, дають можливість батькам відчувати, що вони не одні, дозволяють спільно шукати шляхи вирішення схожих для них проблем. У подальшому таке спілкування може перерости в формування групи батьків, що реалізує соціальні ініціативи в галузі захисту і просування прав дітей на освіту і гідне життя.

4. Виражена інформаційна депривація батьків, викликана відсутністю або недостатністю літератури з питань виховання і навчання дітей з РАС.

5. Потреба батьків у відпочинку, хоча б короткочасному. Їм необхідна можливість хоча б на декілька годин на добу передати дитину доброзичливому і надійному оточенню. На вимогу сьогодення, психологічна допомога таким родинам має включати:

- консультації, лекції, тренінги та семінари для батьків дітей з аутизмом;
- міждисциплінарну взаємодію фахівців і батьків;
- інформаційно-методичне забезпечення родин;
- організацію груп взаємодопомоги;
- сімейну психотерапію.

Таким чином, потрібно оптимізувати систему спеціально організованих реабілітаційних заходів підтримки сімей, які виховують дітей з аутизмом. Система психологічної допомоги має спиратися на родинно орієнтований підхід як важливий ресурс, який у подальшому дозволить ефективно залучити родину до системної комплексної допомоги дитині з аутизмом.

Отож виявляється, що при подібних варіантах фрустраційного навантаження реактивні здібності і адаптаційні можливості у різних батьків виявляються по-різному. Батьки, які відчують труднощі у взаємодії з дітьми з РАС, потребують надання їм спеціальної допомоги. Допомога може включати такі напрями: психолого-педагогічний та психокорекційний. Здійснюючи психолого-педагогічну корекцію, психолог організовує заняття з дитиною з РАС та її батьками (найчастіше матір'ю). На цьому етапі, перед фахівцем ставляться наступні цілі:

- створення оптимальних умов для гармонійного розвитку дитини з РАС у сім'ї;
- реструктурування ієрархії життєвих цінностей батьків, оптимізація їхньої самосвідомості;
- гармонізація психологічного клімату в сім'ї;

- корекція міжособистісних взаємостосунків у сім'ї (дитячо-батьківських, подружніх, батьківсько-дитячих, сіблінгових);
- формування психолого-педагогічних знань і вмінь, підвищення виховної компетентності батьків.

Орієнтуючись на такі цілі, перед психологом постають наступні завдання:

- навчання батьків спеціальним корекційним і методичним прийомам, необхідним для проведення занять з дитиною з РАС у домашніх умовах;
- навчання батьків спеціальним виховним прийомам, необхідним для корекції особистості дитини з РАС;
- корекція розуміння батьками проблем їхньої дитини, а саме: виключення гіперболізації, мінімізації або заперечення наявності проблем;
- корекція внутрішнього психологічного стану батьків: стан неуспіху, пов'язаний з особливостями дитини, має поступово перейти в розуміння можливостей дитини, в радість її початкових успіхів;
- корекція неконструктивних форм поведінки батьків (агресії, придушення негативних бажань, примітивізації поведінки та ін.), їх заміна на продуктивні форми взаємодії у соціумі;
- здійснення особистісного зростання батьків у процесі взаємодії зі своєю дитиною;
- перехід батьків з позиції переживання за свою дитину у позицію творчого пошуку реалізації можливостей дитини;
- підвищення особистісної самооцінки батьків у зв'язку з можливістю побачити результати своєї праці в успіхах дитини;
- творча діяльність батьків, спрямована на їхню дитину, допомагає їм самим, звільняючи від негативного впливу психотравмуючої ситуації.

Психокорекційний процес спрямовується на зміни у таких сферах особистості: когнітивній (пізнавальній), емоційній і поведінковій. Кожен з цих напрямів передбачає певні завдання.

Когнітивна сфера (інтелектуальне усвідомлення батьками наявних проблем):

- усвідомлення зв'язку між психогенними факторами і виникненням або збереженням невротичних (знижених, тривожних настрій, сльози, страх, відчуття безперспективності майбутнього) або психопатичних розладів (агресивних настрій, що характеризується асоціальними формами поведінки), з урахуванням того факту, що психогенним фактором для всіх батьків дітей з РАС є стан здоров'я їхньої дитини;
- визначення ситуацій, що викликають напругу, тривогу, страх та інші негативні емоції;
- усвідомлення особливостей своєї поведінки і емоційного реагування на дії представників соціуму;
- виявлення внутрішніх особистісних психологічних проблем і конфліктів;
- усвідомлення того, що причиною розлучення або псевдосолідарності стосунків у сім'ї є не народження дитини з психофізичними порушеннями, а неконструктивність стосунків, що склалися між батьками в більш ранній період їхнього життя;

- виявлення причин ізоляції та відстороненості батька (матері) від контактів з дитиною;
- усвідомлення того, що для усунення конфліктних форм стосунків у сім'ї необхідне переосмислення власної сімейної ролі;
- усвідомлення своєї ролі та міри своєї участі у виникненні та збереженні конфліктних і психотравмуючих ситуацій.

Емоційна сфера (чутливості, емпатії, терпимості):

- батьки отримують підтримку з боку психолога і членів групи;
- вчаться бути більш уважними як до себе, так і до інших людей, вчаться цінувати себе, вчаться позитивному ставленню до себе;
- знаходять здатність вільніше висловлювати власні негативні і позитивні емоції;
- вчаться висловлювати і розуміти власні почуття;
- виробляють емоційну корекцію своїх стосунків.

Поведінкова сфера:

- розпізнати власні неконструктивні поведінкові реакції;
- набути навичок адекватного спілкування в соціумі;
- розвинути комунікативні форми поведінки, які істотно сприяють самоактуалізації і самоствердженню;
- виробити здатність до закріплення адекватних форм поведінки та реагування на проблеми дитини на основі досягнень у пізнавальній і емоційній сферах.

Отож передбачається, що реалізація допомоги сприятиме формуванню нових життєвих орієнтирів батьків дитини з РАС, дозволить покращити батьківсько-дитячі взаємостосунки, оптимізує психологічний стан батьків.

Таким чином, надання психологічної допомоги сім'ям, які виховують дитину з РАС, сприятиме гармонізації сімейного функціонування та підвищенню реабілітаційного ресурсу родини.

Вправа 6. За методом незакінчених речень учасники продовжують вислови:

Мене дратує те, що.....

Мені сумно від того, що.....

Я стомився від того, що.....

Мені заважає.....

Я б хотів змінити

Потім учасникам пропонується порвати ці папірці та покласти їх в корзину для сміття.

Вправа 7. Виконується за допомогою фотографії гірського пейзажу (однієї з ілюстрацій з книги «Пейзажі Колорадо»). Всі учасники сідають в коло, тренер показує фотографію.

Інструкція. «Ви – дитина із РАС. Подивіться уважно на пейзаж. Тут тихо, спокійно, ніхто і ніщо вас не турбує. Дихайте спокійно, повільно. Ви відчуваєте подих свіжого повітря, чуєте гуркіт води в річці, іноді розпізнається спів птаха, віддалений брязкіт дзвоників отари, що пасеться на схилах. І ви бачите старця в білому одязі, мудрого та дуже доброго й уважного до вас. Ви підходите до

нього. Він дивиться на вас. Ви питаєте: «Навіщо я прийшов у цей світ?» Той відповідає. Послухайте його.

Учасники розповідають, що вони відчували під час виконання вправи – чи почули вони відповідь, чи була вона несподіваною для них, які ускладнення були під час виконання вправи.

Аналіз комунікативних ситуацій (робота в малих групах). Роздаються картки з прописаними різними комунікативними ситуаціями – взаємодія з дитиною із РАС під час тестування, під час уроку, на перерві, під час рухливих ігор, під час контрольної, під час усної відповіді, вдома тощо. Завдання: проаналізувати, які труднощі можуть виникнути за цих обставин і як їх долати?

Творче завдання (робота в парах). Підготувати та здійснити презентацію уявної ситуації, яка стосується роботи з дитиною з РАС.

Мозковий штурм. «Як можна уникнути труднощів у роботі із дитиною з РАС?»

Робота в парах. Формула «Я-повідомлення» («Моя емоційна власність») та її роль в управлінні емоціями й почуттями.

Домашнє завдання. Підготувати текст презентації себе як дитини із РАС під час різних навчальних і виховних ситуацій.

Рефлексія заняття.

Вправа «Реалізація сподівань».

Тренер пропонує учасникам дати відповіді на запитання:

- Чого ви чекали від тренінгу?
- Чи відповідало те, що відбувалося під час проведення тренінгу, очікуванням?
- Яка вправа, інформація найбільше сподобалися, запам'ятались?
- Чи бувало вам нецікаво на заняттях? коли?
- Що з того, що ви отримали у групі під час занять, зможете використати у своїй роботі?
- Що ви хотіли би побажати собі? іншим учасникам тренінгу? тренеру?
- Чи потрібні подібні тренінги для батьків? інших фахівців?